

Yettinchi bob

1

Oq tuproq dalam ko'saklari uch-uchidan yorildi. Oqtuproq dalam ko'saklari uch-uchidan ochildi.

Oqtuproq dalamga oq oraladi.

Bemavrid oq oraladi!

Oqtuproq nozik-nozik yer bo'ladi. Oqtuproq oriq-oriq yer bo'ladi.

Shu bois, oqtuproq yer bulayga sillasi qurib qoladi. Oqtuproq yer bulayga darmonsiz bo'lib qoladi.

Oqibat - oqtuproq g'o'za eldan burun pishadi.

Oqtuproq g'o'za elburutdan ochiladi.

Oppoq-oppoq raqqosa qizlar bo'ladi. Yalt-yult raqqosa qizlar bo'ladi.

Raqqosa qizlar ko'zni oladi. Raqqosa qizlar es-hushni oladi.

Ammo... raqqosa qizlar paxta terolmaydi. Raqqosa qizlar xamir qorolmaydi. Raqqosa qizlar qozon qaynatolmaydi. Oqtuproq ana shu raqqosa qizlarday bo'ladi!

Oqtuproq sin-sinbat bo'ladi, oqtuproqda qut-barakot bo'lmaydi!

2

G'o'zalarim boshidan kun urdi, ostidan nam urdi.

Oqibat - g'o'zalarim ora-orolari dim-dim bo'ldi. G'o'zalarim ora-orolari buk-buk bo'ldi.

Bunday vaqtda traktor bilan g'o'za oralab bo'lmaydi.

Traktor ochilmish paxtalarimni chuvalatib-chuvalatib tashlaydi. Traktor ochilajak paxtalarimni to'zg'itib-to'zg'itib tashlaydi.

Traktor ko'saklarimni ezib-ezib tashlaydi.

G'o'zalarim orasini shamollatmasam - tag'in bo'lmaydi.

Ko'saklarim dimda pongsib-pongsib qoladi. Ko'saklarim bukda chirib-chirib qoladi. Omon qolmish ko'saklarim ochilmay-ochilmay qoladi.

Men ana shunda birdan-bir yo'ldan bordim - bor dehqonlarim bilan sochilib-sochilib g'o'za oraladim.

G'o'zalarimni qimirlatib-qimirlatib oraladim. G'o'zalarimni turtib-turtib oraladim.

G'o'zalarim shamolladi - ko'saklarim havo oldi.

3

- Sizni Toshkanga uch kunlik ko'rikka jo'nataman, Dehqonqul aka, вЂ” dedi raisimiz. - Bir ko'ngilni cherini yoyib kelasiz.

- Qanday ko'rik? - dedim.

- Paxta tergich mashinalar ko'rigi bo'lar emish.

- Dalada ish qo'qib yotgan bir vaqtda-ya?

- Endi, siyosat-da, Dehqonqul aka, siyosat.

- Unda, o'zingiz borib kela qoling, rais bova?

- Qani edi, bir sayrlab kelar edim. Kattalar mexanizator-brigadir boradi, deyapti-da.

- Bir odamni ikki bo'ladigan kunda-ya?

- Bari kolxozdan birovdan ilg'or borayapti.

- Men borolmayman, rais bova, borolmayman.

- Do'ppingizni osmonga otsangiz-chi, Dehqonqul aka! Toshkanni aylanib kelasiz! Yo'l xarajatlaringizni kolxoz to'laydi!

Ana shunda jonim kirdi!

- Maylingiz, rais bova, - dedim. - Ko'p qo'ymadingiz, maylingiz.

- Xo'-o'sh, qayta-qayta cho'miling... Yaxshilab kiyining. Toshkan o'z oti o'zi bilan Toshkan. Ust-bosh bordir?

- Bor, yo'q emas, bor. Lekin barini ohori to'kilib yotibdi. Shu tevarakda kiysa bo'ladi.

- Unda, bo'lmaydi. Siz respublika anjumaniga borayapsiz. Shu, partkomda fason-fason kiyimlar ko'p. Bir sidrasini olib beraman.

Uch kunga yeyilib ketmaydi.

Men ertalab partkom uyilab bordim. Dardimni aytdim.

- Xabarim bor, rais aytib edi, - dedi partkom. - Faqat, gard yuqtirmay qaytarib kelasiz!

Partkom shunday deya, ichkaridan bir kamzul-cholvor bilan bir ko'ylak olib keldi.

- Manavilarni kiying, qani, - dedi.

Men barini bir boshidan kiyib oldim. O'zimni toshoyna soldim.

O'ynab qo'yay, partkom bo'l-e, dedim, o'ynabgina qo'yay, partkomgina bo'l-e, dedim.

Partkom bo'ynimga guldor-guldor bo'yinbog' taqib boshladi.

Men partkom qo'lini shuncha ushladim - bo'lmadi.

- Tek o'tiring! - dedi partkom. - Siz poytaxtga tomoshaga borayotganingiz yo'q, siz respublika ko'rigiga borayapsiz! Ko'rikda kagga odamlar bo'ladi. Sizni ko'rib kuladi. Galstugi yo'q - qoloq ekan deydi, madaniyatsiz ekan, deydi.

Bo'yinbog' bo'ynimni bo'g'di.

Men ohista-ohista ih-ih, dedim. Nafasim hir-hir etdi. Nafasim bo'yinbog' tugunida to'xtab qolmishday bo'ldi.

Men toqat etolmadim. Bo'yinbog', uchini qo'shqo'llab-qo'shqo'llab tortdim. Uzib olib otayin, dedim.

- Nimaga muncha tipirchilaysiz? - dedi partkom.

- Manavi... bo'lmaydi, partkom bova.

- Nimasi bo'lmaydi, mixday-ku?

- Ishtonboqqa o'xshab shalvirayapti.

- E, unday demang! Madaniyatli gapiring!

- Qo'yni no'xtasiga o'xshayapta, partkom bova.

- E, bir ishtonbog' deysiz, bir no'xta deysiz! Bu galstuk, yugoslavskiy galstuk! Otliqqa topilmaydi!

- Buyursin, partkom bova, buyursin. Lekin shuni bo'ynimdan oling.

- Ko'p gapirmang, mana bo'lmasa!

Partkom shunday deya, bo'yinbog'ni tortib-tortib qo'ydi.
Shunda, bo'ynim picha ozod bo'ldi. Emin nafas oldim.
Jo'na-jo'na kuni bo'yinbog'ni tashlab ketaman deya, niyatlandim.
Bo'lmadi - raisimiz urishib-urishib taqib qo'ydi.
Raisimiz men Toshkentda o'zimni qanday tutishimni bot-bot tushuntirdi. Meni mashinada Denov jo'natdi.
Tuman qishloq xo'jalik boshqarmasi boshlig'i o'tog'amiz bo'ldi.
O'tog'a bizni bosh-adoq qarab ko'rdi. Bir-bir qarab ko'rdi.
- Bo'ladi! - deya bosh irg'adi.
O'tog'a bo'yinbog'imga gumonsirab-gumonsirab qaradi. Bir ko'zlarimga qaradi, bir bo'yinbog'imga qaradi.
Men ilkis-ilkis holda qoldim.
O'tog'a, ana endi bo'yinbog'imni so'raydi, dedim. O'tog'a, ana endi sen bunday bo'yinbog'ni qaerdan topding, deydi, dedim.
Men apil-tapil oldini oldim.
- Bu meniki emas! - deya, bo'yinbog'imni tortqilab-tortqilab ko'rsatdim. - Yo'q, meniki emas! Bu partkomimizniki!
O'tog'a totli-totli kulimsidi. Kulimsib-kulimsib bosh irg'adi.
- Bilaman, Jamoliddinov, bilaman, - dedi. - Buni partkomlaringiz tavallud kunida men hadya etib edim. Ko'zimga issiq ko'ringanidan qarayapman.

5

Joynishinda:

- Nimalar bo'layapti-a, katta? - dedim. O'tog'amiz qo'l siltadi.
- Bari Daqqiyunusdan qolgan gaplar, - dedi. - Men ham bor, shu gaplar ham bor. Bular o'zi besh-olti guruh. Besh-oltoviyam olg'ir guruh. Bir-birini yeyman deydi. Aslida, birinchi so'zlaganlarni gapi juft gap. O'shalarni mashinasini dalaga chiqarsa bo'ladi. Ammo ikkinchi guruh yo'l bermaydi. Chunki ikkinchi guruhni ilmiy rahbari martabasi baland odam, o'zim bo'lsam deydi. Boshqalarni bo'lishini xohlamaydi. Nimaiki yangilik bor, kashfiyot bor - shung'a sherik bo'lgisi keladi. Aslida, qo'lini sovuq suvgayam urmaydi. Ammo hamma ishda, hamma ro'yxatda nomim bo'lsa, deydi. Tayyor oshga egalik qilgisi keladi. Shu sabab, tish-tirnog'i bilan qarshilik qiladi. Ilmda nima ko'p - kamchilik ko'p, bo'lmasa b' topadi! Keyin, gapida turib oladi. Birida ilm zo'r, birida martaba zo'r, birida orqa zo'r. Bular dunyodan ana shunday bir-birini yeb o'tib ketadi. O'rtada o'lgan-o'lgan - dehqon o'lgan!

6

Ertalab mehmonxona oldida uzun bir avtobus bel bo'ldi.
Avtobus bizni shahardan olis tajriba dalasi olib bordi.
Anjumanda so'zlamish kattalar-da keldi.
Men o'likko'z katta nazari tushmasin deya, o'zimni chet-chet oldim.
Bir katta dala boshida turmish paxta terish mashinasi oldida gap ochdi.
- Ko'rikdan maqsad, - dedi katta, - kelajagi bor mashinalarni aniqlash, so'ngra ularni ommaviy ishlab chiqarishga tavsiya etishdir. Bu juda murakkab masala, yetti o'lchab bir kesadigan masaladir. Bunda asosan quyidagi uch narsaga e'tibor beriladi. Birinchi - tolani chanoqda qoldirmay terish, ikkinchi - ko'rak foizi, uchinchi b' tolani moslamalar orqali paxtaidishga borib tushishidir. Faqat mana shu talablarga javob bera olgan texnikagina agrotexnika talablariga binoan ommaviy ravishda ishlab chiqariladi. Avvalo tarixdan bir sahifa. Ma'lumki, birinchi paxta terish mashinasi 1947 yilda yaratilgan. Shundan buyon to'qsondan ziyod paxta terish mashinasi yaratilib, sinab ko'rildi. Ammo birontasiyam hamon talabga javob bermaydi. Shundan buyon izlanayapmiz, ilmiy ishlar qilayapmiz, sinab ko'rayapmiz. Ammo biron-bir ijobiy natijaga erisha olmayapmiz. Intilganga tole yor, deydi xalqimiz. Shunday ekan, ilmiy izlanishda, sinovda davom etamiz. Sizlarni ishontirib aytamizki, biz olimlar sizlarga ijobiy natijalar beradigan paxta terish mashinalari yaratib berishga va'da beramiz! Mana, bugun navbatdagi yangi ishlab chiqarilgan mashinalarni sinab ko'ramiz, ular jami o'n yettita. Lekin biz siz aziz dehqonlarning vaqtlaringizni olmaymiz. Shuning uchun shu o'n yettita mashinaning to'rttasini sinab ko'ramiz.
Sinovchi mexanizator birinchi turmish mashinani egat soldi.
Yangi mashina tozalab terdi. G'o'zani shipshiydamlab terdi. Chanog'ida qoldirmay terdi.
Ammo xom ko'saklarni chaynab-chaynab tashladi. Yulib-yulib tashladi. G'o'zapoyalarni g'ajib-g'ajib tashladi. Tolani ko'k barglar bilan bulg'ab-bulg'ab tashladi.
Katta chaynab tashlanmish ko'saklarni oldi.
- Yangi mashinani ana shu ishi agrotexnika qoidalarigiz mos kelmaydi, - dedi katta. b' Olimlarni endigi vazifasi buni o'ylab ko'rib, bartaraf etishdir. Olimlar mazkur mashina ustida ishlayotganlariga mana, yigirma yil bo'lmoqda. Bu olimlarni ishi shundan iboratki, ular shu vaqtgacha ishlatilib kelinayotgan paxta terish mashinalaridagi urchuq barabanlaridan voz kechish yo'lidagi urinishlardir. Bu loyihani afzalligi shundaki, unda tik tayyoqchalar o'rnatilgan bo'lib, tayyoqchalarga qator lappaklar joylashtirilgandir. Xuddi ana shular g'o'za tevaragida aylanib, tolani tortib oladi. Ta-ak, endi navbatdagi yangi mashinani sinovdan o'tkazamiz. Bu mashina ijodkori mashinada o'tirgan olimdir. U kishi hozir o'z mashinasida o'zi mexanizatorlik qiladi. Bu mashinaga ham xuddi haligiday lappaklar o'rnatilgan bo'lib, ammo bunisi bir oz farq qiladi. Bu mashina juda nozik, aniqrog'i, juda bo'sh. Ya'ni, paxtani birchanoq qilib terib ketadi. Tolalar chanoqda chuvalib, dala oppoq bo'lib qoladi. Aniqrog'i, bu mashina chala teradi. Ammo bu mashinaning ham afzal tomonlari bor. Masalan, uni ishlatish oson, qulay. Boshqa mashinalardek, uning urchuqlarini hadeb yuvavermaysiz. Mazkur mashina lappaklarini almashtirib, ko'rak terishda ham foydalansa bo'ladi.
Havokuch yordamida paxta tergich mashina sinab ko'rildi.
Havoyutgich moslamada paxta tergich mashina sinovi bo'ldi.
- Ko'rib turibsizki, - dedi katta, - yangi mashinalarni birontasi ham shu kunlarda dalada paxta terayotgan mashinalarg'a tenglasha olmaydi. O'sha mashinalardan qolmanglar!
Kattalar davra olib talashib-tortishdi. Go'yo, kimo'zar o'ynadi.
Bilsam - qirquinchi yillarni o'rtalarida Rozenblyum degich ixtirochi mashinaga urchuq qo'yib, paxta terishni o'ylab topibdi. Shundan buyon urchuq bilan paxta terish joriy bo'libdi. Shundan buyon paxtani shu urchuqlar terar ekan. Shu vaqt mobaynida urchuqlardan bir necha marta voz kechmoqchi bo'libdi. Ammo urchuq o'rnini bosa oladigan texnika topa olmabdi. Yuzdan ziyod...

paxta terish mashinasi haqida yuzdan znyod dissertatsiya yaratilibdi! To'qson kishi fan nomzodi bo'lib, to'qqiz kishi fan doktori bo'libdi! Ikkita akademik saylanibdi. Ammo mashina hamon o'sha-o'sha - qirinch yillarda Rozenblyum yaratgan mashina emshsh! Yana-tag'in - bari dissertatsiyalar ayni ana shu urchuqlar haqida emish! Kattalar uyalmay-netmay aytib o'tiribdi:

- Urchuq eskirib qoldi.

- Ammo boshqa texnika yo'q-da.

- Qo'yavering, amerikaliklar ham urchuqlar bilan paxta termoqda.

- To'g'ri, ammo ular paxta terish mashinalarini yil sayin takomillashtirib bormoqda. Masalan, Amerikaning "Jon Dir" firmasida ishlab chiqilayotgan paxta terish mashinalari keyingi yigirma yil mobaynida o'zining paxtani ko'p va tez terish xususiyati bilan bizni mashinalardan bir yarim baravar o'zib ketdi.

- Bizda esa paxta hamon qo'lda terilmoqda. Paxta tergich mashina yaratgich kattalar nima fikrga keldilar?

- Biz yaratgan mashinalar yomon ishlayotgani uchun eng avvalo nav yaratuvchilar aybdor! - dedi bir katta. - Nav yaratuvchilar bizning mashinalar bop paxta navi yaratib bermayaptilar. Yangi mashina kerakmi? Demak, yangi paxta navi ham kerak. Yangi paxta navi qanday bo'lmog'i kerak? Yangi paxta o'rta bo'lyi, xipchadan kelgan bo'lmog'i kerak!

7

Avtobusda mehmonxona kelgunimchayin o'yladim.

Odanzot Gagarin bo'lib Oy uchdi. Odanzot Oydan tosh olib keldi.

Ammo... dehqon og'irini yengil qilajak paxta terish mashinasi yaratilmadi!

Odanzot yuragi joyiga o'zga yurak joylashtirildi. Odanzot yuragi almashtirildi!

Ammo... urchuq almashmadi! Shugina urchuq o'rni uchun bir texnika o'ylab topib bo'lmadi!

Dehqon ko'nglidagiday bir paxta tergich mashina yaratilmadi!

8

Avtobus bizni katta yo'l chetida tashlab ketdi. Men o'ngimga alang-jalang lo'killadim. Men chapimga alang-jalang lo'killadim.

- Madaniyat uyi qaerda-qaerda?... - dedim.

- Shatta-shatta! - dedi bir yo'lovchi chol.

Chol ko'rsatmish imoratni ko'zlab bordim. Imorat chindan-da madaniyat uyi bo'ldi.

Men tag'in lo'killadim. Oxir madaniyat uyini topdim. Ichim ilidi.

- Xudoga shukur-e, haqiqat bor ekan-e! - dedim. Yo'l-yo'lakay qayishimni yechib-echib ichkariladim. Shunday ichkarilashimni bilaman - bir qiy-chuv bo'ldi, bir qiy-chuv bo'ldi-e!

Misoli yerdan chiqmishday besh-oltita ayol bo'y berdi! Bari ayol qo'ziqorin misol oppoq-oppoq bo'ldi!

- Chto za baran?! - deya baqirdi.

Men bir qo'lim bilan qayishimni ushladim, bir qo'lim bilan betimni ushladim.

- Ay, o'ldim-ay! - deya shahd burildim. Ketimdan bir mallasoch ayol quvib keldi. Xaltachasi bilan yelkam oralatib urdi.

- Ux, ti baran! - deya urdi.

Bir tarafdan erkaklar chiqib keldi. Erkaklar orasida bir melisa-da bo'ldi.

- Ko'z bormi, oka? - dedi melisa.

- Bor-bor! - dedim.

- Ko'z bo'lsa shunday qilasizmi? Ana - "M", "J", deb yozib qo'yibdi-yu? Yo, xat-savod yo'qmi? Ana endi ellik so'm jarima to'laysiz!

Bildim - ish chatoq bo'ldi. Bir befarosat qadamim tufayli ellik so'm ketar bo'ldi.

Ellik so'm-a, ellik so'm!

Bir mehnat kuni uch so'm o'ttiz yetti tiyin turadi. Ellik so'm topishim uchun o'n besh mehnat kuni bajarishim lozim bo'ladi.

Endi, bola-baqrani nasibasini omon olib borayin. Ellik so'mga kim qancha qozon qaynaydi?

- Xat-savod bor! - dedim. - Ana shu "M", "J"larni o'qib ko'rib kirdim! Mana shunday kelib o'qidim: "M" - marjalarniki bo'ldi. "J" - jigitlarniki bo'ldi. Xudoga shukur, jigirman! Jigitlarnikiga kirib keta berdim!

- Yopiray, yopiray! - deya yoqa ushladi melisa.

- Yopirayi bo'ptimi! - dedim. - Shaharda bor xat-savod, qishloqda-da bor!

Men betimni qalini - jonimni huzuri, deya sur bo'lib-sur bo'lib tura berdim.

Melisa yo, olachipor betimni ko'rib rahmi keldi, yo, shu ko'rsavod bilan aytishib o'tiramanmi, dedi.

- E, boring-e! - deya jerkib tashladi. - Qattan kelgan bo'lsayiz, o'shatga gumdon bo'ling-e!

- Gumdon bo'lamisiz! - deya ko'krak ko'tardim. - Biz shahringizga musofirmiz! Gumdon bo'l, desangiz - bo'la beramiz!

Mallasoch ayol suvdan quruq chiqishimni bilib qoldi. Tag'in xaltachasi bilan urib qoldi.

Men lik etib melisani ketiga o'tib oldim. Melisani yelkasi osha qaradim.

- O'-o', marja! - dedim. - Sovetni badrabxonasini ko'p qizg'ana berma! Sovetni badrabxonasi senga-da yetadi, menga-da yetadi!

Ayollar oldida men haq-men haq, maqomda qadamladim. Zafarona-zafarona qadamladim.

Ayollardan pana bo'lishim bilan yulduz uchmishday-yulduz uchmishday chopib-chopib qo'ya berdim!

9

- Otingni sot, molingni sot, mash'al bo'l-da! - dedi raisimiz.

- O'ynab qo'yay, o'ynab qo'yay! - dedim men. - Tag'in kim kelayapti?

Raisimiz shahodat barmog'ini yuksak ko'tardi.

- Shoirlar! - deya xitoblendi. - Ana endi reportaj bo'lasiz, ocherk bo'lasiz!

- O'ynab qo'yay, mehmondan, o'ynab qo'yay!

- Kassirdan pul olib bozorlang. Bir qo'y, uch-to'rtta aroq...

Shoirlar choshgohda keldi.

Shoirlar o'qariq yoqalab ohista-ohista odimladi. Shoirlar dalalar uzra nazar tashlab-nazar tashlab odimladi. Shoirlar dalalar uzra qo'l shop qilib-qo'l shop qilib odimladi.

- Paxtazor - chaqqon qo'llarga intizor! - deya xitoblanib odimladi.

- Paxtazor - paxta frontining mexanizatsiyalashgan qo'shinlariga intizor! - deya xitoblanib odimladi.

Ideologiya bilan raisimiz shoirlar ketidan ergashib yurdi. Shoirlar o'qariq adog'ida oyoq ildi. Shoirlar oyoqlibos qoqdi. Shoirlar cholvor qoqdi. Shoirlar ko'ylak pufladi. Shoirlar biznikiga yo'l oldi. Kaif-safo avj oldi. Shoirlar o'zlarini o'zlari maqtab ichdi. Shoirlar o'zlarini o'zlari ulug'lab ichdi.

Kosagul shoir piyola to'la aroqni bir ko'tarishda yutdi. Gazagiga ana shu piyolani chertib-chertib xirgoyi etdi:

Yurtim shunday bir diyorki

Nurxonayu - nurxona

Durxonayu - durxona

Gulxonayu - gulxona...

- O'rtoq Dehqoniy! - deb qoldi bir mahal. Men sergak bo'ldim. Men alang-jalang bo'ldim.

Men o'z-o'zimdand uyaldim.

- Unday demang-e, domla, unday demang-e, - dedim.

- Iya, nega demayman? Dehqonni Dehqoniy deydi-da!

- Men shoir bo'lsam ekan - shundaychikin desangiz. Men bir dehqon odam bo'lsam. Shunday ekan, Dehqonqul deya bering.

- Qul? Sho'ro zamonida qul yo'q! Bo'lishi ham mumkin emas! Ulug' OktyabrKj sotsialistik revolyutsiyasi barcha qulliklarga barham bergan!

- Ha! - deya kesak olib berdi Ideologiya. - Ulug' OktyabrKj sotsialistik revolyutsiyasi planetamizning sotsial-siyosiy qiyofasini tubdan o'zgartirib yubordi, kishining kishi tomonidan ezilishiga va ekspluatatsiya qilinishiga asoslangan butun jahon sistemasiga 1917 yil oktyabrda qaqshatqich zarba berildi, jahonda birinchi sotsialistik davlatning tashkil topishi jahon tarixining yangi davrini boshlab berdi, chor Rossiyasida aholining to'rtdan-uch qismi qishloq xo'jaligida band edi, endilikda mehnatga qobiliyatli aholining uchdan bir qismidan kamrog'i qishloq xo'jaligida mehnat qilmoqda, o'tmishda savodsiz bo'lgan, pomeschik tomonidan xo'rlanib kelgan dehqon endilikda o'z xo'jaligining ozod egasi bo'lib oldi, abadiy foydalanish uchun kolxozlarga berib qo'yilgan yerlarda mehnat qilmoqda, kooperativning boshqa a'zolari bilan birgalikda kollektiv mehnat samaralarini taqsimlab olmoqda, uning oila a'zolari sotsialistik tuzum bergan barcha madaniyat ne'matlaridan bahramand bo'lmoqda, Sovet hokimiyati yillari mobaynida dehqonlarning real daromadlari oshmoqda...

- Endi, domla, ota-enamiz shundayin ot qo'yib edi-da.

- Domla? Qanaqa domla? - dedi kosagul shoir. - Domla machit-madrasalarda bo'ladi! Biz sotsialistik xalq shoirlarimiz!

- Tavba qildim! - deya qo'limni ko'ksimga qo'ydim. - Mayli, bilganingizday deya bering.

- Ha, ana, bu boshqa gap! - dedi kosagul shoir. - Ana shunday ketsangiz, shubhasiz, o'sasiz! Xo'-o'sh, o'rtoq Dehqoniy, mana bu yonimdagi zotni taniyapsizmi?

- Yo'q, Ёʻʻdeya bosh chayqadim.

- Bu zotni tanimabsiz Ёʻʻdunyoni tanimabsiz! Bu zot zamonamizning buyuk adibi bo'ladilar. "Bo'ri izidan" degan romanni o'qigandirsiz?

- "Bo'ri izidan", "Bo'ri izidan"...

Men shunday deya, chapimga qarab ko'z piriqatdim. Men shunday deya, o'ngimga qarab ko'z piriqatdim. Men shunday deya, osmonga qarab ko'z piriqatdim.

Men o'qidim, deyin dedim - yolg'on bo'ldi. Men o'qimadim, deyin dedim - Ideologiya ko'z qisdi.

Ideologiya o'qidim, deb ayt-o'qidim, deb ayt, deya ko'z qisa berdi.

- "Bo'ri izidan", "Bo'ri izidan"... - deya tag'in ming'-ming' etdim. - E, ha, ov haqida edi-a?

Ana shunda buyuk adibni o'zlari gap berdi.

- Da, ov haqida! - dedi hokimona. - Qashqir ovi haqida!

- Esladim-esladim! - deya bosh irg'adim. - Endi esladim. Picha xayolimdan ko'tarilibdi. Ovg'a qiziqmagandan keyin shu-da.

- Nu, ovga qiziqmaydigan odam ham bo'ladimi?

- Qiziqqanim bilan, dalamizda bo'ri yo'q-da, ov qilayin desam.

- Nu-nu, bo'ri yo'q!.. Bir vaqtlar bu dalalar bo'rilar makoni edi, bo'rilar makoni!

- Bo'rilar makoni? - deya angraydim.

- Da, bu dalalar bo'rilar makoni edi!

Men dalalarimda ilon ko'rdim, chayon ko'rdim, tulki ko'rdim. Ammo bo'ri ko'rmadim.

- Mana shu dalalar-a? - dedim.

- Da, bu dalalar bo'rilar uyasi edi, bo'rilar uyasi!

- Shunday-ya? - dedim.

- Da-da, bu dalalarda bo'ri galalari to'da-to'da bo'lib izg'ib yurar edi!

- Yo'g'-e? - dedim.

- Da-da, bu dalalarda yirtqich bo'rilar uvillab-uvillab daydib yurar edi!

Men nima deyishimni bilmadim.

- Bo'ri o'z uyasidan olislab ketmaydi, deyishadi, - dedim. - Unda gala-gala bo'ri qayoqqa ketadi?

- Sho'ro hukumati qirib tashladi! Mana bunday paq-paq otib qirib tashladi! Sho'ro hukumati ikki milliontacha yirtqich bo'rini ana shunday qiriy tashladi! O-o-o, Sho'ro hukumati bo'lmasa, bu dalalarda dehqonchilik qilish qayoqda edi? O-o-o, Sho'ro hukumati bo'lmasa, bu dalalarda dehqon qayoqda edi?

- Ha! - deya yana kesak olib berdi Ideologiya. - Sovet Ittifoqida sotsializmning g'alaba qilishi natijasida ekspluatator sinflar tugatildi va kishining kishi tomonidan ekspluatatsiya qilinishiga barham berildi, ishsizlik va qashshoqlik yo'q qilindi, mehnatkashlarning moddiy va madaniy farovonligi yil sayin o'sib bordi, milliy zulmni keltirib chiqargan va xalqlar orasida bir-biriga ishonmaslikni kuchaytirib kelgan ekspluatator sinflarning tugatilishi, Sovet hokimiyati tomonidan SSSRdagi barcha xalqlar o'rtasida haqiqiy tenglikni yuzaga chiqarishga qaratilgan lenincha milliy siyosatning amalga oshirilayotganligi, ayrim millatlarning xo'jalik, siyosiy va madaniy jihatdan o'tmishdan meros bo'lib qolgan qoloqligini yo'q qilishda rus xalqining sistemali suratda yordam berib kelayotganligi natijasida sovet qishlog'i hayotida juda katta o'zgarishlar yuz berdi, sotsialistik qishloq xo'jaligining ekonomikasini mustahkamlash negizida kolxozchi dehqonlarning moddiy farovonligi oshdi, qishloq hayoti shahar hayoti bilan

tenglashdi, shahar bilan qishloq o'rtasidagi tafovut yo'qoldi...

- Mana bu yonimda o'tirgan zot barcha davrlar va barcha xalqlar adibidir, - dedi kosag'ul shoir. - "Samarqand osmonida yulduzlar" romani muallifi bo'ladi.

- "Samarqand osmonida yulduzlar"...

Buyuk adib gapimni ilib oldi.

- "Samarqand osmonida yulduzlar" romanida ham yirtqich qashqirlar hayoti qalamga olinadi, - dedi. - Faqat unda qadim-qadimgi qashqirlar tasvirlanadi. Farqimiz - u kishi nuqul tarixiy qashqirlar... nuqul tarixiy qashqirlar hayotiga murojaat qiladi, xolos...

Shoirlar jo'na-jo'na bo'ldi.

- Siz idoragacha yuring, ish bor, - dedi raisimiz. Shoirlar mashina ket o'rindig'ida joylashdi. Men raisimiz imosi bilan haydovchi qabatidan joy oldim.

Mashina Sayrak qishlog'i yonalab yurdi-yurdi - Aqrab shahid qoralab keldi.

Haydovchi mashinani ohistalatti. Chap qo'lida mashina boshqardi. O'ng qo'lini yuzlari aro ko'tardi. Aqrab shahidga qarab pichir-pichir fotiha o'qidi. O'ng kaftini yuzlariga surtdi.

Men haydovchiga qo'shilib fotiha o'qidim.

- Tanho mozorda yotgan zot kim bo'ldi? - dedi buyuk adib.

Men: otamiz, deyish uchun og'iz juftlab edim - raisimiz og'zimdan gapimni ilib oldi.

- U zot urush qahramoni! - dedi raisimiz.

- Urush qahramoni? Qanaqa urush? - dedi barcha xalqlar adibi.

- Ulug' Vatan urushi qahramoni! - dedi raisimiz.

- O-o-o, Ulug' Vatan urushi qahramoni! - deya xitoblendi buyuk adib. - Ocherk yozib, nomini abadiylashtirish kerak edi!

- Hali ham kech emas, - dedi barcha xalqlar adibi. - Adham Rahmatga aytamiz, kelib yozib ketadi.

- Adham Rahmat bo'lishi shart emas, - dedi raisimiz. - Toshkanda qahramonni yozuvchi jiyani bor. Shu jiyani yozsa-da bo'ladi.

- Yozuvchi? Kim deydi? - dedi kosag'ul shoir.

- Tog'ay Murod, deydi.

- Tog'ay Murod? Tog'ay Murodni bilamiz! - dedi kosag'ul shoir. - O-o, Tog'ay Murod xudoni balosi u, xudoginani balosi u!

- Jiyani tog'aga tortadi-da! - dedi raisimiz. Ideologiya kerma qosh bo'ldi. Ideologiya lab burdi.

- Ulug' Vatan urushi qahramoni... Ulug' Vatan urushi qahramoni... - deya o'ylandi Ideologiya. - Shunday odam vafot etadi, nega men bilmayman, o'rtoq rais? Bu voqea qachon bo'lib o'tdi?

- O'tgan besh yilliklarda bo'lib o'tib ketdi, - dedi raisimiz.

- A-a, vot kak! - dedi Ideologiya. - Men unda Moskvada o'qishda edim!

10

Bir haftadan keyin supraday bir ro'znomada mana bunday maqola o'qidim:

YoZUVChILAR PAXTA DALALARIDA

OPPOQ TONG YULDUZLARI

Tong kiprik qoqmoqda. Bobotog' cho'qqilarida osmon oqarib ko'rinmoqda. Ona quyosh dastlab qaldirg'och qanotiga o'xshab ko'rinadi-da, zum o'tmay tog'ning yassi cho'qqisida qip-qizil mis tovoqday tovlanib, vohaga ajib bir zar to'kadi. Hur, baxtiyor kun boshlanadi.

Shu lahzada Xursandoy bilan Norguloy so'qmoq yoqalab borishmoqda. Ular bugun Jarariq anhor bo'yida "oq oltin" terishadi. So'lim, suluv Jarariq anhuri! Anhor bo'yida "oq oltin" terish naqadar gashtli! Yana-tag'in o'n kunlikning oxiri. Bir yuz qirq uch kilogrammdan paxta terishsa, jami besh tonnaga yetadi. Dugonalar kecha oqshom maslahatlashib olishgan. Xursandoy birinchi egatga tushadi. Norguloy uni yonlab tushadi.

Paxta yuzini shudring bosgan, qo'l tegsa, yomg'ir yoqqanday duv etib to'kiladi, qo'l jiqqa ho'l bo'ladi.

- Xursandoy, shudringning yaltirashini qara, xuddi yomg'ir yoqqanday-a, - dedi Norguloy.

- Bahor, misoli so'lim bahor!

Xursandoy shunday deb, Norguloyga bir nima uzatdi.

- Dugonajon, manavi atirdan sepib oling, chivin chaqmaydi.

- Voy, bu nima?

- Fransuz atiri.

- Rahmat, dugonajon, rahmat, dalaga fransuz atiriyam bo'laveradi.

Brigadir Dehqonqul aka bizning iltimosimizga binoan ikkita dala yulduzini, ikkita tong yulduzini bir-ikki daqiqaga olib qoldi. Biz dala yulduzlari bilan suhbatda bo'ldik.

- Hormang endi, ona qizlarim!

- Dalada yurganlar tushlik qilmaydimi? - so'radik biz brigadirdan.

- Ular mana bu madaniy hordiq chiqarayotgan ilg'orlar bilan sotsialistik musobaqa o'ynagan, - dedi brigadir g'urur bilan. -

Ilg'orlarga yetib olaylik deb, tush vaqtidayam paxta teradi, ilg'orlarning dam olib o'tirganidan foydalanadi. Tadbirkor, serg'urur qizlar-da! Ro'mollarining uchida noni bor, shuni yo'l-yo'lakay tishlab yeb, paxta teraveradi.

- O, ana buni chinakam mehnatsevarlik desa bo'ladi!

- Dala mehri!

- Paxta ishq!

- Vatanga fidokorlik!

Shu payt kolxoz agitmashinasi shiypon oldiga kelib to'xtadi. Radiokarnaydan kolxoz agitatori Javlonboy akaning jarangdor ovozi yangradi:

- Terim ilg'orlariga shon-sharaflar! Aziz terimchilar, yarim kunda yuz kilogrammdan "oq oltin" terib, el xirmoniga to'kkan

Xursandoy bilan Norguloyga tenglashingiz! Hozir eshittiriladigan "Baxt yallasi" ana shu ikki ilg'or dugonaning bugungi yutug'iga bizning olqishimiz bo'ladi! Diqqat, "Baxt yallasi"!

Baxtiyorlar o'lkasi bu - yayrashing, o'ynang, kuling,

Bulbuligo'yo bo'lib, xo'p sayrashing, quvnang, kuling,

Ter to'kib sizlar shu yurtda bundanam baxtli bo'ling...

Baxt yallasidan horg'in ko'zlar tiniqlashdi, bellarga, qo'llarga quvvat kirdi, oyoqlarga darmon kirdi.

Dala yulduzlari baxt yalasi qanotida yana dalalar sari yelib ketdi.

Biz ulkan to'yxonani eslatuvchi paxtazor qo'ynidan olam-olam zavq ila, quvonch ila qaytar ekanmiz, quloqlarimiz ostida hamon

"Baxt yalasi" jaranglab turdi:

Baxtiyorlar o'lkasi bu...

Ufqda porloq kelajakdan darak berib, quyosh qizarib botmoqda...

Sergey BORODIN,

Mixail ShYeVYeRDIN,

Komil YaShIN.

11

Umrda shunday kun bo'ladi: odam birdan aynib qoladi!

Ko'ngilga qil sig'maydi. Ko'ngil bir xijil bo'ladi, bir lanj bo'ladi.

Ko'ngilni nimadir bir nima barmoq botirib-barmoq botirib tirnaydi.

Ko'ngilni bir hadik bosib keladi. Ko'ngil tub-tubi nimadir bir nima bo'ladi, deydi.

Hadik yuzlarga o'tadi. Hadik qoboqlarga o'tadi.

Chap qoboq pir-pir uchadi.

Kaft chap qoboq silab-siypaydi.

Lablar qoboq silamish kaftni cho'lp-cho'lp o'padi.

- Ket, bor, ket!..

Odam o'zicha ana shunday hadik quvmish bo'ladi.

12

Ko'zimga dala-da ko'rinmadi. Ko'zimga paxta-da ko'rinmadi.

Mototsiklim bilan qishloq uchdim.

Darvozamizdan yelib ichkariladim.

Shunda, dimog'imga qo'lansa bir is keldi.

Hovli yuzida satillar dumalab yotdi. Bidonlar yumalab yotdi.

Mayda-mayda ko'lmak suvlar yilt-yilt etdi.

Qop-qora kuyalar sochila-sochila o'ynadi.

Qo'lansa is haminqadar anqidi.

Bir yerda latta kuyayapti, deya o'yladim.

- Ay!.. - dedim.

Ichkaridan Oysuluv qizimiz chiqib keldi.

- Sen emas, enang qani? - dedim.

Qizimiz ho'ngillab yig'ladi. Yumalab yotmish bidon o'tirib yig'ladi. Yuzlarini kaftlari bilan yashirib yig'ladi..

Hadahalab qizimiz oldiga bordim. Yuzini o'zimga qaratdim.

- Nima qildi, ayt? - dedim. - Enang qani? Qizimiz gapirmadi, qo'li bilan tuman tarafni ko'rsatdi.

Achchiq bilan qizimizni yelkalaridan dast ko'tarib oldim.

- Senga aytayapman, tiling bormi?! Enang qani deyapman?!

Qizimiz o'pkasini bosolmayin aytdi:

- Enam o'ziga o't qo'yib yubordi.

- Nima-nima?! Qaerda-qaerda?!

- Tuman olib ketdi.

- Momong qani?!

- Momom enam bilan ketdi.

13

Men mototsiklimni yo'l-yo'lakay o't oldirib uchdim. Tezlikni oxirigacha bosdim.

Men qanday yetib keldim - xudo bilmasa, men bilmadim.

Mototsiklimni kasalxona darvozasi oldida qoldirdim. Ichkarilab chopdim.

Qabulxonada odam mo'l bo'ldi. Birov kasalxona kiyimida bo'ldi. Birov ko'cha-ko'y kiyimida bo'ldi.

Men dardimni tuynukdan aytdim.

Oq xalatli yigit bosh irg'adi.

- Bilaman, olib keldi, bilaman, - dedi.

- Ichkari kiraman, - dedim.

- Yo'q, mumkin emas.

- Men... men xo'jayini bo'laman.

- Qat'iy nazar, bemorga hozir tez yordam ko'rsatilmoqda.

U dedim, bo'lmadi, bu dedim, bo'lmadi.

- Bo'lmasa, momoni chaqirib bering? - dedim.

- U kim?

- Bizni enamiz.

- Ha-ha, yonida bir kampir bor edi, o'sha-da? Bu mumkin!

Qabulxonada bari-bari menga qaradi. Birov achinib qaradi. Birov qayg'urib qaradi. Birov bosh chayqadi. Birov bosh irg'adi.

Qabulxonada pichir-pichir boshlandi.

- Erkagi ekan, sho'rpehonani erkagi ekan.

- Hay, bechora-e, bechora.
- E, tavba-e, tumanda bir oyda to'rtta shunday ko'rgilik bo'ldi-a?
- To'rtov bo'ldimi-a?
- Esa-chi. Jobida birov, Mo'minqulda birov, Sayrakda birov, bunisi bilan to'rtov.
- Qanday zamon bo'ldi-a?
- Oldinlariyam ko'p bo'lib edi, bildirishmadi. Endi bildirishayapti.
- Ko'rasiz, hali shuniyam bosdi-bosdi etadilar.
- U-ku, chin. Oldingi to'rttasiniyam bosdi-bosdi etdilar.
- Oyday-kunday ko'rinish turgan kuyikni qaytib bosdi-bosdi etadilar?
- Eb-e, jo'qchi desa, jo'qchi degulixsan-da, eb-e. Kattalarni oldida oqni qora deyish nima degan gap...
Oq xalatlari yigit telefonda birov bilan gapirishdi.
- Bir chetga? Bo'пти, bir chetga, bo'пти, - dedi.
Yigit bilagimdan ushlab hovli yetakladi. Qo'li bilan bir chetni - quyuk daraxtlar ostini ko'rsatdi.
- Ana o'sha o'tirg'ichga borib o'tirib turing, kampirni hozir yuboraman, - dedi. - Shovqin-suron qilmay, tinchgana o'tiringlar.
- Kim shovqin qilayapti?
- Siz emas, kampir shunday ekan. Kampir kelganda shunday baqirib-chaqirdi, shunday shovqin-suron qildi, kasalxonani boshiga ko'tardi! Shunga, bosh vrachimiz shovqin qilmasin, chetroqda gaplashsin, deyapti. Endi siz erkak odamsiz, kampirga aytib qo'yasiz-da.
Men yigit aytmiş xilvat borib o'tirdim. Oyoq uzatib o'tirdim.

14

Sag'al o'tdi - onamiz paypanglay-paypanglay keldi.
Onamiz rangida rang bo'lmadi. Onamiz ko'zlari shish-shish bo'ldi. Onamiz burunlari oqib-oqib yotdi.
Onamiz qabatimdan joy oldi. Doka ro'moli bilan og'zini ushlab... sel-sebor yig'ladi.
- Ko'rgiliging ko'p bo'lsin, sendaychikin erkakni! - dedi.
- Eb-e, men sizga nima qildim?
- Qichqirganimdan chopa kelsang, o'larmiding!
- Qachon? Eshitganim yo'q, xudo ursin agar, eshitganim yo'q!
- Qancha qichqirdim, tom-toshni boshimga ko'tardim, hovlini boshimga ko'tardim. Dehqonqul-a, kela ber-chi kela ber, deb qichqirdim.
- Eshitganim yo'q, it bo'layin agar, eshitganim yo'q!
- El-xalqim, kela ber-chi kela ber, deb baqirdim. Qani, birovigina jonzot ovoz bersa, oting nima desa!
- Bari menga o'xshab dalada yurgan-da?
- Ha, dalang bilan qo'shilib chalpak bo'lgin, chalpakkina bo'lgin! Ha, dalang bilan qo'shilib qo'shmozor bo'lgin, qo'shmozorgina bo'lgin! Shu ayolga bir nima bo'lsin qani, men seni nima qilaman ekan!
- O'zi, nima bo'ldi, ayting qanikayin?
- Ochiq mozor bo'ldi, ochiq lahad bo'ldi!
- Ko'p baqirmang-e, ena, tevarak-boshdan-da uyatdir.
- Ichkarida jondaygina kelinim kuyib yotadi-da, men baqirmay kim baqiradi?!
- Xo'p, nima bo'ldi o'zi? Bir boshidan ayting qanikayin?
- Bir qaradim: kelin ichkarida beshikka bag'rini berib o'tirdi. Bolasiga emchak berdi. Peshonasini beshik tebratgich qo'yib uxladi.
Ay, kelin, bo'l, dedim. Mayli, hozir, dedi. So'g'in hujramga kirib ketdim. Kelindan hadeganda darak bo'la bermadi. Ikki qaradim: ay, kelin, bo'l, dedim. Mayli, manavini emizib bo'layin, mayli, dedi. Bir og'iz qattiq-quruq gapirgan bo'lsam, o'layin agar, o'libgina ketayin, agar! Qaradim-qaradim: kelin qimirlamadi. Bor-e, dedim, bu dunyomdan u dunyom yaqin bo'lsa, menga nima, dedim. Hujramga kirib yotib oldim. Yotib-yotib, ko'zim ketdi. Bir mahal, oynadan birov qaradi. Men ko'zimni bilinar-bilinmas ochib turdim. Kelin oynadan mo'raladi. Kaftlarini oyna tutib mo'raladi. Men o'zimni uxlamishga olib yotdim. Kelin oynadan mo'raladi-mo'raladi... ketdi. Endi dalaga hayallab-hayallab boradi, eridan ko'r bo'lib gap eshitadi, dedim. Kelin shu ketishida oshxonaga boribdi. Gap yo'q, so'z yo'q, burchakda turgan yermoyini olibdi-da, yelkasidan quyibdi.
- Yelkasidan quyibdi? Yermoyini-ya?
- Yermoyini-da, yelkasidan-da! So'g'in, ko'ylagi etagidan gugurt chaqibdi.
- O'zi chaqibdimi?
- Bo'lmasa kim chaqadi, o'zi-da.
- Chopib bormadingizmi?
- Eb-e, tush bilibmanmi, o't qo'yishini!
- Yo, tavba, yo, tavbangdan...
- Bir mahal, chirillagan ovoz eshitdim. Avval-avval, nima emish, dedim. Shu yaqinda birov-yarimni eri urayapti-yov, dedim. Hadahalab joyimdan turdim. Oynadan tashqari qaradim. Qarasam: hovlida bir o't yonayapti. O't bo'lib o't emas, kun bo'lib kun emas! O't, deyin dedim - shu vaqtda o't nima qiladi, dedim. Kelin tandir qizitayapti, deyin dedim - kecha tandir qizitib, non yopib olib edi-ku, dedim, Bir mahal o't chinqirib qo'ya berdi! Tavba dedim, o't ham chinqiradimi, dedim. Umrim o'tib, chinqirib yongich o't ko'rmab edim-ku, dedim. Bir mahal, o't hovlini aylanib chopdi! Men tashqari otilib chiqdim, Qarab turdim: o't hovlida zir-zir aylanib chopdi! O't chinqirib-chinqirib choldi! O't buralib-buralib chopdi! O't o'ynab-o'ynab chopdi! O't eshilib-eshilib chopdi! Men ovoz qo'yib chiriq berdim. Seni yo'qlab chiriq berdim. El-xalqim kela ber, deb chaqiriq berdim. Chiriq bera-chiriq bera - o'tni oldimga solib quvib qo'ya berdim! Hovlini aylantirib o't quvaman-o't quvaman - qani endi, yetolsam! O'tni yetolmadim! Bir-ikki marta yetaman-etaman dedim ag'nab tushdim. Bellarim zirqirab og'ridi. Joyimdan turolmay qoldim, yotgan yerimda: el-xalqim, qaerdasan, el-xalqim, kela ber, deb baqira berdim. Bir balo qilib joyimdan to'rkadim. Tag'in o't quvib ketdim. O't o'zini devor olib borib urdi! O't o'zini daraxt olib borib urdi! So'g'in, o't o'zini... buzoqni ostiga otdi! Buzoq qoziq aylanib-qoziq aylanib qochdi. Ma'rab-ma'rab qochdi. O't lop etib to'rkadi. O't endi burchakda uyug'li qumga qarab choldi. O't o'zini qumga urdi. O't qumga ag'nab-ag'nab chinqirdi. O't qumga yumalab-yumalab chinqirdi. O't tag'in hovlini gir-gir aylanib-aylanib chopdi. Men bechora o't

quvaman deb, tag'in ag'nab tushdim. Men joyimdan turolmay-turolmay chirilladim. Men qo'llarimni cho'zib-cho'zib chirilladim. Bovujud, ko'chadan o'tkinchi-ketkinchilar chopib keldi.

- Ular-da o'chirolmadimi-a...

- O'chirgani shu-da, tirik qoldi, o'chirgann shu-da! Bo'lmasa, kelinimni suyagiyam qolmas edi! Ko'p ko'p-da - o'zni yetib olib, qumga bosib-bosib turdi. O'tga satillab-satillab suv sepib turdi. Gilamni ho'llab-ho'llab, o'tga yopib-yopib turdi.

Men tizzamga tars-tars urib yig'ladim. Men o'kirib-o'kirib yig'ladim. Men aytib-aytib yig'ladim.

- Ay, dala-dala demay; men o'layin-a, ay, erkak bo'lmay men o'layin-a!..

- Beboqqina kelinim-a!..

- Ay, peshonam qursin-a, dunyoga kelmay men o'layin-a!..

- Qo'li kosov, sochi supurgi kelinim-a!..

- Darrov kiyimlarini yechib olmabsizlar-da, ena!..

- Kiyim kimni esiga kepti, deysan...

- Darrov kiyimlarini yechib olsa bo'ldi edi, odam yonmas edi!

- Odam yonmas edi? Eb-e, odam yonmaganini ko'ribsan! Odam yonsin-da! Odam gurillab-gurillab yondi! Hamsoya-qo'llar kiyimlarini yulib oldi. Baribir odam yondi! Odam tanasi yondi! Odam gur-gur yondi!

- Qo'ying-e, ena, odam ham yonadimi! O'zlaring bo'sh-bayov bo'lib o'chirolmagansizlar!

- Eb-e, eb-e, odam yonsin ekan-da! Odam yonar ekan-da! Ho'l kundani yonganini ko'rib edingmi? Odam ana shu kundaday yonar ekan! Odam badanlari pish-pish etib yonar ekan! Odam badanlaridan suv chiqib-suv chiqib yonar ekan! Odam badanlaridan suv oqib-suv oqib yonar ekan! Odam badbo'ydan-badbo'y hid chiqarib-hid chiqarib yonar ekan!..

15

Kasalxona darvozasidan uchta mashina kirib keldi.

Mashina yo'lak chetida oyoq ildi.

Mashinalardan kattalar tushdi.

Kattalar mashinalari oldida gapirib-gapirishib turdi.

Raisimiz biz tarafladi.

Raisimiz bizni qoshimizda bosh egib turdi. Bosh chayqab turdi.

- Hay-hay, falokat-da, в Ъ”dedi. в Ъ”Falokat. Qalay o'zi, tilga keldimi?

- Go'rda tilga keladimi! - dedi onamiz. - Ko'zini ocholmaydi, go'rda tilga keladimi!

- Falokat oyoq ostida degani shu-da. Siz endi, momo, oldiga boring-da, ko'z-quloq bo'lib turing, boring.

Onamiz ichkarilab jo'nadi.

Raisimiz menga qaradi. Zim-zimdan qaradi. Bir nima deyish uchun og'iz juftladi. Tag'in, indamadi.

Raisimiz yer singalab-er singalab kattalar taraf ketdi.

16

Kallam... kallam yelkamdan bosib-bosib keldi. Kallam kattalik qildi. Kallam og'irlik qildi.

O'tirg'ich qirrasiga tirsakladim. Kallamga qo'limni tiradim. Kallamni kaftimga oldim.

17

Kuydi-kuydi - ayolimni tani kuydi.

Kuydi-kuydi - meni bag'rim kuydi.

Kuydi-kuydi - bolalarimni sho'ri kuydi.

18

Kuydi-kuydi - kattalarni nimasi kuydi?

Kattalarni... oyog'i kuydi!

Kattalar pitirlab qoldi. Kattalar zirillab qoldi. Qattalar vos-vos bo'p qoldi!

Kattalarga bir bo'lak kun tug'di.

Kattalar to'da-to'da bo'lib gapirishdi. Kattalar qo'llarini bigiz etib gapirishdi. Kattalar qo'llarini shop etib gapirishdi. Kattalar qo'llarini musht etib gapirishdi: Kattalar yer tupurib-er tupurib gapirishdi.

Kattalar qator bo'lishib keldi.

Men joyimdan qo'zg'oldim.

Ideologiya qayg'udoshlik ham mehribonlik bilan yelkamga qo'lini qo'ydi.

- O'tiring, qimirlamang, o'tiring, - dedi. Men tag'in joyimga cho'kdim.

Ikkita katta o'ngim o'tirdi. Ikkita katta chapim o'tirdi. Tag'in ikiita katta peshonamda tik turdi.

Ideologiya qo'l qovushtirdi. Ideologiya bosh irg'adi. Ideologiya xo'rsindi.

- Falokat, falokat, - dedi. - O'rtoq brigadir, Dehqonqulova... kasal edimi?

- Yo'q, sog'lom edi, - dedim. - Ayolimiz umri mehnat bilan o'tdi.

- Balki... yoshligida kasal-pasal bo'lgandir?

- Ayolini yoshligini bu qaerdan biladi, - dedi bir katta.

- Nimaga bilmayman, yilaman. Xolamizni qizini bilmaymanmi, bilaman.

- Dehqonqulova uyida qattiq yiqilgan joyi bor edimi? - dedi Ideologiya.

- Yo'q?

- Mabodo... boshini tasodifan devor-pevorga urib olib edimi?

- Yo'q?

- Balki dalada paxta ichida uxlab qolgandir? Yaxshilab eslang?

- Yo'q, unday bo'lgan yo'q.

- Yong'oqni ostida ham uxlar edimi?
- Yo'q, uyimizda yong'oq yo'q.
- Gapirganda, gap-so'zlaridan adashar edimi?
- Yo'q, gaplari tuppa-tuzuk edi.
- Avlodida esi... esi emas, nima desak ekan... avlodida esi bundayroqlari bor edimi?
- Yo'q, ayolimiz yetti pushtigachayin palagi toza ayol!
Ideologiya tevarak-bosh qarab-qarab oldi. Ideologiya ovozi bir parda ko'tardi.
- Unda... nimaga o'ziga o'zi o't qo'yadi? - dedi. Men barmoqlarimga yig'lab-yig'lab qo'ya berdim.
- Endi... ko'rgilik-da, katta, ko'rgilik! - dedim. Barmoqlarim orasidan dardlarim duv-duv to'kildi.
Raisimiz duv-duv dardlarimni ilib-ilib oldi:
- Dehqonqul aka chin aytadi, Klara Xodjaevna, - dedi. - Bu ko'pga kelgan ko'rgilik. O'zbekiston respublikamiz bo'yicha shu oxirgi ikki yilda yetti yuz ellik uch xotin-qiz o'ziga o'zi o't qo'yibdi!
- Bu absurd!
- Yetti yuz ellik uch xotin-qiz o'zini o'zi yoqibdi-ya!
- Absurd, absurd!
- Xudo ursin agar, Klara Xodjaevna, xudo ursin agar! Bu haqda matbuotda necha martalab aytdi. Qaysi bir shoir g'azal ham bitdi.
Ideologiya peshonamda tik turmish yigitdan so'radi:
- Kim ekan u shoir, o'rtoq Meliev?
- Mixail Dudin, - dedi Meliev.
- Dudin? Oti aytib turibdi - burjua mafkurachisi!
- Burjua mafkurachisi emas, - dedi Meliev.
- Burjua mafkurachisi bo'lmasa, tirnoq orasidan kir izlaydimi? She'r yozaman desa, ana, qanchadan-qancha aktivistka xotin-qizlarimiz bor! Xotin-qizlarimiz orasidan ikkita kosmonavt yetishib chiqdi. Daje, AQShda ham ikkita kosmonavt xotin-qiz yo'q!
- Yo'q, Dudin lenngradlik shoir, - dedi Meliev.
- Leningradlik shoir? Leningradlik shoir O'zbekistonda xotin-qizlar yonayotgani bilan nima ishi bor? Bilamiz, sovet adabiyotida hali ham ana shunday dissidentlar uchrab turadi! Dissident Soljenitsin kabi badarg'a etsak, bilardi!..
- Dudin katta shoir, Klara Xodjaevna, - dedi Meliev. - Sotsialistik Mehnat Qahramoni...
- Sotsialistik Mehnat Qahramoni? Nima deb yozibdi? Esingizda bormi?
- Kim biladi, Klara Xodjaevna, - deya ming'illadi Meliev.
- Bu asar rayonimiz xotin-qizlariga tegishli emas! - dedi Ideologiya. - Rayonimiz xotin-qizlari moralKjno-ustoychivaya!
- Rayonimizda...
- Rayon nomidan gapirmang, o'rtoq rais! Siz bor-yo'g'i raissiz, o'zinpizni biling! Rayon nomidan biz rahbarlar gapiramiz!
- O'zbekiston bo'yicha yetti yuz ellik uch xotin-qiz, rayon bo'yicha ..
- Yana rayon, yana rayon! Rayonimiz xotin-qizlari moralKjno-ustoychivaya!
Ideologiya shahodat barmoqni peshonasi nuqidi. Ideologiya so'zni qalin-qalin aytdi:
- Xullas, Dehqonqulova... manavinday!
Ideologiya ayol odam. Erkak bo'lsa - o'zim bilar edim!
Shunday bo'lsa-da - aytgichimni aytdim.
- Katta, - dedim. - Esh bormi-yo'qmi, ishqilib, ko'z ochib dunyo ko'rgandan buyon dalada halol mehnat qildi. Etak-etak farzand ko'rdi. Esi bordir-da.
Ideologiya gapimni korlamadi.
- Esi bo'lsa... o'ziga o'zi o't qo'yadimi? - dedi. - Shunday baxt-saodatli zamonda-ya?
- Katta...
- Shunday hur zamonda-ya? To'qlikka sho'xlik bu!
- Katta...
- To'qlikka sho'xlik bu! Xotin-qizlar erkaklar bilan teng huquqli bo'lsa! Erkaklar bilan tengma-teng mehnat qilsa! Bilmayman, xotin-qizlarga nima yetishmayapti!
- Katta...
- Kapitalistik jamiyatdagina odamlar o'z joniga o'zi qasd qiladi! Bu bizning jamiyatimiz uchun illat! Mafkuramiz uchun yot!
- Katta, u bechora ajal bilan olishib yotibdi. Hali, odam bo'ladimi-yo'qmi, bilmayman. Shunday ekan, nima qilasiz, bir bechorani yomon otliq qilib... Ideologiya gapimni korlamadi.
- Esi bo'lsa... o'ziga o'zi o't qo'yadimi? - deya to'ti bo'ldi.
- Esi bordirki, o'ziga o'zi o't qo'yibdi! Esi yo'q odam o'z joniga o'zi qasd qiladimi? Qilmaydi, katta, qilmaydi! Boisib T” shunga aqli yetmaydi!
- Iya, o'rtoq Meliev, bu qanday falsafa bo'ldi?:
- Gapni u jigitdan so'ramang, mendan so'rang, katta! Gapni men gapirdim! Men falsafa aytmadim. Men jigiti gap aytdim, jigiti!
Chin-da, esi kam odamni dunyo bilan nima ishi bor? Esi kam odamni o'z joni bilan o'zini nima ishi bor? Esi kam odam og'zini ochib yura beradi-da, dunyo o'zi shunday bo'lar ekan, deb!
- Xullas, Dehqonqulova... shizofrenichka! Gap tamom!
- Kim-kim? - dedim.
- Shizofrenichka! O'rtoq Meliev, shizofrenichka dehqonchasiga qanday bo'ladi?
- Psix!
- Yo'q, dalachasi-dalachasi?
- Telba!..
Tan-jonim qizidi. Qo'llarim qalt-qalt etdi. Lablarim pir-pir uchdi.
Jonim halqumimga keldi!
Bisotimda bor yomon so'zlarim bilan kattalarni tutib so'kayin, dedim.
- Ket, baring ket! - deya baqirdim.

Kattalar qotib qoldi. Kattalar bir-biriga qaradi.

- Iya! - dedi Ideologiya. - Erida ham bormi deyma, o'rtoq Meliev?

- Ha, menda-da bor! Ayolimiz bilan loyimiz bir yerdan olingan! Bo'ldimi? Ko'ngling joyiga tushdimi? Endi, ket!

- Meni sensiramang, o'rtoq brigadir, meni sensiramang!

- Ketmaysanmi, ketmaysanmi?

Tevaragim alangladim - biron nima izladim. Qo'limga makkajo'xori poyasi ilashdi. Kattalar joyidan turib ketdi. Raisimiz qo'limdagi makkapoyaga yopishdi.

- Dehqonqul aka, ay, Dehqonqul aka! - dedi. - Tentak bo'lmang!

- Shularday katta bo'lgandan ko'ra, tentak bo'lganim yaxshi!

- Dehqonqul aka, esingizni yig'ing!

- Ushlamang qo'limni, ushlamang deyma!..

Raisimiz qo'llarimni ketimga qayirdi. Meni o'tirgichga bosib turdi.

Kattalar ketiga qaray-qaray ichkari kirib ketdi.

Raisimiz shundan keyingina meni qo'yberdi. Qo'limdan makkapoyani tortib oldi. Xolisga otib yubordi.

Raisimiz-da kattalar ketidan ichkariladi.

19

Men peshonamni tizzam qo'ydim. Entikib nafas oldim.

Qahrimdan qaytdim. Hovurimdan tushdim.

20

Ichkaridan katta do'xtir tashqarilab keldi.

Men bir vaqtlar yaxshilik ko'rdim - shu odamdan ko'rdim. Yaxshi gap eshitdim b"shu odamdan eshitdim.

Shu bois - lik etib joyimdan turdim. Qo'llarimni qovushtirib turdim.

Katta do'xtir yelkamga kaft qo'ydi. Meni joyimga o'tirg'izdi.

O'zi-da - qabatim o'tirdi. Qo'lini qo'lim qo'ydi.

Do'xtir - do'xtirday diltang-diltang bo'lib o'tirdi.

O'tirdi-o'tirdi - qayg'udosh hamroz bo'ldi:

- Dehqonqul, b" dedi. b" Tag'in, mendan o'pka-ginador bo'lma. Men bir faqir do'xtirman. Endi... kasalingni olib ketadigan bo'lding.

- Ayolimiznimi? Qayoqqa olib ketaman?

- Bilmasam, qayoqqa olib ketasan.

- Yo, tuzalib qoldimi?

- Qayoqda tuzaladi, endi keldi-yu...

- Unda, qayoqqa olib boraman?

- O'zing bilasan. Biz birinchi yordamni ko'rsatib bo'ldik. Endi, kasalni davolash kerak. Biz davolay olmaymiz. Bizning kasalxonamiz kuyganlarni davolamaydi.

- Kuyganlarni qaerda davolaydi?

- Kuyganlar uchun alohida kasalxonalar bor.

Toshkentda bor. Moskvada bor, yaqin yo'l desang, Dushanbadayam bor. Kasalingni olib ket, biz boshqa saqlab turolmaymiz.

Faqat, tezroq olib ket, bo'lmasa, kech bo'ladi...

- Eb-e, u nima deganingiz? Qayoqqa olib ketaman? Qanday olib ketaman?

- Bilmadim, Dehqonqul, bilmadim.

- Buyog'i ura-ura paxta vaqti bo'lsa. Paxta nima bo'ladi? O'zi, bu kimdan chiqqan ahmoqlik?

- Uyog'ini kattalardan so'raysan. Men bir do'xtirman.

- Qani o'sha... kattalar?

Zabt bilan ichkari jo'nadim.

Katta do'xtir qo'rqib qoldi. Ko'zlari katta-katta bo'ldi. Belimdan qo'shqo'llab quchoqlab oldi.

- Hay, Dehqonqul, hay! - dedi. - Esingni yig'! Baraka top, o'tir!

Katta do'xtir meni joyimga qaytarib o'tirg'izdi. Harsillab-harsillab nafas oldi.

- Yomon ekansan, Dehqonqul, yomon ekansan, - dedi.

- O'zingiz aytdingiz-ku, kattalardan so'raysan, deb!

- Aytdim-qo'ydim-da! Kattalarni oldida nima qilasan?..

- Kallapoycha qilaman!

Katta do'xtir seskanib tushdi.

- Nima qilasan? - dedi.

- Kattalarni kallapoycha qilaman! Etini bir-yoqlik qilaman, suyagini biryoqlik qilaman!..

Do'xtir ko'zlari katta-katta bo'ldi. Qorachig'i kamaydi - oqi ko'paydi!

- O'ylab gapirayapsanmi, uka? b" dedi. - Esingni yig', uka, esingni yig'!

- Esimni yig'sam-yig'masam!..

- Kambag'al kattalarda nima ayb? Dunyoda tuyadan katta fillar bor.

- Bo'lmasa, nimaga bunday qiladi? O'ziga o't qo'ygich bizni ayolimiz bo'lsa - kattalarga nima?

- Sen siyosatni tushunmaysan, Dehqonqul, siyosatni tushunmaysan. Qanday davrda yashayapmiz - bilmaysan...

- Xudo bergan davrda yashayapmiz-da, qanday davrda yashardik!

- Ana, aytdim-ku, Dehqonqul. O'z oting o'zing bilan dehqonsan, dehqon. Sen shunday deysan. Kattalar esa unday demaydi. O'z joniga qasd qilish - isyon! O'z joniga qasd qilish - davrdan norozilik! Ana, kattalar nima deydi!

- Bir begunoh bechorani psix, dedi, indamadim. Tentak, dedi, indamadim. Endi, kasalxonadan chiqarib yuboraman, deyaptimi?!

- Ha-da, chiqarib yubor, deyapti-da? Shizofrenichka, deb diagnoz qo'yib chiqarib yubor, deyapti-da? Men aytdim, insof qilinglar,

10 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

axir, dedim. Men bu ayolni go'dakligidan bilaman, dedim.

- O'ziga o't qo'ygich ayolimiz bo'lsa, kattalar nimadan qo'rqadi?

- Kattalarga amal kerak, Dehqonqul! Sening ayoling kerak emas! Kattalarga mansab kerak! Sening ayoling kattalarni gazagiga dori emas! Ayollar o'z joniga qasd qila bersa, kattalarni tinch qo'ymaydi! Ishdan oladi, partiyadan o'chiradi! Sening ayolingni deb, kattalar mansabidan ayriladimi? Ayrilmaydi, o'lsayam ayrilmaydi. Yo'lini qiladi... Tentakka chiqar, deb buyuradi. Kasalxonaga qabul qilma, deb buyuradi. Bajarmayin, meni ishdan haydaydi, partiyadan o'chiradi. Kattalar dastidan kun ko'rolmayman. Men nima, men bir do'xtir-da. Chin, qasam ichib edim. Lekin tumanga kattalar xo'jayin. Kattalar gapi bilan ish qilsam... ayoling-ku, ayoling... bola-baqalaring ham ruhiy kasalga chiqib ketadi. Onasida bor edi, deydi.. Avloddan ajdodga o'tadi, deydi. Shizofreniya degan tamg'a yomon tamg'a, Dehqonqul. Shuning uchun, kel, senga bir akalik qilayin. Bir yo'li bor. Bunday qilamiz: ayoling o'ziga o't qo'rganini falokatga yo'yamiz. Aytaylik, ayoling gazni yoqmoqchi bo'ladi. Gaz birdan lop etib, ayolingni yengiga yopishadi.

- Gaz? Bizda gaz nima qiladi?

- Gazimiz bor, ana, Obshir qishlog'i adog'idan quvurda o'tib yotibdi.

- Quvurda o'tib yotsa, qaysi bir mamlakatga o'tib ketayapti-da.

- Ishqilib, gazing bormi, bor-da. Shu gaz bizniki-da. Qaysi bir mamlakatga ketsa-da, ishqilib, bizning gazimiz-da. Hech bo'lmasa, ballon gazing bordir?

- O'tin bor, tappi bor.

- Xo'p, uyog'ini qo'ya ber. Gazing bor, deb faraz qilamiz. Keyin... ayol kishi emasmi, yengini o'chirish o'rniga, qo'rqib qoladi.

Esini yig'ib olgunicha o't yoqasiga qarab o'rlaydi. Dod deb baqiradi. Dodini hech kim eshitmaydi. Sababi, hamma dalada bo'ladi-da... Bo'ldi, shu bilan kattalar tinchiydi-qoladi. Kattalar tinch - olam tinch!

- Mayli, nima desangiz mayli. Menga ayolimizni tuzatib bersangiz bo'ldi.

- Mana, men borman! - deya ko'krak urdi do'xtir. - O'zim davolayman! Ayoling bor-yo'g'i oltmish foiz kuyibdi, oltmish foizgina! Yaxshi bo'p ketadi!

Bolalarim ko'z o'ngimga keldi. Ko'nglim buzildi.

- Ishqilib, bolalarimni peshonasiga yaxshi bo'p ketsa bo'ldi... - dedim.

Men kaftlarimga yig'ladim.

Dardlarim kaftlarimdan seloba-seloba bo'lib oqdi.

- Otday bo'lib ketadi! - dedi do'xtir. - Oltmish foiz kuyik unday qaltis emas...

Do'xtir yelkam qoqa-qoqa ketdi. Men o'ngirlarimga yig'ladim.

21

Ayolimiz... odam bo'lmadi...

22

Subhi sodiqda ayolimiz boshiga bordim. Mozor poyida tizza bo'ldim.

Mozorni ohista-ohista turtdim - ayolimizni uyg'otdim...

- Ay, men keldim? - dedim.

Bir siqim mozor oldim - ayolimiz sochlarini ushladim...

- Ay, senga aytaman? - dedim. Tomog'im to'lib-to'lib keldi...

23

Uy burchida turmish beshikbellik ko'zing'a yomon-yomon ko'rindi.

Men endi beshikni nima qilayin? Men endi beshikka o'zimni belayinmi?

Men beshik qarab turdim-turdim.

Shunda beshik... shunda beshik ayolimiz tobuti bo'lib ko'rindi!

Ichida... ayolimiz yotmishday bo'ldi! Badanlari oltmish foiz kuyib-kuyib yotmishday bo'ldi!

Ayolimiz pichir-pichir meni yo'qlamishday bo'ldi!

- Ha, nima deysan? - dedim. Beshikdan javob bo'lmadi.

- Ayt, aytgichingni? - dedim.

Beshik - tobut desa tobut deguday sukut etdi.

Men ohista-ohista beshik oldilab bordim. Enkayib qo'llarimni tizzalarim tiradim. O'ng qulog'imni beshik tutdim.

Beshikdan ovoz bo'lmadi.

Beshikyopg'ich burchidan ohista ushladim. Xiyol-xiyol ko'tardim. Beshik ichi mo'raladim.

Beshikda jon zoti bo'lmadi.

Beshik ko'zimga yomondan-yomon ko'rindi.

Beshikni ko'rmayin-da, kuymayin-da, dedim,

Beshikni dast ko'tarib tashqariladim.

Narvondan beshik qo'ltiqlab tomladim. Beshikni g'o'zapoya uyumi usti tashladim.

Beshik g'o'zapoya botib-g'o'zapoya botib qoldi.

Shunda, beshikyopg'ich shamolda hilp-hilp etdi. Hilp-hilp eta-eta beshik ketilab uchib tushdi.

Beshikyopg'ich bir uchi beshikqushda ilashib-beshikqushda ilashib qoldi.

Bovujud, beshikqush borlik bo'ldi - beshikyopg'ich yer uchib tusharman-er uchib tusharman bo'ldi.

Men beshikdan qovuzni oldim. Oqo'ragichni oldim. Tagpo'shni oldim.

Sumakni oldim. Tuvakni oldim.

Barini beshikyopg'ich soldim.

Shunda, dimog'im gup-gup shiptir isi tuydi.

Men beshiktebratgichda osilib turmish ko'ztumor bilan to'qqizko'z munchoqni uzib-uzib oldim.

Ko'ztumor bilan to'qqizko'z munchoqni-da beshikyopg'ich soldim.

Beshikyopg'ichni o'rab-o'rab beshik joyladim.
Beshik kunda ochilib-ochilib qoldi.
Shunda, beshikdagi sonsiz jimjimalarga ko'zim tushdi.
Ko'zlarim kunda qamashdi.
Beshik gullari bo'lsa bordir, deya o'yladim.
Tikilibroq-tikilibroq qaradim.
Beshikdagi jimjimalar bir arabi husnixat bo'lib ko'rindi, bir jimjimador gullar bo'lib ko'rindi.
Beshikda bundaychikin ohangjamolar yo'q edi - qaerdan bino bo'ldi?
Shu vaqt onamiz hujrasidan tashqariladi. Kaftini peshonasi soyabonladi. Kun qaradi. Kun vaqtini bilmoq bo'ldi.
Shunda, meni ko'rди.
- Beshikni nimaga tomga olib chiqding, yerchilim bo'lgur? - dedi.
Men miq etmadim.
Onamiz kaftini peshonasi soyabonlab qarashini qo'ymadi.
Men aytmasam bo'lmadi:
- Endi beshik nima kerak... - dedim.
- Nimaga beshik kerak emas?
- Endi... bo'ldi, - dedim. Beshik bo'ldi...
- Shu gapingga noma'qulni nonini yebsan! Olib tush pastga!
- Endi... beshikni kim tebratadi?
- Bolalarimni mayda enasi ketgan bo'lsa, mana, katta enasi bor! Mana men - momosi bor! Olib tush - o'zim beshik tebrataman!
Allalab-allalab beshik tebrataman!
- Mayli, olib tushaman, bora bering, olib tushaman.
Men beshiktebratgichdagi jimjimalar tikildim. Jimjimalar nima bilan bitilmish bo'ldi, dedim.
Shahodat barmog'im uchini ho'llab-ho'llab artib ko'rdim.
Bir jimjima ko'kara-ko'kara yoyildi. Bildim - jimjimalar ko'kqalam bilan bitilmish bo'ldi.
Qosh-ko'z bo'yagich ko'kqalam bo'lsa bordir?

24

Ayolimiz beshikka bag'ir berdi. Bolasiga ko'krak berdi.
Bolasi cho'lp-cho'lp emdi.
Ayolimiz bolasi boshidan maydagina oyna oldi, to'mtoqqina qalam oldi.
Oynani beshik uzra tutdi. Labi bilan qalam uchini ho'lladi.
Ayolimiz qoshiga qalam surtdi. Bir u qoshiga surtdi, bir bu qoshiga surtdi.
Beshikdagi bolasi miq-miq emdi. Ayolimiz turayin dedi - beshikdagi bolasi ko'kragini qo'ybermadi.
Ayolimiz beshik mixlanib-beshik mixlanib qoldi. Ayolimiz peshonasili bilaklari qo'ydi. Ayolimiz bilaklarini, beshiktebratgich qo'ydi.
Ayolimiz beshiktebratgich bitdi:
"O'-o'y, ichim kuyayapti, ichim yonayapti".
"Ichimda bir nima qimirlayapti".
"O'-o'y, boshim aylanayapti".
"Dunyo ko'zimga qirmiz-qirmiz bo'lib ko'rinayapti".
"Qirmiz-qirmiz... dumaloq-dumaloq"...
"O'-o'y, ertaga daladan javob bersa bo'lmaydimi?".
"Boshimni yuvib olsam deb edim".
Ayolimiz ikkiqat bo'ldi.
Beshikdagi bolasi sutdan qolmayin ikkiqat bo'ldi!
Ayolimiz ipakdayin mayin bo'ldi. Ayolimiz ipakdayin suzik bo'ldi.
Kechalari bir o'ng yog'iga o'ngarildi, bir chap yog'iga o'ngarildi.
Ayolimiz kun sanadi. Ayolimiz tun sanadi. Sanay-sanay tonglar oqladi.

25

Kun yongandan-yondi.
Dala kundan-da yondi.
Kun kalla qaynatdi, kun tovon kuydirdi.
Ayolimiz daladan bosh olib ketayin, dedi - ketolmadi.
Bola aziz bo'ldi, g'o'za boladan-da aziz bo'ldi!
Ayolimiz shiypon devoriga yelka berib o'tirdi. Yuzlarini osmon tutdi. Ko'zlarini yumdi. Og'zini kappa-kappa ochdi.
Men yelkasidan ohista turtdim.
"Ay, nima bo'ldi?" - dedim.
Ayolimiz ko'zlarini ochdi. Tizzalarini yopdi.
"Boshim aylanayapti, - dedi. - Qonim kam".
"Unda, suv ich".
Ayolimiz dalalar uzra jimir-jimir etmish hilga termuldi.
"Qirmiz-qirmiz... Dumaloq-dumaloq"... - dedi.
Men qo'limda o'ynab yurmish g'o'za gulini ayolimizga uzatdim.
"Mana! - dedim. - Qirmiz-qirmiz... dumaloq-dumaloq... gul!"
Ayolimiz qo'limni qaytarib tashladi.
"Bundaychikin emas", - dedi.

"Bo'lmasa, qandaychikin? Shu gul yaxshi-da. Idora oldidagi atirgullar bo'lmaydi! Hidi bo'lgan bilan - mahsuloti yo'q! G'o'zagul mahsuldor gul - hosil beradi!

"Odamni ko'p mayna etmasin".

"Mayna etayotganim yo'q. Oynaijahon bilan kinolarda-da ayoliga gul beradi-ku?"

"Oynaijahon bilan kinolardagi odamlar qorni to'q odamlar. Gul qorni to'qlarni ermagi. Gulni yeb bo'lmaydi"...

"Bo'lmasa, qirmizi dumalog'ing nimang?"

Men jo'rttaka shunday dedim.

Bildim - ayolimiz qirmizi olma, dedi. Bildim - ayolimiz qirmizi olmaga yerik bo'ldi!

Dalada qirmizi olma nima qiladi? Qirmizi olma Denov bozorida bo'ladi! Denov bozori esa qirq chaqirimcha keladi! Qachon boraman, qachon kelaman?

"Ayol boshim bilan ikki marta bordim".

"Bir so'radim - pul yo'q dedi, ikki so'radim - pul yo'q, dedi".

"So'g'in - bormadim ham, so'ramadim ham".

"Odamga bet ham kerak-da".

"Bu kishi bo'lsa, nafaqani sen so'ra - sen enasisan", deydi".

"Shu 4 so'mni so'ragani betim chidamaydi, deydi".

"Erkak bo'p turib, bu kishini beti chidamaganda, ayol boshim bilan meni betim chidaydimi?"

"Ayolga-da bet kerak".

"Bu kishi aytadi - o'ninchi bolaga 12 so'm 50 tiyin nafaqa beradi, deydi".

"Bu kishi aytadi - o'ninchi boladan keyin boraman, deydi".

"Bu kishi aytadi - 12 so'm nafaqa ber, deyishga til boradi deydi, bet chidaydi, deydi".

"Men o'ninchi bolani qaerdan olaman?"

"Bola besh yosh bo'lsa - shuniyam bermaydi, emish".

"Unda... bola besh yoshdan keyin nima yeydi?"

Tagtaxta adog'idagi besh-oltita bitikni o'qib bo'lmadi.

Ayolimiz adoq bitiklarni bitayotib ko'zi ketdimikin? Yo, kenjamiz ayolimiz ko'kragini yomon-yomon tortdimikin?...

Tag-tamal bitiklarni o'qib bo'ldi:

"Dunyoga kelib nima ko'rdim?"

"Beshik ko'rdim".

"Dunyo ko'rib neni ko'rdim?" "G'o'za ko'rdim, paxta ko'rdim". "Kun ko'rdim - g'o'za ko'rdim". "Tun ko'rdim - beshik ko'rdim".

"Beshik mozorim bo'ldi, dala mozoristonim bo'ldi".

Sakkizinchi bob

1

G'o'zalarim ost-ostlaridan ochildi.

G'o'za nima uchun yerdan chiqmish bo'g'zi oldidan ochiladi?

G'o'za yer oziq-quvvatini g'o'zauchlab-g'o'zauchlab tortadi. G'o'za yer quvvai qudratini quyoshlab-quyoshlab ko'taradi.

Oqibat - g'o'za ost-ost shoxlari oziqsiz qoladi. G'o'za ost-ost shoxlari quvvatsiz qoladi.

Oxir-oqibat - g'o'za aynan ana shu ost-ost shoxidan ochiladi. Mayda-mayda ochiladi. G'ozsiz-g'ozsiz ochiladi.

2

G'o'zalarim uch-uchlaridan ochildi.

G'o'zauch paxtalar-da ostshox paxtalariday bebarokat-bebarokat laxta bo'ladi.

G'o'zauch paxtalar-da ostshox paxtalariday bebaror-bebaror paxta bo'ladi.

Boisi - qoqbel ko'saklar uch-uch ko'saklarga oz-oz yer oziq qiyadi. Qoqbel ko'saklar uch-uch ko'saklarga kam-kam yer quvvat qiyadi.

3

G'o'zalarim qoq belidan-qoq belidan ochildi.

Qoqbel ko'sak yerda bor oziq-quvvatni tortib oladi. Qoqbel ko'sak yerda bor kuch-qurbni o'zida olib qoladi.

Shu boisdan qoqbel ko'sak paxtamisan-paxta bo'ladi!

Qoqbel ko'sak barorli-barorli paxta bo'ladi. Qoqbel ko'sak tarozi bosajak-tarozi paxta bo'ladi.

Dehqon kuniga-da ana shu qoqbel ko'sak yaraydi! Shu boisdan-da, qoqbel ko'sakni dehqonko'sak, deydilar!

4

G'o'zabarg sariq-sariq bo'lsa, dori risoladagiday barg to'kmaydi.

G'o'zabarg quruq-quruq bo'lsa, dori binoyiday barg to'kmaydi.

Shu bois, mirobdan suv so'radim.

- Oqar suv tamom bo'ldi, - dedi mirob. - Endi, suv ombordan suv beraman-da.

Suv omborda suv yillab ko'llab-ko'llab yotadi. Yil mobaynida loyqa suv ostilab cho'kib-cho'kib qoladi.

Suvni suv etgich ana shu loyqa bo'ladi.

Ana shu loyqasiz suv bilan sug'orilgich g'o'za yigirma kun hayallaydi.

Ana shu loyqasiz suv bilan sug'orilgich hosil o'ttiz-qirq foiz kamayadi.

G'o'zalarim u davrdan o'tdi - g'o'zalarimga endi oti suv bo'lsa bo'ldi.

Men dalalarimni omborsuv bilan oqar-oqmas suvlab oldim.

5

Dorilanmish g'o'za tag'in qaytib ko'sak tugmaydi. Yomondan-yomon Б” dori bor ko'saklarni-da qovurib-qovurib tashlaydi.

6

Men ko'saklarim mo'l-ko'l ochilishini qaradim. Nihoyat - oltmish foiz ko'sagim ochilib bo'ldi.

7

Tong saharda traktor ketiga o'n to'rtinchi to'rt-burchak uskuna taqdim.

Uskunada ikkita yum-yumaloq idish bo'ldi.

Men har idishga yuz ellik kilo-yuz ellik kilodan uch yuz kilo dori soldim.

Dorilashdan oldin sut ichib olishim qarz ham farz bo'ldi.

Molimiz illa bir kadi sut beradi - shuni-da men ichib olsam, bolalar nimani ichadi?

Men sut o'rnida yaxday suv ichib oldim.

Korjoma kiydim. Ko'zoynak taqdim. Og'iz-burnimga zaharniqob taqdim. Qo'lqop kiydim.

Traktor kabinasini mahkamlab-mahkamlab yopdim.

Traktorni birinchi tezlikda haydadim.

Men saharmardonda dalalarimga zahar berdim.

Men tonglay-tonglay dalalarimni zaharladim.

Purkagich nasoslarni o'nlab-o'nlab dala zaharladim.

Purkagichlar birvarakay yigirma-yigirma to'rt egatga sariq-sariq zahar purkadi.

Silindrni oltinchi raqamga qo'yib-qo'yib dala zaharladim.

Nasos bosimini oshirib-oshirib dala zaharladim.

Men bir gektar dalmga to'rt kilo qo'lansadan-qo'lansa zahar berdim. Achchiqdan-achchiq zahar berdim.

8

Tong to'rkadi.

Bobotog' uzra kun shafaqlandi. Tong-tong shudringlar ol-ol shafaqlarda ketdi. Men dala zaharlashdan tiyila qoldim - beshudring barg zaharni tan olmaydi!

9

Kun olis boshim aylandi.

Kun olis ko'zim yoshlandi.

Kun olis ichak-qornim tomog'imda bo'ldi.

G'arra-g'arra qusishdan armonim qolmadi.

10

Salqintob-salqintob oqshom qo'ndi. Men tag'in dala zaharladim. G'o'zalarim tusi o'chdi. G'o'zalarim sal-sariq bo'ldi. G'o'zalarim entikdi. G'o'zalarim hansiradi.

11

Butifos barg qovjiratib-barg qovjiratib tashladi. Butifos barg qovurib-barg qovurib tashladi.

Butifos chala-chala barg to'kib boshladi.

Butifosda bor-yo'g'i bitta xosiyat bo'ldi - butifos xom ko'sakka ziyon bermadi.

Xom ko'sak bodrab-bodrab ochila berdi.

12

Zahar-zaqqum butifosdan o'zga dori qurib qolib edimi?

Butifosdan o'zga-da barg to'kajak dorilar mo'l-ko'l bo'ldi.

Masalan, kalsiy sianimid degich ziyon-zahmatsiz dori bo'ldi. Magniy xlorat degich hid-bo'ysiz dori bo'ldi.

Magniy xlorat butifosdan samarali-samarali barg to'kadi. Magniy xlorat butifosdan avlo-avlo barg to'kadi.

Ammo magniy xlorat xom ko'sakka ziyon beradi.

Magniy xlorat ziyon bermish xom ko'sak uchlari qizil bo'lib qizil bo'lmaydi, sariq bo'lib sariq bo'lmaydi.

Gulobi-gulobi rang bo'ladi!

Gulobi ranglari boshidan qolsin - to'rt misqol ko'sak ikki misqol bo'lib qoladi! Serfazilat tola befazilat bo'lib qoladi!

Magniy xlorat butifosdan arzon-da tushadi.

Bir tonna magniy xlorat ikki yuz to'qson so'm turadi.

Bir tonna butifos ikki ming ellik so'm turadi!

Unda, kattalar nima uchun zahar-zaqqum butifos sep, deydi?

Butifos xom ko'sakni omonlaydi, magniy xlorat xom ko'sakni zavollaydi!

Yo, el-yurt, yo, kirim!

Kattalar bot-bot ko'sak ochilishni o'yladi.

Kattalar qayta-qayta paxta terilishni o'yladi.

Kattalar qishgachayin paxta terilishni o'yladi!

Yo, el-yurt, yo kirim!

Kattalar kirimni tanladi!

13

Odam tong saharda aroq ichsa nima bo'ladi?

Odam piyonista bo'ladi.

Dalalarim-da ana shu odam misol piyonista bo'lib qoldi.

14 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Odam toltushda tamaki cheksa nima bo'ladi?
Odam bangi bo'ladi.
Dalalarim-da ana shu odam misol bangi bo'lib qoldi.
Odam namozshomda nasha cheksa nima bo'ladi?
Odam nashavand bo'ladi.
Dalalarim-da ana shu odam misol nashavand bo'lib qoldi.
Endi, ana shu og'ular barini bir odam tanavvul etsa nima buladi?
Odam pushti kuyib kul bo'ladi. Odam nasl-nasabsiz bo'ladi.
Dalalarim-da ana shu odamday bo'lib qoldi!

14

Badanda jon bor - qilmish-qidirmish bor.
Qilmish-qidirmish bor - jinoiy modda bor.
Odam biron imoratga ziyon bersa - falon moddaga binoan javobgarlikka tortiladi. Odam biron texnikaga ziyon bersa - falon modda bo'yicha qamatiladi. Odam birovnini ursa - falon moddaga binoan kesiladi.
Nima uchun odam yerni zahar dorilaydi - ammo javobgarlikka tortilmaydi?
Nima uchun odam yerni zaharlab xo'rlaydi? Ammo javobgarlikka tortilmaydi?
Dunyoda ko'p-ko'p emish-emish eshitdim. Ammo yer zaharlab javobgar bo'libdi, degich emish eshitmadim.
Yer qaridi. Yer pushti kuyib zahar-zaqqum bo'ldi. Yer ko'ksi kuyib kul bo'ldi va "er taqdir peshonasidan ko'rib yota berdi.
Yer o'z dardini aytayin dedi - yerda til bo'lmadi.

15

Bozorni yaxshi ko'raman!
Noz-ne'matlar tovlana-tovlana turadi. Shirin-shakarlar bollana-bollana turadi. Achchiq-chuchuklar bo'ylana-bo'ylana turadi.
Noz-ne'matlardan ko'zim to'yadi. Shirin-shakarlardan ko'nglim to'yadi.
Bozorda yeganim oldimda bo'ladi, yemaganim ketimda bo'ladi!
Men bozorda behishta yurmishday-behishta yurmishday bo'laman.
Men olmasam-da - narx-navoni so'rab-surishtiraman.
Men yemasam-da " qirmizi olmani kaftimda salmoqlab-salmoqlab ko'raman. Iskab-iskab ko'raman.
Qirmizi olmadan kaftlarim rohatlanadi. Qirmizi olmadan dimog'larim huzurlanadi.
Men dunyoda borligimdan shukurlanaman!

16

Ammo... bozorda bir ayb bo'ldi.
Bozor aybi... narx-navosi yomon bo'ldi! O'-o'-o', yomon-yomon bo'ldi!
Bobotog' pistasi o'n besh so'm bo'ldi. Vaxshivor yong'og'i to'qqiz so'm bo'ldi. Dashnobod anori besh so'm bo'ldi.
Toshdan qimmat-toshdan qimmat narx-navo bo'ldi!
Nima bo'lsa bo'ldi - baridan bir kilodan oldim.
Ikki dona anor bir kilo keldi.
Men anor salmoqlab-anor salmoqlab o'yladim: dasturxoniga ikkitagina anor qo'ysa bo'lmaydi. Katta mehmonlar nozikta'b bo'ladi.
O'l-e, bor-yo'g'i ikkita anor qo'yibdi-e, deydi.
Shu bois, tag'in bir kilo anor oldim. Jami to'rtta katta-katta anor bo'ldi.
Dasturxonida to'rt burch bo'ladi. Ana shu to'rt burchiga bittadan to'rtta anor qo'yaman.
Dasturxonim binoyiday-binoyiday dasturxon bo'ladi!
Men anor pulini sanadim. Ich-ichimdan qirindi o'tdi. Barmoqlarim qalt-qalt etdi.
Bir pul qaradim, bir anor qaradim - to'rtovgina anor uchun o'n so'm to'lagim kelmadi.
Qo'llarim qalt-qaltini bilintirmayin deya, anor pulini qo'shqo'llab ushladim. Anorchiga qo'shqo'llab uzatdim.
Ammo anorchi bildi - miyig'ida kuldi.
- Dashnobodi anor, pulingiz o'zingiz bilan ketadi, - dedi.
- Yaxshi anorlikka yaxshi anor...
Men bir anor bir mehnat kuniga tushayapti-da, degim keldi - deyo'lmadim. Anorchini oldida past ketgim kelmadi.
- Dashnobodi anorligi uchun oldim-da, - dedim. Anorchi qo'lini ko'ksi qo'ydi.
- Qulluq, osh bo'lsin! - dedi.
Anorga meni og'zim tegarmidi? Tekkan bilan anor osh bo'larmidi?..
Shunda, qishloqdoshimiz Qayum qorovul kelib qoldi.
- Qani, Dehqonqul, bozorlabsan-da? - dedi.
- Ha, tirikchilik.
Qayum qorovul bir to'rxalta bozorligimga ser soldi. Xiyol ko'z olaytdi. Bir menga qaradi, bir bozorligimga qaradi.
- Tinchlikmi, Dehqonqul? - dedi.
- Tinchlik, osoyishtalik.
- Mabodo kayfing yo'qmi?
- Umrimga og'zimga olmaganman, Qayum aka. Nima edi?
- Bozorligingni ko'rib aytaman-da. Kayfi yo'q odam ham shunday bozorlik qiladimi?
- Dasturxonni obodi-da, Qayum aka.
- Dasturxon obodi uchun ol, evi bilan ol-da. Bundayin bozorlik uchun mendayin dehqon bir oy terlaydi!
- O'zimgayin dehqon-da shu, Qayum aka, o'zimizdayin dehqon-da shu.
- Manavi pistami? O'n besh so'm-a? Yo, pirim-e, yo, pirim-e! Narx-navoni Xudo urmadi - men qutulmadim! Hali shu yaqinda pista chaqqanimni eslay olmayman. Shu qishdagi bir to'yda besh-oltita chaqib edimmi, bilmayman.

- Siz shu qishda chaqibsiz ekan, men qachon pista chaqqanimniyam bilmayman. Endi, mehmon atoyi xudo, Qayum aka.
O'zbekchilik - o'zbekchilik.
- O'lma! Shu gapdan qolma, Dehqonqul, kam bo'lmaysan!
- Shu tevarakni mehmoni bo'lsa go'rga edi. Moskovdan mehmon kelayapti, Maskovdan. Bari nozik mehmon. Raisimiz aytdi.
- Mehmon kelgan uydan baraka arimaydi, Dehqonqul, baraka arimaydi. Mehmon rizqi o'zidan oldin keladi, deydi. Maskovchi mehmon bo'lsa, unda, bunday qil: bozorga xurmo kiribdi. Hay, anavi yerda sotayapti, hayla!
- Qani-qani?
- Hayla-hayla, qozonshlyapa savdolashayapti. Ana shu xurmodan bir-ikki kilo ol. Maskov yoqlarda xurmo o'smaydi. Mehmon osh deb kelmaydi. Mehmon mehmon-da - havasaki yeydi-da.
Qayum qorovul aytmiş qator-qator xurmolar oldilab bordim.
- Xurmo qanchadan bo'ldi? - dedim.
- Uch so'mdan, - dedi. Xurmolarni ushlab-ushlab ko'rdim.
- Xurmo qaerniki? - dedim.
- Subtropikniki, - dedi.
- Suptropiknikidan bir kilo torting qani. Subtropik bog' shunday oldimizda. Dalamizdan yigirma chaqirim keladi, Bozor darvoza oldidan ikki cho'ntak maydapista oldim.
Qambag'al Qulmat - dardmand!
Do'xtir ko'rib, vitamin yetishmaydi, dedi. Bir dasta dori bitib berdi.
Denov dorixonasidagilar bitiklarni ko'rdi-ko'rdi - bittasiyam yo'q, lekin bo'p turadi, tez-tez xabar olib turing, dedi.
Men aytdim: vitamin g'o'za edimidiki - tez-tez xabar olib turaman, dedim.
Tag'in qaytib bormadim.
Dardmand Qulmatimiz ingilladi:
- Ota, pomidor bering! - dedi.
Men hayronlandim - to'rxaltada pomidor yo'q bo'ldi.
- Pomidor? Qani pomidor? - dedim. Qulmatimiz qo'li bilan xurmoni ko'rsatdi. E, tavba-e, o'g'limiz xurmoni tanimadi!
E, tavbangdan-e, o'g'limiz xurmoni taniyolmadi! Men palag'daroq bir xurmo olib berdim.
- Ma, bu pomidor emas, - dedim. - Bu xurmo, ha, xurmo!
Derazadan Denov tarafni ko'rsatdim.
- Hay, anavi quyuq daraxtzor bor-ku, ana shu subtropik bog', - dedim. - Subtropik bog'da xurmo o'sadi, bizni dalada g'o'za o'sadi!
Oshxona zanjirlab tashqariladim.
Og'ilxona aylanib qaradim.
O'zi, bisotimda uchovgina qo'yim bo'ldi. Ikkovi sovliq bo'ldi. Birovi so'yib sotish uchun boqilib yotmiş qo'y bo'ldi.
Ana shu qo'y maskovchilarga nasib etajak bo'ldi.
Men maskovchi mehmonlarga so'yilajak qo'yimni qaradim. Dumbasini changallab-changallab qaradim.
Qo'yim oriq bo'ldi, so'yishga arzigich go'sht qilmagich bo'ldi.

18

Og'ilxona oldida kaftimni peshonam soyabonlab kun qaradim.
Shunda, oshxona derazasidan bir nima lip etib tushdi.
Yo, qog'oz, yo, latta uchib tushdi, deya o'yladim.
Lip etib tushmiş nima cholib ketdi.
Mushuk bo'lsa kerak-ov deya, tikilib-tikilib qaradim: Nodir o'g'limiz pirillab chopib borayapti. Bildimib” oshxonadan bir nima olib qochdi.
- O'-o'-o', qayt! - deya baqirdim.
Nodir o'g'limiz qaytmadi. Quyunday-quyunday chopdi.
Men izidan quvib ketdim.
Bola bola-da - darrov holdan toyib qoldi.
Men yetib olib yelkasidan ushladim.
O'g'limiz yelkasini silkib olib chopaman deya, beti bilan yiqilib tushdi. Tuproqda yuztuban yotib oldi.
O'g'limiz bir nimani bag'riga bosib yig'ladi. Oyoqlarini tipirchilatib yig'ladi. Yer tepinib yig'ladi.
Tuproq changib-changib qoldi.
O'g'limiz yig'lay-yig'lay - oxiri holdan toydi. O'pkasini bosolmay hiq-hiq nafas oldi.
O'g'limiz qalt-qalt etdi. Yelkalari pir-pir uchdi. Boshi sarak-sarak bo'ldi.
Bola qo'rqdi!
Ko'zini ohista ochdi.
- Tur, uyga yur, - dedim.
O'g'limiz ingilladi. Ko'zini tag'in yumdi. Yuzini yer qo'ydi.
O'g'limizni bir yoniga ag'dardim. Nima ekan deya, bag'riga qaradim.
O'g'limizni bag'rida ikki dona xurmo bo'ldi.
O'g'limiz xurmolarini tag'in-da bag'ir bosdi. Yer tepib-er tepib yig'ladi.
- Bermayman, yo'q, bermayman! - dedi. O'g'limizni dast ko'tarib qo'ltiqlab oldim. O'g'limiz qo'ltig'imda tepkilab yig'ladi.
Bilaklarimni tishlab yig'ladi.
Yosh bolani tishi yomon-da - bilaklarim achishib og'ridi.
Bir amallab ichkari olib kirdim. Og'ziga tars etkizib bir urdim.
Joni yomon-yomon og'ridi shekilli - og'zini ushlab-ushlab yig'ladi.
Ana shunda xurmolar yer tushdi. Xurmolar yumalab-yumalab jo'nadi.
Men xurmolarini ushlab-ushlab keldim.
Hamsoya-qo'llarnikidan onamiz keldi. Og'zini ushlab yotmiş o'g'limizni yerdan ko'tarib oldi.

Shunda, o'g'limizni og'zi burnida qip-qizil qon ko'rdim.

Onamiz o'g'limizni yer enkaytirdi. Kafti bilan og'zi burnini artirdi.

- Ha, qo'ling sinsin-a, shugina norasidani urgan qo'lginang sinsin-a! - dedi.

Onamiz tevarak alangladi. Tandir oldida yotmish temir kosovni olib otdi.

Men enkayib qoldim - kosov ustimdan o'tib ketdi.

Onamiz yerdan bir siqim tuproq oldi. O'g'limizni og'zi burnini artirdi. Doka ro'moli uchidan yirtish oldi. Yirtishni yumaloqlab o'g'limizni burniga tiqdi.

- Bola senga nima qildi-a, norasida bola senga nima qildi-a? - dedi.

Men qo'limdagi xurmolarini ko'rsatdim.

- Manavini qarang, shuni olib qochdi! - dedim.

- Shugina uchun norasida bolani og'zi burnini qon qilasanmi, yerparchin bo'lgur?

- O'ynab qo'yay shuginadan, shuginani kilosi uch so'm turadi!

- Shu ikkovgina xurmoga-ya? Ha, qirchiningdan qiyilgin, qirchinginangdan qiyilgin!

- Ikkovgina bo'lgan bilan salkam bir kilo keladi!

- Bir kilo kelsa nima bo'пти? Ha, xurmolarining boshingdan qolsin, boshginginangdan qolsin!

- Ertaga mehmon kelsa, oldiga nima qo'yaman? Birovini bunisi yesa, birovini unisi yesa, mehmonlar nimani yeydi?

- Nima, mehmonlardan xurmo qarzing bormi, yer-chilim bo'lgur?

- Qarzim yo'q, ena, qarzim yo'q. Lekin mehmon atoyi Xudo-da. Mehmon otadan ulug'-da. Mehmonlar oldida kim degan odam bo'lamiz?

- Unda, mo'lroq ol edi...

- Xurmoni pulga beradi. Enam aytdi degan bilan bermaydi.

- Bola bola-da, ko'ngli ketadi...

- Katta mehmonlar insofli bo'ladi, ena. Nazari to'q odamlar bo'ladi. Barini yeb qo'ymaydi! Dasturxonda qoldiradi! Mehmonlardan qolsa - bolalar yeydi-da!

Gapim ma'qul bo'ldi shekilli - onamiz o'g'limizni ichkari yetaklab ketdi.

Men xurmolarini yengim bilan artib-artib oldim. Joyiga olib borib qo'ydim.

Jovuz donalariga qarab o'tirib-o'tirib... og'zimni suvi qochdi! Beixtiyor qo'l uzatdim.

Uzumdan besh-olti dona olsam - uzumbosh losh-losh bo'lib qoladi. Uzumbosh chumchuq cho'qilab tashlamishday-chumchuq cho'qilab tashlamishday bo'lib qoladi.

Oqibat - mehmonlar oldiga qo'yar holi qolmaydi.

Men uzumdan qo'l tortdim.

Oshxonani tashqaridan qulfladim.

Ochiq derazadan ichkari mo'raladim.

O'g'limiz uyquda bo'ldi. Burunlari tiqig'liq oppoq doka qip-qizil bo'ldi.

O'g'limiz og'zini kappa-kappa ochib entikdi. Bir chapi o'ngarildi, bir o'ngi o'ngarildi. Ko'rpsini tepkilab-tepkilab tushirdi.

- Xurmo, ota, xurmo!.. - deya uyqusiradi.

19

- Shu... mehmonlar necha kishi o'zi, rais bova? - dedim.

- Hozir sanaymiz-da. Bitta rejissyor, ikkita operator, bitta kommentator. Jami bir mashina. Ammo odatimizni bilasiz: yuqoridan bir mashina katta kelsa, pastdan ikki mashina katta hamroh bo'lib keladi.

- O'ynab qo'yay, mehmondan, o'ynab qo'yay. Masalasi oson ekan. Shu... bozordan qo'y go'sht olsam bo'lmaydimi, rais bova?

- Ajab odamsiz-da, Dehqonqul aka. Kinochilar bizni oldimizga ochidan o'lib kelayotgani yo'q. Mehmon osh deb kelmaydi. Qo'y obro'y-da. Kimsan - katta bir xo'jalikni mash'al brigadir! Semizlikni qo'y ko'taradi, Dehqonqul aka.

- Chin - qo'y ko'taradi. Chin - men ko'taraman.

- Siz ham semizlikni ko'taring-da.

- Ko'taraman, rais bova, ko'taraman. Semizlikni b"qo'y ko'taradi. Semizlikni - men ko'taraman.

- Ha, bali! Qo'y nima degan gap?

- Chin, qo'y qo'y-da. Shu, bolalarni qishga ust-boshi yo'q edi, rais bova. Borlari-da yirtiq-yamoq edi. Shu qo'yni boqib-boqib, bolalarga ust-bosh olib bersam deb edim. Qo'yda hali so'ygulik hol yo'q.

- Mayli, mayli! Qo'y so'yildi oti bor, qo'y so'yildi! Bolalarga ust-boshni esa... davlat paxta terim uchun mana-mana pul beraman, deyapti. Ana shundan olib berasiz.

- Mayli, rais bova, mayli. Qo'y bo'lsa qo'y-da.

- Ha, yashang! Kim aytadi sizni o'zbek deb? O'zbek o'zi yemaydi, o'zi ichmaydi - bor topganini mehmoni oldiga qo'yadi!

- Mayli, qo'y bo'lsa qo'y-da, mayli.

- Avlod-ajdodlar... urf-odatlar... o'zbekchilik... deganday. O'zbekni qoniqib mehmon kutgani - podsho bo'lgani!

- Xo'p, rais bova, xo'p.

- Kino bo'lasiz, kino! Tarixda qolasiz, tarixda!

- Tavba qildim, rais bova, tavba qildim.

- O'zbekni qoniqib mehmon kutgani - podsho bo'lgani! Bir podsho bo'ling, Dehqonqul aka!

- Shunday bo'layin, rais bova, shunday bo'layin!

20

Norboy chavandoz otini olib keldi. Hovlimiz yuzasi arqonlab ketdi.

Chori magazin mudir "Volga" mashinasini olib keldi. Bo'sag'amiz qo'yib ketdi.

Onamiz suv sepa hovli supurdi.

- Endi... bolalarni ust-boshini qaytasan? - dedi.

- Davlat paxta terim uchun ana-ana pul berarman emish. Shu pulni olaman-u, ust-bosh uchun Denov chopaman.

- Shu, kallapoycha qilayin qo'yni ertaroq pulla, dedim...
- Qo'ya bering, ena, qo'ya bering. Bu kunlar o'tadi-ketadi - kino bo'lganimiz yonimizga qoladi!
Onamiz mol-holni ko'z ko'rinarli yer qantardi.
- Uyamas-da-buyamas - taqdir-peshona! - dedi.
- Eb-e, taqdir-peshonamizga nima qilibdi, eb-e? Mana, kino bo'lib tarixda qolayapmiz! Bu kunlar o'tadi-ketadi - tarixda qolganimiz yonimizga qoladi!
- Qarg'ish urgan odamni peshonasi ana shunday bo'ladi.
- Enani qarg'ishi bolaga urmaydi. Ena, enani qarg'ishi bolaga urmaydi. Og'zingizni to'ldirib qarg'ay bering - baribir qarg'ishingiz menga o'tmaydi!
Onamiz tovuqlar ko'z ko'rinib donlasin uchun - so'ri girdilatib don sochdi.
- Seni men emas - seni Xudo qarg'agan.
- Xudo qarg'agan? Eb-e, men xudoga nima yomonlik qildim-e? Xudo nima deb qarg'agan-e?
- Xudo, iloyim, shu o'zbek degichni topgani aziz mehmoniga buyursin, deb qarg'agan!

21

Kun ko'tarildi.
Darvozamiz oldida uzundan-uzun avtobus bel bo'ldi.
Avtobusdan uch-to'rtta bo'zbola tushdi.
Bo'zbolalar paxmoqsoch bo'ldi. Qora ko'zoynakli bo'ldi. Soqoldor bo'ldi.
Bo'zbolalar darvozamiz oldida apparat joylashtirdi. Apparatlarini hovlimiz qaratdi.
Ostonada Ideologiya bilan raisimiz qora berdi.
Men bor bisotimni kiyib peshvoz bordim.
Onamiz Stalin zamonida terimchiligi uchun olgan ko'ylagini kiyib peshvoz keldi.
Men ular bilan qo'l berib ko'rishdim. Quchog'imni katta ochib:
- Qani, marhamat, xush kelibsizlar! - dedim. Ideologiya bilan raisimiz egilib-egilib ko'rishdi. Tantanavor-tantanavor ko'rishdi.
Apparatlar shir-shir surat olib turdi.
Men mehmonlarni ergashtirdim. Butun hovli yuzini ko'z-ko'z etdim.
So'ri oldida oyoq ildim. Kulimsidim. Qo'limni ko'ksim qo'ydim. Mehmonlarga tavoze etdim.
Mikrofon sudrab yurmish jingalasoch bo'zbola o'rtani olib gap boshladi:
- O'zbek xonadoni! Bu so'zda olam-olam ma'no bor! O'zbek xonadoni demak вЂ”"Volga" mashina demakdir! O'zbek xonadoni demak - qorabayir ot demakdir! O'zbek xonadoni demak - suruv-suruv qo'y-qo'zi demak, mol-buzoq, yetti xazinaning biri demakdir! Shunday emasmi, rais bobo?
- Ha, - dedi raisimiz, - xo'jaligimizda uch mingdan ziyod xonadon bor! Hammasi xuddi mana shu ko'rib turganingizday to'q, farovon xonadonlar! Xonadonlarimizda yetti xazinadan tortib mashinagacha - hamma-hamma narsa muhayyo!
- Dehqonqul aka, mana, siz shu xonadon sohibi ekansiz, noo'rin savolim uchun afv etasiz: ish vaqtida uyda nima qilib o'tiribsiz?
- Soat endigina sakkiz yarim bo'ldi, - dedim. - Ish boshlanishiga hali yarim soat bor.
- Demak, ishlaringiz to'qqizda boshlanar ekan-da?
- Ha, ishimiz roppa-rosa to'qqizda boshlanib, roppa-rosa oltida tamom bo'ladi.
- Demak, hozir...
- Hozir oila a'zolarimiz bilan madaniy hordiq chiqarib o'tiribmiz.
- Dalaga boraversak ham bo'lar, borgunimizcha ish vaqti ham bo'lib qolar?
- Ish vaqtiga hali yarim soatcha bor-u, mayli, bir marta ertaroq borsak boribmiz-da!
Apparatlar darvozadan chiqqunimizga qadar surat oldi.

22

Mashinalar dalalab keldi.
Onamiz qalb amri bilan paxtakorlarga yordam bergich onaxon bo'lib surat tushar bo'ldi.
Rejissyor onamiz bilan xo'p ham ko'p mashq oldi.
Onamiz ko'rak terigich onaxon bo'lib yo'l belida turdi.
Jingalasoch chuchukso'z-chuchukso'z bo'ldi:
- Subhidam!.. Oppoq sochlari o'ziga yarashgan munis onaxon yo'l bo'ylab kelmoqda. Bo'yniga etak bog'lab olgan. Engashib, tuproqdan bir nimalarni oladi, puf-puflab, xas-cho'plardan, chang-g'uborlardan tozalaydi. So'ng, onaxonlarga xos bir mehribonlik ila etagiga avaylabgina soladi.
- Assalomu alaykum, onaxon! Yo'l bo'lsin, onaxon?
Munis onaxon ona yerdan, ona tuproqdan bir dam bo'lsa-da, ko'zlarini uzmad. Yetmishni qoralagan, ammo charchash nimaligini bilmagan qaddi-qomatini ko'tardi. Yengi ila yuzlaridagi halol mehnat terini artdi. Mehnat gashtidan tevarakka zavq ila boqdi.
Munis ko'zlari porladi.
- "Oq oltin" terayapman!
Munis onaxon g'urur va faxr ila shunday dedi-da, yana yo'ldagi traktor izlarini titkiladi, tuproq kovladi.
- Onaxon, ismi sharifingiz, kasb-koringiz? Onaxon kamtarlik ila javob berdi:
- Ismi sharifim - Paxtaxon! Paxtaoy desangiz ham bo'ladi! Kasb-korim - paxtakor!
- Paxtaxon! Paxtakor! Munis onaxon bu gapi ila o'zini jisman ham, isman ham вЂ”" paxtaman, demoqchi! Naqadar dono o'xshatish!
Paxtakor onaxon jiddiy bo'lib qo'shib qo'ydi:
- "Oq oltin" nondek tabarrukdir. Non ushug'ini yerda qoldirmaganimdek - bir tola "oq oltin"ni ham yerda qoldirmayman!

23

Rejissyor o'ngyon cho'ntagimlab "Pravda" soldi, chap-yon cho'ntagimlab "Sovet O'zbekistoni" soldi. Ro'znoma nomlarini ko'z ko'rinarli-ko'z ko'rinarli etib joyladi.

Rejissyor tap-tap yelkam qoqdi.

- Barra kalla, barra kalla! - dedi. Yelkamdan gup-gup chang o'rladi. Yelkamdan oppoq-oppoq chang o'rladi.

Rejissyor aft burdi, rejissyor kaft bilan chang quvdi.

- Fu, fu!.. вЂ”dedi.

Rejissyor chang qaerdan o'rladi demishday - bir o'ngimdan qaradi, bir chapimdan qaradi, bir yer qaradi.

- Yelkasidan chang ko'tarildi, yelkasidan! - dedi raisimiz qula-kula.

- Yelka? - angraydi rejissyor.

- Ha, yelka! - dedi raisimiz. - Yer nima - dehqon yelkasi nima?

Rejissyor tag'in yelkam qoqdi.

- Barra kalla, barra kalla! - dedi. Rejissyor yelkam qoqa-qoqa meni mashina taraf jo'natdi.

Men yo'l-yo'lakay raisimizdan so'radim:

- Rais bova, rejissyor nima deyapti?

- Barakalla deyapti, barakalla.

- Barakallani shunday deydimi?

- Ha, endi... ular VGIKda o'qigan-da, VGIKda.

- O'shanda shunday o'qitadimi?

- Ha, endi... VGIKni bityrgan-da, VGIKni.

24

Men dala boshida turmish to'rt qatorli mashinani egat soldim. Rejissyorga qaratib haydadim. Apparatlar men taraf peshlandi.

- Do'stlar! - deya peshvoz yurdi Jingalasocho. - Keling, avvalo o'tmishga bir sayohat qilaylik!

Jingalasocho shunday deya, bir oppoq chanoq uzib oldi. Peshonasi uzra ko'z-ko'z etdi. Chanoq tikilib-chanoq tikilib va'z aytdi:

- Paxta! Paxta malKjvovlar oilasiga mansub bo'lib, gossipiumlar ajdodidandir! Gossipium - lotincha so'z bo'lib, paxta beruvchi daraxt demakdir! 1670 yilda podsho Aleksey Mixaylovichning buyrug'iga binoan Moskva shahrida ham paxta ekildi. Uni saroy bog'boni Anosov ekdi. Moskvada Izmaylov madaniyat va istirohat bog'i bor. Ana shu xushmanzara yerda paxta dalasi barpo bo'ldi. Izmaylov dalasi yaxshi hosil berdi! Mamlakatimizning Odessa va Xerson o'lkalarida ham Amerika "si-aylend" paxtasi ekildi. Hosildor paxta bo'ldi. U yerliklar paxtani bir terib oldi. Uch kundan keyin... tag'in ochilib turdi! Kuz oxirlagunicha ochildi! Oxiri - u yerlik mahalliy xalq paxtadan kechishga qaror qildi. Bizga hosilini bir terib oladigan o'simlik kerak, dedilar. Unday paxta esa yo'q edi! U yerliklar paxta mashaqqatiga, paxta azobiga... bardosh berolmadi! Ammo jafokash o'zbek xalqi, jafokash o'zbek yeri bardosh berdi! O'zbek xalqi, o'zbek tuprog'i umrini paxtaga baxshida etdi. Qish demadi, yoz demadi - paxta, dedi. Tun demadi, kun demadi - paxta dedi. Shundaymi, Dehqonqul aka?

Jingalasocho mikrofonini cho'zdi. Men mashinadan mikrofon enkaydim.

- Ha, shunday, - dedim. - Bizning "paxtaoy" pichagina nozikta'b, bizning "oq oltin" pichagina kuydirmajon!

- Kechirasiz, hol-ahvol ham so'ramabmiz, bu... ish qalay?

- Muvaffaqiyatli!

- Ish sharoitlaringiz qalay?

- Qulay!

- Bo'sh vaqtlaringizda qanday dam olmoqdasiz?

- Ko'ngildagiday!

- Qanaqa dam olmoqdasiz?

- Madaniy!

- Ish jarayonida ahyon-ahyonda uchrab turadigan qiyinchiliklarni qanday yengmoqdasiz?

- Mardonavor!

- Hali-hamon ko'zga tashlanib turadigan kamchiliklarni qanday bartaraf etmoqdasiz?

- Ayovsiz!

- Bu yilgi rejalaringiz qanday?

- Yuksak!

- Dono partiyamiz belgilab bergan yo'l-yo'riqlarga qanday amal qilmoqdasiz?

- Og'ishmay!

Rejissyor chapak chalib yubordi.

- Bravo, bravo! - dedi. - Vot, sovetSKIY dehqon!

25

Osmonda pag'a-pag'a oq bulut suzdi.

Kun bulut ortida qoldi.

Dalalar xira tortdi.

Kinochilar kun angnidi.

Jingalasocho Xursandoy bilan Norguloyga "Paxta ishq" degich qo'shiq mashq ettirdi.

Kun bulutlar ortidan chiqib keldi.

Dalalar kunday yorug' bo'ldi.

O'qariq bo'yida ayol-qizlar saflandi. Etak boylab terim shaylandi.

Ideologiya ayol-qizlarni bir-bir ko'zdan kechirdi. Ma'qul, deya bosh irg'adi.

Rejissyor besh-olti odim berida turdi. Oyoq kerdi. Qo'llarini bel tiradi.

Rejissyor tishlari orasidan chirt-chirt tupurdi. Tupugi o'zi bilan terimchilar o'rtasi borib tushdi.

Rejissyor bir yonidan papiros oldi, bir yonidan gugurt oldi. Terimchilardan ko'z uzmay papiros ezg'iladi. Chirsillatib gugurt

chiqdi. Bo'yin qiyshaytirib papiros tutatdi. Gugurtcho'pni yelkasi osha otdi.

Yuragim shuvv etdi.

Gugurtcho'p tushmish yer hadahalab bordim. Gugurt-cho'pni bosib-bosib tashladim.

19 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

"Katta, dalada papiros chekmaydi - paxta o't olib ketadi", deyin-deyin dedim.

Bir Ideologiya qaradim, bir raisimiz qaradim.

Rais bilan Ideologiya bilib-bilmaslikka oldi.

Rejissyor burqsitib-burqsitib papiros tutatdi.

Rejissyor tutunlar orasidan ayol-qizlar qaradi. Papirosini labi u burchidan-bu burchi surib qaradi. Lablarini do'rdaytirib-do'rdaytirib qaradi.

Rejissyor misoli kuchuk imlamishday - shahodat barmog'ini likillata Jingalasochoch chaqirdi.

Jingalasochoch lik-lik eta keldi. Rejissyor girdida yelpatak-elpatak bo'ldi.

Rejissyor kaftini kosa etib-etib gapirdi. Qo'lini bigiz etib-etib gapirdi, barmog'ini peshonasi nuqib-nuqib gapirdi.

Jingalasochoch bosh irg'ab-bosh irg'ab eshitdi. Bosh irg'ay-irg'ay terimchilar oldilab keldi. Xursandoy bilan Norguloyga boshdan-oyoq razm soldi.

Terimchilar iymanib yer qaradi. Ro'moli uchini qayirdi. Ro'molini peshonalari surdi. Ter yaltirish bo'yinlari bilan yoriq-yoriq lablarini yashirdi.

Terimchilar ko'ylak etaklarini tortib-tortib qo'ydi.

- Bo'lmaydi! - dedi Jingalasochoch. - Bu atlas bo'lmaydi!

- Yaxshi atlas-ku, вЂ” dedi Ideologiya.

- Yaxshi, yomon emas, yaxshi! Ammo bu sariq atlas-da. Sariq atlas ekranda sap-sariq chitga o'xshab ko'rinadi. Chunki lentamiz rangli lenta-da.

- Unda, qanday atlas yaxshi bo'ladi?

- Juhudi atlas yaxshi bo'ladi! Ekranda turli rangda tovlanib ko'rinadi. Juhudi atlas rang-barang-da.

- Yevreyskiy atlaslaringiz bormi, Xursandoy va Norguloy? - dedi Ideologiya.

Terimchilar yerdan ko'z olmadi. Kalishi uchi bilan yer titkiladi. Bosh irg'adi - yo'q ishorasini bildirdi.

- O'zlarida bo'lmasa, boshqalarda bordir? - dedi Jingalasochoch. - Shunday katta kolxozda juhudi atlas topilmaydimi?

- Yevreyskiy atlas topish qiyin. Bu atlas ham yaxshi-ku? - dedi Ideologiya.

- To'g'ri, yaxshi atlas. Ammo gap boshqa yoqda. Bilasiz, filKjmimiz Ittifoqqa chiqadi, Ittifoqqa! Undan chet ellarga! FilKjmimizni butun jahon ko'radi, butun jahon! Ekranda sap-sariq chit ko'ylakni ko'rganlar nima deydi? Qaranglar, bechora o'zbek sovet xotin-qizlari chit ko'ylak kiyib paxta terayapti, demaydimi? Deydi! O'zbek sovet xotin-qizlari kiygani kiyimga zor ekan, demaydimi? Deydi! Ideologiya aftodahol-aftodahol bo'ldi.

- Vinovat, vinovat... - dedi.

- Axir, chet ellarda Boymirza Hayit, Vali Qayumxon, Buloqboshi kabi burjua-mafkuraviy dushmanlarimiz qadamimizni sanab yuribdi! Burjua-mafkurachilarimiz ekranda chit ko'ylak kiygan o'zbek sovet xotin-qizlarini ko'rsa nima deydi? Sovet O'zbekistoni och-yupun, demaydimi? Deydi! Ana, o'zbek sovet xotin-qizlari chit ko'ylak kiyib paxta termoqda, demaydimi? Deydi! Ideologiya benavo-benavo bo'ldi.

- Biz... atlas... - deya g'uldur-g'uldur etdi. вЂ” Biz yevreyskiy atlas deganda - o'zbek xotin-qizlarini tushunamiz, o'zbek xotin-qizlari deganda - yevreyskiy atlasni tushunamiz!..

Raisimiz Ideologiya joniga ora kirdi.

- Muncha terimchiga juhudi atlasni qaerdan topamiz? - dedi raisimiz.

- Hammasiga emas, - dedi Jingalasochoch. - Mana shu ikkoviga bo'lsa bo'ladi. Shu ikkovi yirik planda ko'rinadi! Qolganlari shunchaki fonda ko'rinadi!

- Ha-a, ikkita deng, ikkita topiladi, - dedi raisimiz. - Qani Xursandoy, Norguloy, buyoqqa yuringlar, qani. Xoliqul, mashinani o't oldir!

Raisimiz Xursandoy bilan Norguloyni mashinasiga mindirdi. Pichir-pichir tayinladi.

- Zuv etib borib-zuv etib kelinglar! - deya eshik yopdi. - Rais aytdi, desalaring, bizni ayol ham, Chori mudirni ayoli ham yo'q demaydi!

26

Rejissyor tishlari orasidan chirt-chirt tupurdi.

Rejissyor napirosini tutatib bo'ldi. Papiros qoldig'ini chertib tashladi.

Shunday chertdi-shunday chertdi - ko'zim ilashmay qoldi! Papiros qaerga tushdi - bilolmay qoldim!

Shunday bo'lsa-da - papiros uchlama yoq alag'da bo'lib bordim. Egat oralab qaradim - tololmadim.

Kaftlarimni tizzalarim tirab qaradi - tutun payqamadim. Hali o'chmagandir deya, havo iskadim - hid olmadim.

G'o'zalarni bir-bir qaradim. Shoxlarini qayirib qaradim. Barglarini ko'tarib qaradim. Papiros bir oppoq chanoqda ilashib turdi.

Bilinar-bilinmas tutab turdi.

Men apil-tapil g'o'za uchidan silkidim - papiros egat tushdi.

Papirosni tovonim bilan ezg'ilab-ezg'ilab tashladim. Yer ko'mib-er ko'mib tashladim.

Ana shunda ko'nglim jonlashdi.

28

Xursandoy birinchi egatdan tushdi, Norguloy ikkinchi egatdan tushdi.

- Bo'ldi! - dedi Jingalasochoch. - yirik planda shu ikkita terimchi bo'ladi. Uyog'ida kim qanday tushsa tushaversin - uyog'i shunchaki fonda ko'rinadi!

- O'ziyam, yirik-yirik ko'ringulik terimchilar-da! - dedi raisimiz. - Har birovi mavsum oxirigacha sakkiz tonnadan oshirib "oq oltin" terish majburiyatini olgan!

- Mashina bo'l-e! - dedi Jingalasochoch. - Deyarli mashina!

- Bularni oldida mashina nima degan gap! - dedi raisimiz. - Mashina buziladi, otkaz qiladi. Bular na buziladi, na otkaz qiladi!

Ideologiya ikkita lo'ppi chanoq uzib oldi. Puf-puffladi. Silab-siypadi. Norguloy bilan Xursandoyni quloqlari ustiga qistirib qo'ydi.

Ideologiya Norguloy bilan Xursandoyni o'rim-o'rim sochini yelkasidan olib ko'ksiga tushirib qo'ydi.

Ideologiya boshqa terimchilarga-da ko'z-ko'z etdi.

- Sizlar ham ana shunday qilinglar! - dedi. Boshqa terimchilar-da quloqlariga chanoq taqdi. Boshqa terimchilar-da o'rim sochlarini ko'ksilari tushirdi. Ideologiya Xursandoy qabatini oldi. Jingalasochoch Norguloy qabatini oldi. Apparatlar shir-shir surat olib boshladi.

29

- Ona tabiatimizda necha xil rang bo'lsa, barcha-barchasi paxtazorda mujassamdir! - dedi Jingalasochoch. - Ha, paxtazorda kamalak ranglarning jamiki jilolari jamuljam! Paxtazorda xotin-qizlarning piyola jarangidek sho'x kulgisi yangraydi! So'ng, laparlar, askiyalar, qo'shiqlar, eshitaladi!
Jingalasochoch Xursandoy bilan Norguloyga mikrofon tutdi.
Xursandoy bilan Norguloy yuzlarida tabassum o'ynadi. Tishlarini oqini ko'rsatib jilmaydi.
"Paxta ishq" ashulasini aytib-aytib paxta terdi:
Tun demay, kunduz demay, boshingda men parvonaman,
Sog'inib qoldim, ochil, kulsin, sevinsin har tomon...
- Ha, dalada hurkak tog' ohusidek xotin-qizlar turnaqator bo'lishib paxta termoqda! Biri qo'yib biri qo'shiq aytadi, boshqalari jo'r bo'ladi:
Ko'kdagi sayyoralardek - ochil, oppog'im, chaman,
Kech kirib to subhidam ishsingda ming to'lg'onaman...
- Stop!
Rejissyor shunday deya, qo'l ko'tardi. Egat oralab keldi.
- Xursandoy i Nargulay! - dedi rejissyor. - Sizniki paxtani sevadi? Sevadi! Sizniki sevgi bilan paxta teradi? Teradi! Bizniki kino qiladi!
Rejissyor paxta terib-terib ko'rsatdi.
- Vot tak, vot! - deya paxta terdi. - Sizniki vot tak muhabbat bilan paxta teradi? Teradi! Bizniki Moskvaga bayroq qiladi!
Gap Jingalasochochda ketdi:
- Xursandoy va Norguloy! - dedi. - Paxtani chanoqdan sug'urib olayotganingizda g'o'zalarga, ayniqsa chanoqlarga o'zgacha bir mehr-muhabbat bilan qarang! Axir, siz paxtani sevasiz-ku! Shundaymi? Paxtaga ishqingiz tushgan-ku! To'g'rimi? Qo'shiqning mazmuniyam shu, nomiyam shu - "Paxta ishq"!
Rejissyor tishlari orasidan chirt-chirt tupurdi. Rejissyor papiros tutatdi.
- Xursandoy! - dedi Jingalasochoch. - Xo'jayiningizni sevib qolganingizda qanday qilib muhabbat izhor qilgansiz?
Xursandoy yer boqdi. Xursandoy og'iz ushlab-og'iz ushlab uyaldi.
- Unday demang-e... - dedi.
- Iya, unday demangi bo'ptimi? Tasavvur qilaman: xo'jayingizni yuzlariga sevgi to'la ko'zlaringiz bilan boqqansiz... sochlarini muhabbat bilan silagansiz... qo'llarini o'zgacha bir mehr-muhabbat bilan ushlagansiz... shundaymi? Aytmayapsiz - shunday!
Paxtaga ham ana shunday munosabatda bo'ling! Qarang, mana bunday!
Jingalasochoch paxta terib-terib ko'rsatdi:
- Paxtani chanoqdan mana bunday qilib muhabbat bilan olasiz! Keyin - kaftingizda vafo bilan mana bunday qilib ushlaysiz!
Undan keyin - sadoqat bilan mana bunday qilib etakka solasiz!
Jingalasochoch termish paxtasini Xursandoyini etagiga tashladi.
- Tushudingizmi? - dedi. - Nigohlaringizda muhabbat, vafo, sadoqat balqib tursin! Boqishlaringizda paxta ishq barq urib tursin!

30

Apparatlar shir-shir surat oldi.
Dala boshida turmish agitmashina ashula aytdi.
Terimchilar "Paxta ishq"ni ayta-ayta paxta terdi:
Ko'k ro'moling, oq yuzing, bizlarni shaydo aylamish,
Sen bilan biz zskidan sevgi-muhabbatdek tanish.
- Xotin-qizlar qo'shiq aytmoqda! - dedi Jingalasochoch. - Qo'llari esa "oq oltin"da! G'o'zaga bir egiladi, bir qaddini rostlaydi!
Chanoqlardan meni ol-ol, deb turgan oppoq paxtalarni o'zgacha bir chiroyli hara-kat bilan chaqqongina oladi! Changlarini avaylab-gina puflab qoqadi, ko'ziga surtgudek bo'ladi! Mehr-muhabbat bilan silab-siypab, ko'kraklariga tutilgan etakka - qalbiga soladi! Qalbi esa "oq oltin"ga to'lib boradi.
Nuqrai gul-gul jamoling, bir o'pay, ochil, kumush!
Sen chiqib Zuhro kabi - kulsang havasga konaman...
- Saxiy kuz oftobi baxtiyor o'zbek xotin-qizlarining baxtiyor mehnatlarini tabassum ila yoritib turadi. Baxtiyor o'zbek xotin-qizlari... mana, rayon partiya komiteti ideologiya kotibasi, rayon xotin-qizlar soveti ransasi Klara Xodjaevnaning qalb so'zlari:
- Bizning mamlakatimizda davlatni idora qilishga xotin-qizlarni jalb etish lenincha prinsipi og'ishmay amalga oshirilmoqda! - dedi Ideologiya. - Chor Rossiyasida xotin-qizlar saylov huquqidan foydalanmas edilar, OktyabrKj revolyutsiyasi xotin-qizlarning huquqsiz ahvolini yo'qotib, ularga davlat, xo'jalik, ijtimoiy-siyosiy va madaniy hayotning barcha sohalarida zrkaklar bilan teng huquq berib qo'ydi, kapitalistik mamlakatlarda bunday ahvolni mutlaqo ko'rmaysiz, kapitalizmida xotin-qizlar haq-huquqdan mahrumdirlar! Agitmashina "mehnat va zafar qo'shiqlari"dan aytdi:
Muncha shirin ekan bu - Sovet davroni
Mamnun yashar har inson - yo'kdir armoni.
- Kechirasiz, Klara Xodjaevna, gapingizni bo'laman, Klara Xodjaevna! - dedi Jingalasochoch. - Mana, kolxoz agitatori Javlonboy akaning agitmashinasi yalla aytmoqda, bu qanday yalla?
- Bu - "Baxt yallasi"!
- Siz rayon xotin-qizlari sardori sifatada baxt deganda nimani tushunasiz?
- Men baxt deganda o'zbek xotin-qizlarini tushunaman, o'zbek xotin-qizlari deganda baxtni tushunaman!

Muncha shirin ekan bu - Sovet davroni
Mamnun yashar har inson - yo'qdir armoni.
- Ha, - dedi Jingalasocho. - Shoirlar "Baxtim bor deb esadi yellar", deb kuylaganidek, oppoq dalalar uzra "Baxt yallasi"
yangramoqda! Dalalar - uyg'oq! Dalalar - hur-baxtiyor!
- Ha, - dedi Ideologiya. - Baxt - o'zbek xotin-qizlarining tarjimai holiga aylanib qoldi!
Muncha shirin ekan bu - Sovet davroni
Mamnun yashar har inson - yo'qdir armoni.

31
Men dalalarimni mashina terim uchun shayladim.
O'qariq havorladim.
Ko'ndalang quloq havorladim.
O'nqir-cho'nqir havorladim.
Yakka-yolg'iz begona o'tlarni yulib-yulib tashladim.
Egilib-egilib qolmish g'o'zalarim qaddini adl-adl rostladim.

32
Yo'l bo'yida o'smish g'o'za kuni qursin!
O'ngdan bir mashina keldi - yo'lbo'y g'o'zalarimga gupillatib chang urib o'tdi. Chapdan bir mashina keldi - yo'lbo'y g'o'zalarimga gupillatib chang urib o'tdi.
Mayda-chuyda texnikalar changitib o'tdi. Ot-uloqlar changitib o'tdi. Piyodalar changitib o'tdi.
Bari chang yo'lbo'y g'o'zalarimga gup-gup yopishdi. Chang shudring bilan qorildi-qoldi - g'o'zalarimda chayirday yopishib-yopishib qoldi.
Yo'lbo'y g'o'zalarim yerrang-errang bo'lib qoldi. Yo'lbo'y g'o'zalarim tuproqrang-tuproqrang bo'lib qoldi.
Barg qaysi bo'ldi, ko'sak qaysi bo'ldi, tola qaysi bo'ldi - bilib bo'lmay qoldi.
G'o'zalarimni qoqib-da bo'lmadi - g'o'zalarim qirs-qirs sinadi, ko'saklarim duv-duv to'kiladi.
Ammo... chayir chang to'kilmaydi!
Chayir changdan qutulishni birdan-bir yo'li bo'ldi: avj tushda g'o'za bo'shshib qoladi. Avj tushda g'o'za shalpayib qoladi. Avj tushda taftida chang illa g'o'za yopishib turadi.
Avji tush taftida g'o'zalarni silkab-silkib olsa - chang to'kiladi.
Men avji tush taftida yo'lbo'y g'o'zalarim oraladim. G'o'zalarim uchidan ushlab qoqib-qoqib oldim. G'o'zalarim uchidan ushlab silkab-ailkib oldim.
Sakkiz egat yo'lbo'y g'o'zamni ana shunday qoqib-qoqib oldim.
Yo'lbo'y g'o'zalarim g'o'zasinbat-g'o'zasinbat bo'ldi.

33
Dalalarimni kelinday-kelinday sozladim.
Raisimiz dalalarimni aylanib-o'rgalib qaradi.
- Dalalaringiz dala bo'lmabdi, dalalaringiz o'ng yoqdagi kelin bo'libdi! - dedi raisimiz. - Dehqonqul aka, men kelin ko'rdi uchun bir qo'y aytdim! Ertaga birinchi terimda so'yasiz!

34
Dalalarim chaman-chaman bo'ldi.
Chamanlar ko'zimni olayin-olayin, dedi.
Men tonglay-tonglay ana sho' chamanlarni terib-terib olaman.
G'o'zalarim ozorlanmasin uchun mashina bilan g'ildirak oldiga to'sqich o'rnataman.
G'o'zalarim juf-juft barabanlar oralig'idan ketma-ket o'tadi. Barabanlar g'o'zalarimni aylanib-aylanib qisadi. Barabanlar g'o'zalarimni qamrab-qamrab qisadi. Urchuqlar teskari-teskari aylanadi. Urchuq tishlari ana shu chaman-chaman paxtalarimni o'ziga o'rab-o'rab terib oladi.
Birinchi terim paxtamni ana shunday terib olaman!
Birinchi terim paxtam a'lo nav-a'lo nav paxta bo'ladi. Eshimli-eshimli paxta bo'ladi. Bo'lali-bo'lali paxta bo'ladi. Momiq-momiq paxta bo'ladi. Yakkachigit-yakkachigit paxta bo'ladi. Xiyol sarg'ish tovlangich paxta bo'ladi.

35
Dalalarim lo'ppi-lo'ppi bo'ldi.
Lo'ppi-lo'ppi momiqlar chanoqlardan toshayin-toshayin dedi.
Urchuqlar aylanadi-aylanadi - ana shu lo'ppi-lo'ppi momiqlarni ilib olgich cho'tkali barabanlarga ro'paro' bo'ladi. Barabanlar teskari taraf aylanadi-aylanadi - paxtalarimni qabul gumbaxzonasiga ulotiradi. Qabul gumbaxzonasi shamolparrak yordamida paxtalarimni havo bilan so'radi-so'radi - ichkovakdan mashina paxtaidishiga olib borib to'kadi.
Ikkinchi terim paxtamni ana shunday terib olaman!
Ikkinchi terim paxtam birinchi terim paxtamdan maydaroq bo'ladi. To'liq pishib yetilmagan bo'ladi. Siyrak-siyrak paxta bo'ladi. Kam eshim-kam eshim paxta bo'ladi. Kam momiq-kam momiq paxta bo'ladi. Momiq ich-tashi to'lqin-to'lqin paxta bo'ladi. Oq-sarg'ish paxta bo'ladi. Sariq-sariq dog'li paxta bo'ladi.

36
Men adl-adl g'o'zalarim paxtasini terib olish uchun barabanlar oralig'ini keng-keng olaman.
Men o'rtabo'y-o'rtabo'y ham kaltabo'y-kaltabo'y g'o'zalarim paxtasini terib olish uchun barabanlar oralig'ini tor-tor olaman.
Men urchuqli barabanlar ketiga havoyutgich moslama o'rnatib paxta teraman.

Havoyutgich moslama g'o'zalarim ostilab tushmish paxtalarimni so'rib-so'rib oladi.
Havoyutgich moslama egatlab to'kilmish paxtalarimni yutib-yutib oladi.

37

Uchinchi terim paxtamni qo'lda teraman.
Bir hissa qo'l terim oltmish kilo bo'ladi.
Bir kilo paxta terish uchun ikki yuz ellik dona chanoq tozalayman.
Oltmish kilo paxta terish uchun o'n besh ming bor chanoq egilib-chanoq egilib turaman. Oltmish kilo paxta terish uchun o'n besh ming bor yer enkayib-er enkayib turaman.
Uchinchi terimda osmon aynib qoladi.
Havo sovib-sovib oladi.
Yomg'ir savalab-savalab oladi.
Uchinchi terim paxtamni chala-chala ochilmish ko'sakdan terib olaman.
Uchinchi terim paxtamii tirjayib-tirjayib qolmish ko'sakdan terib olaman.
Shu bois, uchinchi terim paxtam sin-sinbati ko'saksinbat-ko'saksinbat bo'ladi,
Uchinchi terim paxtam ob-havo misol xira-xirarang bo'ladi. Aynima osmon misol tund-tundrang bo'ladi.
Uchinchi terim paxtam sap-sariq dog'li bo'ladi. Qo'ng'ir-qo'ng'ir dog'li bo'ladi.
Uchinchi terim paxtam chirimanda-chirimanda paxta bo'ladi. Eshimsiz-eshimsiz paxta bo'ladi. G'ozsiz-g'ozsiz paxta bo'ladi.
Olti misqollik paxtam uchinchi terimda uch misqol bo'lib qoladi!

38

Men ana shunda olibsotar bo'laman-qolaman!
Olibsotar oriqd-an-oriq qo'y boqadi. Olibsotar tozidan-tozi qo'y boqadi.
Erta bozorda ana shu tozi qo'y oshig'i ustidan teshadi.
Olibsotar ana shu teshikka og'iz qo'yib puflaydi. Lunj shishirib-lunj shishirib puflaydi. Chiranib-chiranib puflaydi.
Qo'y bir o'lib tiriladi. Qo'y bir o'limdan qoladi.
Qo'y bir kechada semiradi. Qo'y puflanmish shar misol tarang bo'ladi.
Olibsotar azonlab qo'yni bozor soladi.
Molbozorda moljallob degich kimsa bo'ladi.
Moljallob uchun kirim bo'lsa bo'ldi - buzoqni ho'kiz deya sotib beradi. Moljallob uchun kirim bo'lsa bo'ldi b"echkini qo'y deya pullab beradi.
Ana shu moljallob qo'yni maqtab-maqtab pullab beradi.
Dalalarim ana shu qo'y bo'lib-bo'lib qoladi!
Kattalar ana shu moljallob bo'lib-bo'lib qoladi!
Men ana shu olibsotar bo'lib-bo'lib qolaman!

39

To'rtinchi terimda qor yog'adi.
Havodan qish nafasi keladi.
Kechalari halqob suvlar muzlaydi.
Dalalarim bilch-bilch loy bo'ladi.
Men shilt-shilt loy botib ko'sak teraman.
Men qunishib-qunishib ko'sak teraman.
Men qalt-qalt qaltirab ko'sak teraman.
Men hovuchlaringa uflab-uflab ko'sak teraman.
Ko'saklar toshday-toshday metin bo'ladi.
Ko'saklar muzday-muzday sovuq bo'ladi.
Tosh-metin ko'saklardan qo'llarim tilim-tilim bo'ladi.
Muz-muz ko'saklardan qo'llarim yiring-yiring bo'ladi.

To'qqizinchi bob

1

It bemavrid-bemavrid hurdi.
Men uyqumda eshitib yotdim.
It jon-jahdi bilan hurdi. It qahr bilan hurdi.
Uyqum qochdi. Chophonimni yelkam tashlab tashqariladim.
Tun toshday-toshday zim-ziyo bo'ldi.
Timirskilandim-timirskilandim - tashqi chiroqni yoqdim.
It xiyol zabtidan tushdi.
Men darvoza tarafladim.
Darvoza odob bilan tik-tik etdi. Darvoza nazokat bilan tik-tik etdi,
"Kim bo'lsa-da, o'zimizdan bo'lmadi, - deya o'yladim. - O'zimizdan bo'lsa, taraq-turuq uradi".
- Kim u? - dedim.
- Biz idoradan keldik! - dedi bir ovoz. b"Birinchi terimda so'yish uchun qo'y olib keldik! Men darvoza zulfiniga qo'l uzatdim.
- O'ynab qo'yay, qo'ylaringdan! - dedim. - Yarim kechada qo'yim nimam?
- Rais yubordi, rais! Ocha qoling!
- Birinchi terim ertamatan boshlanadi. Erta-matan olib kelardilaringiz-da?
- Endi, rais mash'al brigadirimiz ertalab shoshib qolmasin, dedi-da. Ocha qoling, qo'yingizni ola qoling!

- O'ynab qo'yay, raisdan-da! - deya-deya darvoza zulfinini oldim.
Shunda, uchta odam zabt bilan ichkari yopirildi. Birovi ko'kragimga to'pponcha tiradi. Ikkovi hovliga avtomat o'qtaldi.
Bir avtomatchi avtomati qo'ndog'i bilan onamizni turtib yubordi.
Onamiz ketilab tisarildi-tisarildi - burchak suyanib qoldi.
Bolalar onamiz girdida g'uj-g'uj bo'lib oldi.
Avtomatchilar avtomat qo'ndog'i bilan sandiq usti bo'g'jomalarni ag'darib-ag'darib tashladi.
Avtomatchilar sandiq qulf-zulflaryni sug'urib-sug'urib tashladi.
Bir sandiqda ayolimiz rahmatlikdan qolmish kiyim-kechak taxloqlik bo'ldi.
Avtomatchilar ayolimiz rahmatlikdan qolmish kiyim-kechaklarni avtomat uchi bilan ildirib-ildirib otdi.
Avtomatchilar ayolimiz rahmatlikdan qolmish kiyim-kechaklarni avtomat uchi bilan silkib-silkib otdi.
Avtomatchilar ayolimiz rahmatlikdan qolmish kiyim-kechaklarni avtomat uchi bilan qoqib-qoqib otdi.
Avtomatchilar ayolimiz lozimini otmadi - meni bag'rimni otdi!
Bag'rim bir o'pirilib tushdi!
Shunda... ayolimiz lozimi ulog'idan chiroq ilashib qoldi. Ayolimiz lozimi ulog'idan chiroq yopinib qoldi.
Ana shunda uy-ich nimqorong'i bo'ldi.
To'pponchalik lozimni olib tashlamoq bo'lib qo'l uzatdi. Tag'in, birdan qo'l tortdi.
- T-fu!.. - deya lozim tupurdi.
To'pponchalik ayolimiz lozimilab tupurmadi - meni betimlab tupurdi! Bag'rim ikki o'pirilib tushdi!
To'pponchalik ayolimiz lozimini to'pponcha uchi bilan olar bo'ldi. Bir to'pponcha qaradi, bir lozim qaradi.
To'pponchasini lozim tekkizishdan hazarlandi!
To'pponcha bilan onamizga ishora berdi.
- Manaviningni olib tashla! - dedi.
Onamiz hadaha lozim oldi. Lozim qo'litiqlab burchakladi.
- Iloyim, shu qilg'ilig'ing o'zingga ursin, o'zingga bo'lmasa, bolangga ursin! - deya ming'-ming' qarg'adi.
Avtomatchilar sandiqlarni ag'darib-ag'darib qaradi. Gilam ostilarini bosib-bosib qaradi. Deraza tokchalarini taq-taq urib qaradi.
Devorlarni chertib-chertib qaradi.
Uy-ich itirqin-itirqin bo'ldi!
Avtomatchilar devor bosh-adog' qosovsimon apparat yugurtirib-yugurtirib ko'rdi.
Avtomatchilar oshxona titdi. Avtomatchilar omborxonada titdi.
Avtomatchilar molxonada titdi.
Uy-tash itirqin-itirqin bo'ldi!
- Oltinlaring qaerda? - dedi to'pponchalik.
- Oltin? Qanday oltin?
- Apparatimiz yonib ko'rsatmayapti. Yaxshilikcha, o'zing ayt! Bo'l-bo'!
- O'ynab qo'yay, oltin zotidan, o'ynab qo'yay. Oltin tilla do'konda bo'ladi-da.
- Aytmasanmi? Hali, aytasan! To'pponchalik shunday deya, bilaklarimni juftladi. Shiqillatib kishan soldi. Kishan jilovini bilagidan o'rab oldi. Darvoza oldida turmish mashina taraf yetakladi.
O'g'limiz ketimdan ovoz berdi:
- Ota-a-a!
To'pponchalik meni mashina imladi.
- Yo'l bo'lsin? - dedim.
- Enangni uyiga!
Men mashina kira bermadim.
- Yo'l bo'lsin? Ertamatan birinchi terim boshlanadi? - dedim.
Avtomatchilar meni itargilab-itargilab mashina bosdi.
Mashina oynasidan uyimiz qaradim.
Onamiz uy bo'sag'ada serraya-serraya qoldi.
Bolalar onamiz tevaragida g'uj bo'lib-g'uj bo'lib oldi.
O'g'limiz tag'in ovoz berdi:
- Ota-a-a!..

2

Mashina zim-ziyoda yurdi-yurdi - bir ovloqni manzili jalol etdi.
To'pponchalik meni yetaklab tushdi. Hadaha bilan boshqa bir mashina soldi.
Birinchi mashinada qolmish avtomatchilarga tayinladi:
- Manavi chap yo'ldan haydanglar, - dedi. - Mabodo mafiya quvib qolsa, bor tezlik bilan haydanglar!
Mashinamiz o'ngga burilib jo'nadi. Biqinimda to'pponcha qadalib-qadalib turdi.
- Yo'lda mafiyang daf'a qilib qolsa, manavi oyoq ostiga yotib ol! - dedi to'pponchalik. - Sen bizga tiriklayin keraksan!
- U kim? - hayronlanib so'radim.
- O'zingni ovsarlikka olma! Biz barini bilamiz!
Bir ko'prik poyida tong otib qoldi.
- Yorug' bo'p ketdi-ya! - dedi to'pponchalik. - Mashinani ko'prik ostiga ol!
Tong yorigandan-yoridi. "Halizamat birinchi terim boshlanadi", deya xayollandim.
Mashina ko'prik ostida oyoq ildi.
- O'zi, qayoqqa ketayapmiz? - dedim. - Halizamat terimchilar dalalab keladi.
- O'chir-o'chir!
To'pponchalik oynadan tashqari alanglab-alanglab oldi.
- Surxondaryocha mashina raqamlaring bor-a? - dedi haydovchiga. - Darrov raqamlaringni almashtir! Surxondaryocha raqam qo'y!

Haydovchi apil-tapil mashina old-ket raqamlarini almashtirib-almashtirib oldi. Mashina tag'in yo'l ravona bo'ldi. Mashinadan tayyora pillapoyasilab oyoq bosdim. Tayyora yerdan oyoq oldi.

- Xudoga shukur-e! - deya yelkadan nafas oldi to'pponchalik. - Mafiyangga ham chap berdik!

3

Tom - tosh bo'ldi.

Devor - tosh bo'ldi.

Yer - tosh bo'ldi.

Toshlar zaxdan-zax bo'ldi!

Men burchakda cho'nqayib o'tira berdim. Peshonamni tizzalarim qo'yib o'tira berdim.

Dimog'im bir is tuydi.

Is dimog'im uchun haminqadar qo'lansa bo'lsa... haminqadar qadrdon-da bo'ldi.

Is - butifos isi bo'ldi!

4

Ikkita askar o'rtasida bordim.

Kun kunduzimi yo kechami - bilmadim.

Qorag'ilof eshikdan ichkariladim.

To'rda o'tirmish baroqqosh katta joyidan turdi. Men bilan qo'l berib ko'rishdi. Bosh egib-bosh egib mulozamat etdi.

Baroqqosh katta joy lutf etdi.

- Marhamat, Dehqonqul Aqrabovich, marhamat! - dedi.

Men baroqqosh katta marhamat etmish joy cho'kdim.

Baroqqosh katta o'z joyini oldi. Bosh irg'ab-bosh irg'ab iljaydi.

Baroqqosh katta betimdan ko'z olmadi - bir chapimdan qaradi, bir o'ngimdan qaradi.

- Ko'p qarab yotmang, - dedim. - Betim pes emas.

Baroqqosh katta tag'in bosh irg'adi.

- A?.. - dedi. - Bo'ladi, hayotda shunday dard bo'ladi... Ammo yuqumli sanalmaydi...

- Ellik daraja jaziramada ketmon chopamiz, ana shundan, - dedim.

- Iya! - deya hayronlandi baroqqosh. - Unda nega yuzingiz bir tekis qora emas?

- Saraton mahali dalada ko'z ochib bo'lmaydi. Ko'zimizni qisib-qisib ketmon chopamiz.

- Ha-a? Men boshqa xayolga boribman...

- Bari ko'rgilik kun bilan ketmondan.

- Bo'ldi-bo'ldi, tushundim. Xo'-o'sh, unda, tanishib qo'yaylik: men Ivan Ivanovich Ivanov bo'laman. "O'zbeklar ishi" bilan shug'ullanaman.

To'rda bahaybat polatsandiq bo'ldi. Sandiq uzra supraday qizil bayroq yoyilib turdi.

Baroqqosh boshi uzra o'rtoq Lenin kulib-kulib qarab turdi,

O'ng tarafda Dzerjinskiy qahrilanib-qahrilanib qarab turdi.

Baroqqosh so'ray berdi - men ayta berdim. Aytuvlarim xatga tusha berdi.

Baroqqosh xat qarab xayol surib qoldi.

- Endi bo'ldi-a? - dedim. - O'ziyam, yetti pushtimgachayin so'rab oldingiz. Endi men ketayin.

- Qayoqqa ketasiz?

- Qayoqqa bo'lardi - uyimga-da. Birinchi terim boshlandi. Men bo'lsa, buyoqlarda yuribman. Aslida terimchilarga qo'y so'yib berishim lozim edi. Og'ziga yetar bo'ladi, og'ziga yetmas bo'ladi, so'kadi-da. O'l-a, mash'al brigadir bo'lmay, deydi-da. Gap raisimiz qulog'iga yetsa, undan-da yomon.

Baroqqosh lablari burchida kuldi.

- Jamoliddinov, Jamoliddinov! - deya kuldi. - Dehqonqul Aqrabovich, Dehqonqul Aqrabovich! Raisingiz shu yerda!

- Shu yerda?

- Ha-da. Siz bilan bir tayyorada keldi.

- Eb-e?.. O'ynab qo'yay-o'ynab qo'yay, qaerda-qaerda?

- Siz bilan qabatma-qabat yotibdi. Xo'-o'sh, qalay joylashdingiz, ma'qulmi?

- Siz bilasiz-da, men ne bilayin?

- Ishqilib, ozodaginami?

- Ozoda? Butifos isi anqib yotibdi. Chidab bo'lmaydi.

- Endi, chidaysiz-da, Dehqonqul Aqrabovich. Bilaman, butifos hidi anqib turadi, bilaman. U joylar bir vaqtlar zaharli dorilar saqlanadigan omborxonada edi. U joylarga kirib bo'lmas edi. Ilojimiz qancha, "o'zbeklar ishi" uchun foydalanar bo'ldik.

- Kimlar uchun?

- "O'zbeklar ishi" uchun. Zaharli dori omborda o'zbekdan boshqa xalq chiday olmaydi-da. Chunki o'zbek xalqi yil o'n ikki oy dalada zaharli dori sepib ishlaydi-da. Yil o'n ikki oy zaharli dori hidlab yashaydi-da. Shu sababli o'zbek xalqini zaharli dori omboriga joylashtirdik. Chiniqqan xalq-da, chiniqqan.

5

Kunduzlari zaxda o'tirib turdim.

Kechalari toshdevor to'ntarib qulflanmish kambardan-kambar taxtani tushirib yotdim.

Butifos isi dimog'im botmadi. Dalamda yotmishdayin osoyishta yota berdim.

Darvozani daranglatib ochmish askar butifosdan aft burdi. Kaft bilan og'iz-burun yopdi.

Askar boshi bilan chiq, imosini berdi.

Men uzun dahliz bo'yilab yo'l oldim.

Ketimdan kelmish askar og'zi burnidan kaftini oldi. Burchakda turmish satilga enkaydi. Tomog'ini changallab-changallab o'qchidi.

- Uh, tuf, uh! - deya o'qchidi. - Enam-ay, ay, enam-ay!..
- O'rganib ketasiz-o'rganib ketasiz! - deya dalda berdim.
Askar achchiq bilan yelkamdan turtdi.
- Yur, sendan so'rayapmanmi, yur! - dedi. Men bir qalqib yo'l oldim.

6

Qorag'ilof eshikdan ichkariladim.

Ivan Ivanovich qulog'idan telefonda oldi.

Shahodat barmog'i bilan joy buyurdi.

Men buyurilmish joy cho'kdim.

Ivan Ivanovich po'latsandiqdan bir juzgir oldi. Juzgir varaqlab-varaqlab qaradi.

- Dehqonqul Aqrabovich, - dedi. - Siz poraxo'rlar bilan osh-qatiq bo'lib keldingiz. Siz tekinox'rlar bilan oldi-berdi qilib keldingiz.

Bor aybingiz shu. Bu esa, ayb sanalmaydi. Shu bois, men bir-ikkita savol beraman.. Siz esa, savollaringiz lo'nda-lo'nda javob berasiz - bo'ldi! Qanchalik haqqoniy javob berasiz - shunchalik tez ozod bo'lasiz! Kelishdikmi? Serquyosh O'zbekistonda paxta xom ashyosini "oq oltin" deydilar-a? O'zbek xalqi g'oyat zukko xalq - topib aytadi! Ana shu serquyosh O'zbekistonda "oq oltin" terimi boshlandi! Tez-tez javob berasiz - ana shu "oq oltin" qo'yniga yetib borasiz!

- So'rang-so'rang, - deya bosh iring'adim.

- Xo'o'sh, birinchi so'rov: o'rtoq Jamoliddinov, raisingizni oltinlarini qaerga ko'mib edingiz?

O'yladim-o'yladim - o'ylab o'yimga yetolmadim.

- O'ynab qo'yay, so'rovingizdan, - dedim. - Qandaychikin oltinni aytayapsiz?

- Qandaychikin bo'lardi - Muruntov oltini-da.

- Oltin sariq bo'ladi, deb eshitib edim. Ammo-lekin oltinni o'zini ko'rganim yo'q.

- Mumkin, ko'rmagan bo'lishingiz mumkin. Chunki raisingiz oltinlarni ochiqcha bermaydi-da. Raisingiz... manavilarni ko'mib tashla... deb biror nima berib edimi? Ana shuni qaerga ko'mib edingiz?

- O'ynab qo'yay-o'ynab qo'yay, rais qaerda - men qaerda? Rais odam menga bir nima berarmidi?

- Beradi! O'zidan xolis yashirib saqlash uchun beradi! O'rtoq Jamoliddinov, siz ana shu oltin ko'mmangiz qaerdaligini aytasangiz bo'ldi - sizga javob berib yuboraman!

- Menda oltin ko'mma nima qiladi, katta?

- Oldin ayting: raisingiz oltinlarni sandiqqa solib berib edimi yo bidonga solib berib edimi?

- O'ynab qo'yay, gaplaringizdan, o'ynab qo'yay. Bidonga oltin soladilarmi? Bidonga suv soladilar!

Ivan Ivanovich oldimga bir ro'znoma olib keldi. Ro'znoma nomini ko'z-ko'z etdi.

- Ko'rayapsizmi, o'rtoq Jamoliddinov? - dedi. - "Sobesednik" ro'znomasi. Butun dunyo o'qiydi! Endi, "Sobesednik" ichini qaraymiz!

Ivan Ivanovich ro'znomani yoydi.

Ro'znoma qo'shaloq betida uyum-uyum oltin tangalar suvrati bo'ldi. Uyum-uyum oltin uzuklar bilan oltin sirg'alar suvrati bo'ldi.

Qat-qat yuz so'mlik bilan qat-qat ellik so'mliklar suvrati bo'ldi.

- O'-o'-o'... - deya hushim boshimdan uchdi. - Bular qaerda, katta?

- O'zbekistonda, Dehqonqul Aqrabovich, serquyosh O'zbekistonda! Mana, ostida bitiklariyam bor: "Buxoro shahar sanoat mollari savdosi idoraei bosh-lig'i Shodi Qudratovdan to'rt yarim million so'mlik oltin pul topildi, Buxoro viloyati ichki ishlar boshqarmasi boshlig'i Muzaffarovdan bir million bir yuz o'ttiz bir ming... so'm pul, ikki yuz qirq olti ming... so'mlik oltin buyumlar topildi"...

- Ebo-ey, ebo-ey... muncha nimani qanday qilib topdilaringiz?

- Topamiz-da, Dehqonqul Aqrabovich, topamiz-da! Hali sizning oltin ko'mmalaringizniyam topamiz. Mana, qanday qilib topamiz.

Ivan Ivanovich barmog'i bilan ro'znomadan oltin uyumlar ostini nuqidi.

Nuqilmish yerda bir o'ra bo'ldi.

O'ra tevaragida beshta bidon bo'ldi. Ikkita bo'z-bola o'radan tag'in bir bidonni arqon bilan tortib-tortib olar bo'ldi.

Ivan Ivanovich ana shu o'ra boshida qog'oz-qalam ushlab turar bo'ldi. O'radan bidon tortib olishni nazorat etib turar bo'ldi.

- Manavi siz-da? - deya barmog'im bilan nuqidim.

- Men, kim bo'lardi, men. Dehqonqul Aqrabovich, ana shu bidonlar to'la oltin! Endi ayting, sizda ana shunday bidonlardan nechitasi bor?

- Birovgina bidonimiz bor! - deya, shahodat barmog'imni narraytirib ko'rsatdim. - Shu birovgina bidonimiz-da darang-durung bo'sh yotadi! Saraton chillasida shugina bidonimizni to'ldirayin deymiz - suv topolmaymiz! Ichgani suv topolmaymiz - oltinni qaerdan topamiz?

- Siz tushunmayapsiz, Dehqonqul Aqrabovich, tushunmayapsiz. Men sizni oltinlaringiz bor, demayapman. Mana shu bidonlarni sizdayin dehqonlar uyidan topdim. Aslida ular Karimov, Do'stov... degich poraxo'rlarga tegishlidir! Ana endi tushundingizmi? Siz ana shunday oltin bidonlarni qaerga ko'mib edingiz - shuni aytasiz, bo'ldi!

- Aytayapman-ku: birovgina bidonimiz bor - ichida oltini tugul, suvi yo'q!

- Aytayapman, aytayapman... Boring, yaxshilab o'ylang! Marhamatimni yaxshilab mushohada eting. Men sizga eng qulay yo'lni marhamat etayapman. Ertaroq o'ylab bo'lsangiz - o'zingizga yaxshi bo'ladi!

Ivan Ivanovich enkaydi. Yelkam osha uzaldi. Oldimda yoyilib turmish ro'znomani oldi.

- Puf! - dedi. - Sasib ketibsiz-a! Nima balo...

- Unday demang, Ivan Ivanovich, unday demang. Bu is...

- Bilaman, bilaman. Butifosda ana shunday g'arib-benavo yotgandan ko'ra... darrov-darrov aytib... qaydasan, serquyosh O'zbekiston, deya jo'nab qolsangiz bo'lmaydimya?

- Butifos o'z oti o'zi bilan butifos-da. Boshqa joy bo'lsa yaxshi bo'lardi-da.

- Siz tarixiy binoda yotibsiz, Dehqonqul Aqrabovich, tarixiy binoda! Siz yotgan bino XVII asrda qurilgan cherkov, ha, cherkov! Siz zindonda emas, cherkovda yotibsiz. Shuvelyan yo Vladikavkaz zindonlariga tushganingizda kuningizni ko'radingiz!

Bilasizmi, Shuvelyan zindoni o'z vaqtida nima edi? Tuyaxona edi! Vladikavkaz zindoni esa oqposhsho lashkarlari otxonasi edi! U zindonlardagi shart-sharoitlar ham o'z oti o'zi bilan tuyalar hamda otlar uchun mo'ljallangandir. Shunday ekan, shukur qiling,

Dehqonqul Aqrabovich, shukur qiling. Siz cherkovda yotibsiz, cherkovda!

7

Tag'in qorag'ilof eshikdan hatladim.

- Qalay, Dehqonqul Aqrabovich? - deya ko'ngil so'radi Ivan Ivanovich.
- Baharnav-baharnav...
- Yaxshi o'tiribsizmi?
- Baharhol-baharhol...
- Xo'sh, o'ylab bo'ldingizmi?
- Nimani o'ylab bo'laman?
- Demak... o'ylamaysiz?
- O'zi... nimani o'ylayin?
- Demak, bir-birimizga qarab o'tira beramiz?
- O'tir, desangiz, o'tira beraman.

Ivan Ivanovich joyidan turdi. Derazadan tashqari qaradi. Qo'llarini cholvori cho'ntagi tiqdi.

Ivan Ivanovich Lenin bilan Dzerjinskny orasida borib keldi.

Borib keldi-borib keldi - birdan aynidi-qoldi.

- Men seni o'ylataman! - dedi. - Shunday o'ylataman - O'zbekiston faylasufi bo'lib o'ylaysan!

Ivan Ivanovich tugma bosdi. Jon-jahdi bilan bosdi.

Askarlar kirib keldi.

- Manavini...

Ivan Ivanovich gapni oxirini imo-ishoralar bilan aytdi.

Askarlar meni oldiga soldi. Dahlizma-dahliz haydadi-haydadi - bir darvozadan ichkari tepib yubordi.

8

Men dalbanglab-dalbanglab bordim-bordim - zindon kindigida serrayib qoldim.

Tevarak-boshimlab alang-jalang bo'ldim. Zindondan o'laksa go'sht hidi anqidi.

- Xush kelibsan, Jamoliddinov, xush kelibsan! - degich gangir-gungur ovoz eshitildi.

Nimqorong'i burchakdan ikkita qora keldi. Qoralar shunday burnim ostiladi. Qoralardan qo'lansa ter sasidi. Ko'nglim aynidi. Illa chidab turdim. Qoralar birin-ketin qo'l berdi.

- "Sadist", - dedi.

- "Sokol", - dedi. Qoralar meni gir-gir aylandi.

Qoralar olchoq-olchoq gir-gir bo'ldi. Qoralar yaltoq-yaltoq gir-gir bo'ldi.

- Muborak shariflarini bilamiz: Jamoliddinov! Ammo ismlarini bilmaymiz?

Qoralar burnim ostida qars-qars barmoq o'ynatdi.

Qoralar kaftlarini quloqlari yelpana etdi.

- Labbay? - dedi. - Ismlarini eshitaylik?

Men miq etmay tura berdim.

- Aytmasang, aytma! Aytmasang, biz seni ramziy ot bilan ataymiz: churban, churban! Bo'ladimi?

- Menga qara, churban! Tiling bormi? Bo'lsa gapir?

- Gapir deyaqman!

- Bu churban gapirmaydi-yov, "Sokol", kel, qo'l to'pi o'ynaymiz.

"Sadist" zindon o'ng burchini oldi. "Sokol" zindon chap burchini oldi.

- Boshladik!

"Sadist" iyagim ostilatib bir soldi.

Men ketim bilan "Sokol" qoshilab gansiraklab-gansiraklab bordim.

"Sokol" yelkamdan qo'shqo'llab ushladi. O'ziga o'girib oldi.

"Sokol"-da iyagim ostilatib soldi.

Men ketim bilan dalbanglab-dalbanglab "Sadist" qo'lga borib tushdim.

"Sadist" tag'in "Sokol"ga jo'natdi.

Men "Sadist" bilan "Sokol" oralig'ida borib kela berdim...

Oxiri holdan toydim.

Aro yo'lda o'tirib qoldim. Joyimdan turayin, deya talpindim.

Bo'lmadi - o'zimni toshdan ololmadim.

Bo'lmadi - chapim bilan shilq etib tushdim...

Chap biqinim zir-zir zarb yedi.

Zarbdan xiyol o'zimni oldim. Ohista-ohista tevarak-boshim nazar soldim.

Boshimda tik turmish "Sadist" bilan "Sokol"ni ko'rdim.

"Sadist" etigi uchi bilan tag'in chap biqinim tepib-tepib ordi.

Chap biqinim haminqadar zir-zir qaqshadi.

- Ey, churban, tur!

- Seni kim aytadi - O'zbekiston dalalari lochini, deb!

- Seni kim aytadi - olti million tonna paxta teradi, deb!

- Xo'sh, endi aytarsan, Jamoliddinov?

Men miq etmadim.

- Har bandani bekitiqcha topgan-tutgani bo'ladi.

- Bo'ladi, shunday, bo'ladi.

- Ha, ana! Har bandani bir yomon kunimga yaraydi deb bekitib qo'ygan bisot-boyligi bo'ladi...

27 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

- Bor, bizda-da bor.
- Ha, yasha! Ana shularni ayt! Qani-qani?
Men barmoq yumib sanab-barmoq yumib sanab aytdim:
- Oqtuproq dalam - bir, sho'rutuproq dalam - ikki, qumloq dalam - uch...
- Yo'q-yo'q, men mol-dunyo ma'nosida aytayapman?
- Katta, dehqonda daladan bo'lak mol-dunyo pishirib yeydimi? Dehqon davlati - yer!
- Chin, chin.
- Chin bo'lsa, chin-da. Dehqon davlati - yer-da! Men deraza bet burib oldim.
Men mum tishladim.
Ivan Ivanovich ejakilab-ejakilab so'radi.
Men mumdan-mum tishladim.
Ivan Ivanovich qaradi-qaradi - toqati toq bo'ldi. Vishsh-vishsh etdi. Bet-boshimlab tupurdi.
- Onag'ar, baran... - deya vishilladi, Tupurikdan aroq hidi keldi.
Ivan Ivanovich qulochkashlab-qulochkashlab chuydam urdi.
Men zarbdan ag'nab tushdim.
- Yo'qol, baran, yo'qol!!
"Sadist" bilan "Sokol" orasida koptok bo'lib borib kela berdim-borib kela berdim.

11

Men havoda barmoq yurdirib-barmoq yurdirib oldim.
- Qog'oz-qalam bering, - dedim.
- Qog'oz-qalam? - deya ajabladi Ivan Ivanovich. - Qog'oz-qalamni nima qilasan?
- Yozaman.
- Yozasan? Kimga yozasan?
- Prokurorga yozaman.
- Mana, men prokuror!
- Yo'q, Bosh prokurorga yozaman.
- Xo'p, qog'oz-qalam beraman. Yozuvingni Bosh prokurorga shaxsan o'zim olib borib beraman. Undan keyin aytasanmi?
Men yo'q, deya qayta-qayta bosh chayqadim.
- Men ham odamman... - deya ming'illadim. Ivan Ivanovich peshonasi tirishdi. Ivan Ivanovich ensasi qotdi.
- Kim-kim? - dedi. - Odamsan? Sen-a? Sen - gazandasan! Oltinga hirs qo'ygan gazandasan! O'zbeklar - oltinga hirs qo'ygan gazandalar! Ana, o'zbeklar kimlar! Oltin - avvalo ilonlarni o'ziga rom qiladi. Ilondan keyin, ilonsifat xalqni o'ziga tortadi. Ilonday ochko'z xalqni o'ziga rom qiladi. Ilonday makkor xalqni o'ziga rom qiladi. Sen o'zbeklar ana shunday xalqsan!
Ivan Ivanovich oldida qalashib-qalashib yotmish qog'ozlarni titdi.
- Davolarimni dalillab beraymi? - dedi. - Dalillayman, dalillayman! Mana, Karimov ishi. Shu ish yuzasidan bir guruh tergovchilarim bilan Buxoroni bosdim. Qaerda ilon bo'lsa - o'sha yerga e'tibor beringlar, dedim. Oldin, senday bir baranni topdim. Baran otini Said der ekan. Ana shu Said baran bizni ulkan bir qayrag'och oldiga olib bordi. Said baran ana shu qayrag'och ostini kovlamochi bo'ldi. Shunda, qum uzra seni basharangday bir ola-pes ilon bo'y berdi! Ilon vishilladi! Ilon bo'ynini bo'qoq qildi! Ilon qop-qora boshlarini adl qildi! Ilon qonun posbonlarini o'z domiga tortish uchun shaylandi! Ammo qonun posbonlari-da qarab turmadi, ha, qarab turmadi! Men darhol bilagimday bir temir oldim. Ilon boshlariga boplab bir soldim. Domtortar ilon boshlari majaq-majaq bo'ldi! Ana shundan keyin Said baran qayrag'och ostini kovladi. Qayrag'och ostidan olam-jahon oltin zeb-ziynatlar topildi! Ana - o'zbeklar kimlar! O'zbeklar qonun posbonlariga ana shu ilon misol qrp-qora boshlarini ko'taradi. O'zbeklar ana shu ilon ko'zlari bilan boqadi! O'zbeklar ana shu ilon misol vish-vish etadi! O'zbeklar qonun posbonlarini chaqib-chaqib olayin, deydi! O'zbeklar qonun posbonlarini domiga tortib-tortib yuborayin, deydi! Ammo biz - o'zbeklar boshini yanchimiz! O'zbeklar boshini ana shu ilon boshlariday yanchib-yanchib tashlaymiz! O'zbeklar boshini ana shu ilon boshlariday majaqlab-majaqlab tashlaymiz!
Ivan-Ivanovich yurib-yurib chekdi.
Ivan Ivanovich deraza oldida turib-turib chekdi.
Ivan Ivanovich derazadan tashqari qarab-qarab chekdi.
- Bo'пти! - dedi. - Men seni odambashara bo'larmikinsan, deb edim, bo'lmading, Barandan ham o'tding! Eshakmi, to'ng'izmi - shunday bir maxluq bo'lding!
- Gektaridan qirq besh sentnerdan paxta berdim... - deya manqalandim.
- O-o, javr bo'пти-ku-a, javr!
- Meni ohimni-da eshitajaklar bordir... - deya manqalandim.

12

Ohimni eshitajak odam topolmadim. Dardimni yutib yotdim-yotdim - bir nimani payqab qoldim.
"Sadist" eshik teshigidan ohista-ohista ovoz berdi:
- "Yula", "Yula"... - dedi.
Birov eshik ortidan keldi. Teshikdan mo'raladi.
- Nima, nima? - dedi.
- "Yula", qog'oz-qalam olib kel, - dedi "Sadist".
"Sadist" "Yula" dan qog'oz-qalam oldi. "Sadist" maktub bitdi. Maktub bukladi. Maktub xatjildladi.
"Sadist" xatjildni "Yula" dan jo'natdi. Men-da tavallo etdim.
- Kimga yozasan? - dedi "Sadist".
- Bola-baqralarimga-da?
- Bolalarga bo'lsa, mayli. Lekin maktub pul bilan bo'ladi, churban. "Yula" har bir maktub uchun ozodlikdagi xesh-aqrabolarimizdan pul oladi. Bo'lmasa, "Yula" bir qadam ham bosmaydi. Maskovda tanish-bilishlardan bormi? Aytmoqchi, sen churbanda tanish nima qiladi. Mayli, bir xayriya qilaman. Lekin bir shart bilan qilaman. Shartimni keyin aytaman. Kelishdikmi?
28 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Men mayli-mayli, deya bosh irg'adim.

"Sadist", "Yula"dan qog'oz-qalam olib berdi.

Men kimga noma bitishni o'yladim.

Bola-baqraga arz-dod etib bo'lmaydi. Arz-dod etganim bilan - bola-baqra qo'lidan nima keladi?

Zindonbandni bor etgich-da prokuror bo'ladi, yo'q etgich-da prokuror bo'ladi. Ammo - prokurorga noma bitib bo'lmaydi.

Ivan Ivanovich prokuror o'zimmun... dedi.

Sharof Rashidovni yo'qlab noma yo'llayin dedim - Rashidov bobo olamda yo'q bo'ldi. U kishi bor bo'lsalar edi - Sharof ota, bandangni qutqar, deya noma bitar edim...

O'rtoq Brejnevga arz-dod etayin dedim - Brejnev-da yo'q bo'ldi.

Unda, dardimni kimga aytar bo'ldim?

O'yladim-o'yladim - ana shunday zotni topdim.

Tilim chiqmishdan buyon ismi sharifini yodlab-yodlab yurmish zotni topdim.

Tilim chiqmishdan buyon ismi sharifini tilimdan-da, dilimdan-da qo'ymayin yurmish zotni topdim.

Qo'llarim qalt-qalt eta-eta bitdim:

"Maskovga. Kremlga. Lenin mavzoleyiga!

O'rtoq Lenin! Siz bizning yakkayu yagona panohimizsiz, xaloskorimizsiz!

O'rtoq Lenin! Otamiz-da siz, enamiz-da siz, emchakdoshimiz-da siz"...

Uydan chiqmish kechamdan ushbu kechamgachayin bo'lmish kechmishimni oqizmayin-tomizmayin bitdim.

Xatjildni tilim bilan ho'llab-ho'llab yopdim.

Nomamni "Yula"dan uzatdim.

"Bo'ldi! - deya xayollandim. - Oldin ozod bo'lmasam-da, ana endi ozod bo'laman!"

13

- Surxondaryodan xat-xabar keldimi, hamshahar churban? - dedi "Sokol".

Men hayronlandim. Ajab-ajab qaradim.

- Ko'p og'zingni ochma. Biz ham o'sha yoqdan, - dedi "Sadist".

- Qaerdan? - dedim.

- Mozori Sharifdan.

- Mozori Sharifdan? - deya ajablandim. - Mozori Sharif Afg'onistonda emasmi, "Sadist"boy?

- Nima farqi bor, churban. Amudaryo o'ng sohili Surxondaryo, chap sohili Afg'oniston-da.

- Hayratondan o'tasan - afg'on bo'lasan. Hayratondan qaytasan - o'zbek bo'lasan!

- Shunday, "Sokol"boy, shunday. Hayraton degich ko'pri bor.

- Bo'pti-da, churban, bo'pti-da. Biz Afg'onistondan qaytishimizda ana shu Hayratondan o'tib keldik.

- Afg'onistonda nima qilib yuribsizlar, "Sadist"boy?

- Biz Afg'onistonga baynalminal burchimizni ado etish uchun borib ednk, churban.

- Brejnev bovamiz yuborib edi, deysiz-da, "Sokol"boy?

- Afg'onistonni bosib olish Brejnev aybi emas, churban, Brejnev aybi emas. Brejnev o'ldi-ketdi. Endi bari Brejnevn ayblayapti.

Yo'q, Brejnev aybdor emas. Tangriqut Pyotr Birinchi! Tangriqut Pyotr Birinchi butun Osiyoni O'rusiya vassali etib olmoqchi edi.

Shimol bahrimuhiti - Hndi bahrimuhiti - Tinch bahrimuhiti... Ana shu uch bahrimuhit xilqati O'rusiya deb atalishi kerak bo'ladi.

O'rusiya saltanati ana shu uch bahrimuhit xilqati aro hukmron bo'lishi kerak bo'ladi. Shu maqsadda Pyotr Birinchi 1716 yilda g'arandug Bekovich-Cherkasskiy sorbonligida Xivaga lashkar tortadi. Ammo g'arandug lashkari Xiva xoni Sherg'ozixonon mag'lub bo'ladi. G'arandug Bekovich-Cherkasskiy qatl etiladi. Shu vaqtda tangriqut Pyotr Birinchi O'rusiya-Shvetsiya urushida bayon bo'ladi. G'arandug taqdiri bilan ishi bo'lmaydi. Ammo tangriqut Pyotr Birinchi umri yakunida ikkita armon bilan olamdan ko'z yumadi. Bir armoni - O'rusiya-Prussiya urushida mag'lub bo'lganligi uchun Turkiyadan o'ch ololmay armonda o'ladi. Tag'in bir armoni - g'arandug Bekovich-Cherkasskiy qatli uchun Xivadan o'ch ololmay armonda o'ladi. Ana shundan buyon tangriqut Pyotr Birinchi armoni b"O'rusiya saltanati armoni bo'lib keladi. Ana shundan buyon tangriqut Pyotr Birinchi armoni - Ulug' O'ris armoni bo'lib keladi. Ana shundan buyon O'rusiya poshsholari Pyotr Birinchi tangriqut bobolari dasturilamalini amalga oshirish payida bo'ladi.

- Eh-e-e, Afg'onistonda yillab qon kechdik, churban, yillab!

- O'lim bizga pisand emas edi, churban.

- Mana men o'z qo'lim bilan "dushman" jonini sug'urib oldim. Bir suv sotuvchi "dushman" bor edi, esingdami, "Sokol"? Ko'chada suv sotib yurardi-yu? O'shanga suvingdan ber, desam bermadi. O'zicha, bir nimalar, dedi. Bildim - Sho'rolarni so'kdi. Sho'rolarni so'kma, dedim-da, avtomat qo'ndog'i bilan boshiga bir soldim. Boshidan tirqirab qon otildi. Qonlari yuzlarimga sachradi

."Dushman" qonini lablarim bilan yalab-yalab oldim. Bay-bay-bay, janub qoni shunday qaynoq bo'ladi, shunday qaynoq bo'ladi!.. Tanamda qaltiroq qo'zg'aldi. Bor es-hushim junbishga keldi. Tilim kalovlanib-kalovlanib qoldi.

- Men... men "dushman" emasman, - dedim. - Qo'sha-qo'sha orden-nishonlarimiz bor. Uktabr ordeni, Mehnat Qizil Bayroq ordeni...

- Demak, laycha ekansan-da, churban? Zindonda orden-nishondorlarni laycha, deydi.

b"b" Laychalardan zindonbandlar jirkanadi, churban. Aslo orden-nishondorman, dema - tayoq yeb o'lasan!

- Tavba qildim, menda orden-nishon yo'q, tavba qildim! - deya talvasada qoldim. - Orden-nishon terimchi enamizda bor.

- Baribir! Orden-nishon otini ayta ko'rma - o'lib ketasan!

- Mana, men - Sho'ro Ittifoqi Qahramoniman, ha, Sho'ro Ittifoqi Qahramoni! Ishonmayapsanmi? Ana, "Sadist"dan so'ra.

- Chin, "Sokol" Sho'ro Ittifoqi Qahramoni. Qandahorni bilasan-a? "Sokol" ana shu Qandahorni kunpayakun etishda qatnashdi.

Qandahorni misoli ikkinchi Stalingrad etdi! Qandahorni kunpayakun etishda ko'rsatgan jasorati uchun Sho'ro Ittifoqi Qahramoni bo'ldi.

- Ana, eshitdingmi, churban? Meni Afg'onida "Sokol" deyishar edi b"b" "Sokol!"

- Qulluq, "Sokol"boy, qulluq.

- Men umrimda chekkan emas edim, men umrimda ichgan emas edim. Ana shu Afg'onida o'rganib keldim. Ittifoqqa kelsam -

bariyoc qup-quruq! Nimaga bunday, dedim. Ichkilikka qarshi kurash boshlandi, dedi. Bu ahmoqchilik kimdan chiqdi, dedim. Markaziy Qo'mita kotibi Ligachyovdan, dedi. Qaerda o'sha Ligachyov - hozir bo'g'ib o'ldiraman, dedim. Ligachyovga qo'ling yetmaydi - Ligachyov Kremlida, dedi. Unda aroqdan ber - men Afg'onda qon kechib keldim, dedim. Aroq yo'q, dedi. Bir shishagina aroq qidirib shahar kezdim! Barida shu gap bo'ldi! Men kim, daydi it kim - bilib bo'lmadi! Oxiri bir do'konchi yoqasidan oldim. Men nomi ulug', suprasi quruq Sho'ro Ittifoqi uchun jon olib, jon berdim - bir shishagina aroq ber, dedim. Do'konchi melisa chaqirdi. Ikkita mishiqli melisa kelib, qo'llarimni qayirdi. Tayoqchasi bilan kallamga urdi. Urma meni, dedim-da - birovini ariqqa otib yubordim. Keyin bilsam - o'lib qolibdi.

- Shu ko'rgiliklarni ko'rishimni bilsam edim - Afg'ondan qaytib kelmas edim. Afg'on qirib yura berar edim.

- Bo'lmadi b" Gorbachyov qaytarib keldi. Gorbachyov bo'lmasa edi - "dushman"larni bitta quymay qirib tashlar edim.

- Keyin, Afg'oniston ham o'zimizniki bo'lib qolar edi.

- Haliyam o'zimizniki. Ana, 1973 yilda Muhammad Dovud qo'li bilan Zohir Shohni taxtdan qulatib, ikki yuz yillik Afg'oniston shohligiga barham berdik. Muhammad Dovud gapimizga kirmay berib edi - 1978 yilda bir kechada yo'q qildik. Taxtni Nurmuhammad Taraqqiyga olib berdik!

- Hafizulla Amin gapimizga kirmay berib edi - 1979 yilda o'ldirib yubordik! Taxtga Babrak Karmalni olib kelib qo'ydik.

- Babrak Karmal Maskov o'tir desa o'tirmadi, tur desa - turmadi. Ammo Karmalni ayadik. 1986 yilda Ittifoqqa olib keldik. Bir kulbaga nazarbandi etdik. Karmal xudo bexabar nazarbandi bo'lib yota berdi.

- Taxtga Najibulloni qo'ydik, de.

- Najibullo Maskovga sodiq ishlayapti. Najibullo vafodor laycha ekan.

- O'zi, Afg'oniston o'n oltinchi jumhuriyatimiz bo'lishi kerak edi.

- Bir hisobga o'n oltinchi jumhuriyatimiz bo'lmaganiyam yaxshi bo'ldi. Mana, manavi churbanlarni Sho'ro hukumati shuncha yil boqdi - bari bir tuzemetsligicha qoldi!

- Chin, shu churbanlarni odam qilamiz deb - qanchadan-qancha mol-dunyomiz ketdi!

- Aytgiligi yo'q.

- Yana-tag'in, bu churbanlar boriga qanoat qilmay, Sho'ro hukumatini talon-toroj etibdi.

- To'qlikka sho'xlik deb shuni aytadilar-da.

- Oldinroq bilsam edi, Hayratondan o'tiboq - bari churbanni Termizda qirib-qirib tashlar edim!

15

- Boshqasini qo'y, churban, bari o'tdi-ketdi. Esingdami, nomang uchun shart qo'yib edim? Ana shu shartimni endi aytaman: uyingdan taryok oldirib keltirtarasanmi-yo'qmi?

- Taryok? Uyimizda taryok nima qiladi, "Sadist"boy?

- Opkeltir!

- Umrin bino bo'lib taryok nimaligini bilmayman, "Sadist"boy. Lekin qishlog'imizda chayon chaqsa, bovalar taryok surkab davolaydi.

- Ana shundan opkeltir!

- Qancha desang - pulini beramiz!

- O'zing ham taryok yeyishni o'rganib ol.

- Bu joyni Sho'ro zindoni, deydi.

- Sho'ro zindonida taryok yeb turmasang - ajalingdan oldin o'lasan!

- Unday demang-e, "Sadist"boy, unday demang-e.

- Ana, "Sokol"dan so'ra. Masalan, sil kimga yopishadi? Sog'lom tanaga yopishadi. Sog'lom tana kim? Papiros chekmaydigan, taryok yemaydigan odam-da. Sen ana shunday odamsan.

- Sho'ro zindonini o'z qonun-qoidalari bor, churban. Rioya etmasang - ajalingdan oldin o'lasan!

- Mana, ayt, churban: seni kana chaqayaptimi-yo'qmi?

- O'ynab qo'yay-o'ynab qo'yay, yeb qo'ydi-ya, "Sadist"boy, yeb qo'ydi!

- Bilaman, kechasi bilan qirt-qirt etib chiqasan, bilaman. Bizni bo'lsa chaqmaydi!

- Chunki butun tanamiz zahar-zaqqum!

- Sho'ro kanasi ochidan o'lsayam bizni chaqmaydi!

- Bizni chaqib, zaharlanib o'lishni xohlamaydi!

- Sho'ro kanasi ko'p aqli kana, ko'p dono kana!

- Sho'ro kanasi hamisha tozalikka rioya etadi!

- Sho'ro kanasi kommunistik ruhda tarbiyalangan, kommunistik ruhda!

- Seni esa chiqadi. Chunki sening tanang - kommunistik tana!

- Qo'ying-e, "Sadist"boy, qo'ying-e. Umrin o'tdi, lekin shu noma'qul nimani yemadim - endi yemayin.

- Unda, bizga opkeltirib ber!

- Mayli, uydan darak bo'la bersin, qani.

16

- Men uchun Osiyo demak - taryok demak, churban! - dedi "Sokol". - Osiyo desa, ko'z oldimda taryok namoyon bo'ladi. Shu boisdan men Osiyoni hurmat qilaman! Taryok yesam - g'amdan forig' bo'laman! O'sha afg'on kunlarim esimdan chiqadi! Pochamir xayol bo'laman, pochamir! Dunyo ko'zimga ayol bo'lib ko'rinadi, ayol! Taryok - muhabbat, churban, taryok - muhabbat! Mana, Sho'ro Ittifoqi uchun "dushman"larni chumchuqday qirdim, chumchuqday! Evaziga nima ko'rdim? Mana oqibati, churban, mana! Endi... endi odam o'ldirsam deyman, churban, odam o'ldirsam deyman! Qonsirayman, churban, qonsirayman! Odam o'ldirishdan zavq olaman, churban, odam o'ldirishdan zavq olaman! Ayollar bilan yotishdan ko'ra - odam o'ldirishdan rohat olaman, churban, odam o'ldirishdan rohat olaman! Odam o'ldirishni sog'inaman, churban, odam o'ldirishni sog'inaman! Odam suyukli ayolini qanday sog'inadi - men odam o'ldirishni ana shunday sog'inaman! To'shakdagi qip-yalang'och ayolni ko'rib qanday rohatlansam - o'z qurbonimni ko'rib ana shunday rohatlanaman, churban!..

"Sokol" bilan "Sadist" ust-boshlarini sug'urib-sug'urib otdi.

"Sokol" bilan "Sadist"ni taryok xumori tutdi! Men bir seskanib oldim. Ko'zlarimni bot-bot yumib ochdim.

"Sadist" yelkalarida igna bilan bitilmish kapitan unvonli pogon bo'ldi. Ko'kraklarida O'roq va Bolg'a bitigi bo'ldi.

"Sokol" ko'kraklarida barmoqday-barmoqday harfli "KPSS" bitigi bo'ldi.

- Ko'rayapsanmi, churban? - dedi "Sokol". - Biz mana shu to'rt harfdan iborat "KPSS" uchun ko'kragimizni qalqon etib edik.

Ko'kraklarimiz ana shu "KPSS" qurboni bo'ldi!..

17

Oylab yo'qlamadilar-yo'qlamadilar - tag'in haydab bordilar.

- Serquyosh Baranistondan salomlar bo'lsin! - dedi Ivan Ivanovich. - Qarshiga borib keldim. Senlarni tergovchilarning ham baran-e!

Mahalliy baranlarni ishimizga aralashmaylik-aralashmaylik, dedim. Yo'q, milliy urf-odatlarini biladi, dedilar, o'zbekchilikni biladi, dedilar. Xullasi kalom, oramizga Baxtiyor Abdurahimov degan bir baran tergovchini tiqdilar. Qashqadaryo viloyati birinchi kotibi G'oipovni qo'lga olmoqchi bo'ldim. Qo'lga olar odam peshonasiga shartta to'pponcha tiraydi - qo'lga oladi-qo'yadi-da!

Abdurahimov bo'lsa - nuqul qo'lini ko'ksiga qo'yadi, nuqul tevarak-boshga salom beradi! Mayli, o'zbekchilik... baranchilik bo'lsa - baranchilik-da, dedim. Indamay ergashib bora berdim. Ichkari kirsam - G'oipov to'rdan nahor nonushtasi yeb-ichib o'tiribdi.

Dasturxonini nonushta dasturxoniyam deb bo'lmaydi. Mundayroq to'y dasturxonini desa bo'ladi. G'oipov biznesni choyga chaqirdi. Mayli, baranchilik bo'lsa - baranchilik-da, dedim-da, bir piyola choy ichdim. Keyin, G'oipovni prokuraturaga marhamat etdim.

"Bir-ikkita savollarim bor", dedim. "Shu yerda so'rasa bo'lmaydimi", dedi G'oipov. "Yo'q, idora yaxshi", dedim. G'oipov "xo'p-xo'p", deya ichkariladi. Ayoliga kiyimlarini olib kelishni buyurdi. Ayoli G'oipovning Sotsialistik Mehnat Qahramoni Yulduzlik kamzulinini olib kirdi. Shunda, ichkaridan yig'i eshitildi. Hadahalab bordim. Qarasam - G'oipovning tomog'idan sharillab-sharillab qon otilayapti! Oppoq ko'yulaklari qip-qizil qon! G'oipov qo'lini qorniga uzatadi - yetmaydi, tag'in uzatadi - yetmaydi! Nimaga uzatayapti desam - G'oipov shu kunlarda ko'richagini oldiribdi ekan. G'oipov ana shu tikig'li ko'richagiga qo'lini ti-qib - yirtib tashlamoqchi bo'libdi! G'oipov bizga qarab shunday baqirdi-shunday baqirdi! Og'riq zo'ridan baqirmadi - nafrat bilan baqirdi, nafrat bilan! "Mustamlakachilar! Senlardan qachon xalos bo'lamiz!" "БТ" dedi. Abdurahimovga-ku, quturib baqirdi. "yo'qol, o'zbekning xoini, yo'qol!" dedi. Shu bilan... o'lib qoldi! Kimdan pul oldi, kimdan oltin oldi - bilib bo'lmadi! Baribir bilib olaman! G'oipovning sakkizta bola-baqirasi bilan urug'-aymog'ini olib kelib qamadim! Ana shu sakkiztadan biri bo'lmasa, biri aytib beradi! Ana, o'zbekchilikka rioya etish oqibati! O'zbekchilik - baranchilik! Bo'ldi - endi Stalin, Vishinskiylar yo'li bilan ushlayman! Seni ushlab keldilar-u - ana shunday ushlayman!

- Ushlang, armonda qolmang, ushlang, - dedim. - Ammo-lekin bola-baqrada nima ayb? Sakkizta begunoh jon-a, sakkizta jon-a? Ivan Ivanovich tutaqdi.

- Nima-nima? - dedi. - Sakkizta begunoh jon? Sakkiztayam gapmi - bari o'zbek muttaham, bari o'zbek! Sen o'zbeklar Sho'ro hukumatining to'rt yarim milliard so'm pulini yeb ketgansanlar! To'rt yarim milliard so'm! Yo'q paxtani bor deb - to'rt yarim milliard so'mni manavi harom tomoqlarindan o'tkazib yuborgansanlar! Yeb-eb - endi bo'rilar galasiga o'xshab qutulib ketaman, deyapsanlarmi? Kechirib qo'yasanlar, kechirib! Men - Ivan Ivanovich Ivanov, to'rt yarim milliardni jig'ildonlaringdan sug'urib olaman! Tiyinma-tiyin sug'urib olaman!

- O'ynab qo'yay, ishlasa - xalq ishlabdi, yesa - xalq yebdi-da.

- Xalq ishlabdi? Sen o'zbeklar o'roqda yo'q, mashoqda yo'q - xirmonda hozir xalqsan! Sen o'zbeklar boqimanda baransan! Sen o'zbeklar Maskov hisobiga kun ko'rasan! Maskovdan kattalar borsa - zar chopon kiygizasan, cho'ntagiga pora tiqasan. Ana, general Churbanov Baranistonda bir bo'lishida to'qqiz yuz so'mlik zar chopon kiyib keldi, o'ttiz ming so'm pul olib keldi!

- O'ynab qo'yay, Churbanov cho'z, debdiki - o'zbek cho'zibdi.

- Maskovdan katta borsa bo'ldi - oldiga olma-anor qo'yasan, qo'y so'yib qo'yasan.

- O'zbek mehmondo'st el, katta.

- Laganbardor el! Evaziga Sho'ro hukumati ko'zini bo'yaydi! Sen baranlar Baranistonni o'zida qanoatlanib qolmaysanlar. Ko'chaga chiqsang bilasan - do'konlarda minglab olado'ppi baranlar izg'ib yuribdi. Olado'ppi baranlar do'konda ko'ziga nima ko'rinsa bo'ldi - ola solib xaltasiga tiqadi-da, Baranistonga orqalab ketadi.

Shu vaqt telefon jiring-jiring etdi.

Ivan Ivanovich telefonda olis gapirishib oldi.

- Ana, baran, - dedi. - Raisingni ishini talab etishayapti. Bo'l-bo'l, deyishayapti. Sen bo'lsa - o'jar eshak bo'lib o'tiribsan!

Men nomamdan umidvor bo'ldim. O'zimni orqaga tashladim:

- O'ylayapman, - dedim. - Aytaman, o'zim aytaman.

- Bo'пти, tag'in bir o'yla.

18

- ...Qaytarib aytaman, baran: bu yerda Xudo ham men, payg'ambar ham men!

- Gektaridan ellik sentnerdan paxta bergan yillarim-da bo'ldi...

- Eshakni xizmati halol - o'zi harom!

- Meni-da arz-dodimni eshitar odam bordir...

- Zax zindonda dodingni kim eshitadi, kim?

- Noma bitib edim. Halizamat yo'qlaydi...

- Noma? Qachon-qachon?

- Uch-to'rt oy bo'lib qoldi.

- Uch-to'rt oy, uch-to'rt oy...

Ivan Ivanovich o'zicha shunday deya-deya, po'latsandiq ochdi.

Sandiqdan bir dasta xatjild oldi. Oldimlatib tashladi.

- Ana! - dedi, БТ"shular ichidan o'z nomangni top qani!

Men bitta-bittalab xatjild qaradim. Nihoyat - o'z nomamni topib oldim. Yuragim shuvv etdi! Nomam termulib-termulib qoldim...

- Topdingmi? Qani, ber qani, ochib o'qiylik qani, - dedi Ivan Ivanovich. - Xo'-o'sh... "Maskovga. Kremlga. Lenin mavzoleyiga!

O'rtoq Lenin! Siz bizning yakkayu yagona panohimizsiz, xaloskorimizsiz, o'rtoq Lenin! Otamiz-da siz, enamiz-da siz,

31 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

emchakdoshimiz-da siz"...

Ivan Ivanovich ket chalqayib-ket chalqayib kuldi.

Ivan Ivanovich qorin ushlab-qorin ushlab kuldi.

Ivan Ivanovich ko'z yoshlab-ko'z yoshlab kuldi.

- Chexov bo'l-e, Chexov! - deya ko'z artdi. - Chexov qahramonlari bobom qishlog'iga, deb noma bitadi-yu? Sen ham Lenin bobom mavzoleyiga, deb bitibsan-da? "Osiyo ustida bo'ron" degan bir kinolarning bor edi, esingdami? O'shanda senday bir baran Leninga noma bitadi. O'sha, baran oti nima edi...

- Shukur Burhonov.

- Yo'-o'q, sen o'sha baranni o'ynagan ijrochini aytayapsan. Oti... oti Yusuf Yalangto'sh! Yusuf Yalangto'sh ertayu kech Lenindan javobnoma qaraydi... qaraydi! Lenin bo'lsa, Kremlda o'tirib... Turkistonni zabt etish yo'llarini o'ylaydi! Yusuf Yalangto'shday bosmachi baranlarni qirib tashlash yo'llarini o'ylaydi! O'shanda yigirmanchi yillar edi. Qara, shuncha yil o'tibdi - sen o'zbeklar haliyam barandan odamga aylanmabsanlar!

- Sabr tagi oltin, deydilar. Meni-da boshimga oftob tegib qolar.

- Oftob? Qanday oftob? E, ha, oftob bo'lsa oftob-da!

Pvan Ivanovich nomamni boshim uzra oshirib otdi.

- Ana, boshingga oftob tegdi, ana! - dedi. - Ura-a-a, baranlar boshiga oftob tegdi, ura-a-a!

Ivan Ivanovich papiros ezgiladi. Lablariga papiros qistirdi. Chirsillatib gugurt chaqdi.

Ivan Ivanovich burqsitib-burqsitib papiros tortdi.

- Quloq sol, baran, вЂ dedi. - Sen Leninga noma bitib ahmoq bo'lma. Yaxshilab eshitib ol. Chin, bu joylar Sho'ro zindoni, deb ataladi. Aslida esa unday emas. Bu joylarni "Qizil zona", deydilar. "Qizil zona"ning o'z qonun-qoidalarini bo'ladi. Zindon ana shu "Qizil zona" qonun-qoidalariga bo'ysunadi. "Qizil zona"da Lenin yo'q! "Qizil zona"da Sho'rr hukumati yo'q! "Qizil zona"da adolat yo'q! "Qizil zona"da inson or-nomusi, inson shon-shuhra-ti, inson qadr-qimmatini... yo'q, yo'q! Tag'in yo'q! "Qizil zona" o'z nomi o'zi bilan - qizil, qizil! Qizil rang - qon rang! Qon rang bilan o'ynashma, baran, qon rang bilan o'ynashma! Aks holda - qizil qoningga bo'yalasan! Aks holda вЂ qizil qurbonlik bo'lasan, qizil qurbonlik!..

- Bergansan! Sen - raisingga uzatasan, raising - tumaningga uzatadi, tumaning - viloyatingga uzatadi, viloyating - Markazkomga uzatadi!

- O'lla o'layin, birovga pora bergan bo'lsam-a!

- Qattalarga bir nima uzatmasang... qanday qilib brigadir bo'lding?

- Men mehnat qila berdim-mehnat qila berdim - raisimiz ko'tara berdi-ko'tara berdi.

- Kechirib qo'yasan, baran, kechirib qo'yasan! O'zbekiston kattalari oldin bir nima oladi вЂ ana undan keyin bardor-bardor etadi!

- O'lla o'layin, agar-a...

- Unda, qanday qilib paxta topshirishni uzluksiz bajarib kelding? Uzluksiz-a, uzluksiz!

- Men yerga ter to'ka berdim-ter to'ka berdim - yer menga hosil bera berdi-hosil bera berdi.

- Kechirib qo'yasan, baran, kechirib qo'yasan! Sen o'zbeklar yerga ter to'kmaysan! Yo'q-yo'q, sen o'zbeklar yerga ter to'kmaysan! Sen o'zbeklar... yergayam pora berasan! Ha, sen o'zbeklar yergayam pora berasan! Paxtalarini deyarli yarim foizi qo'shib yozilgan! Ha-ha, qo'shib yozilgan! Qo'shib yozish uchun esa - taxi buzilmagan "Lenin"dan uzatish lozim bo'ladi!

Endi ayt, raisingga nechta "Lenin" uzatding?

- O'ynab qo'yay, "Lenin"dan, o'ynab qo'yay! Yo'q "Lenin"ni qaerdan olaman?

Ivan Ivanovich ho'ppaklab-ho'ppaklab quloq-chakkam soldi.

Men o'tirg'ichdan jalpillab-jalpillab uchib tushdim.

O'ng quloq-chakkam qizib-qizib og'ridi. O'ng quloq-chakkam shang'-shang' og'ridi.

Shu kundan e'tiboran o'ng qulog'im chippa-chippa bitdi-qoldi.

20

- Usmonxo'jaevni bilasan-a? - dedi Ivan Ivanovich.

- Esa-chi. U kishi poshshomiz bo'ladilar! - dedim.

- Ana shu poshshong O'zbekiston bulbuli bo'lib sayradi! Navoiy, Bobur... degich baran shoirlar g'azallarida bulbullar xonish etadi-yu? Poshshong ana shunday bulbul bo'lib xonish etdi!

- Eb-e, u kishi-da zindonbandmi, eb-e?

- Ha-da, zindonband-da! Lekin Usmonxo'jaevning ayoli Elnurini gapga kiritib bo'lmadi. Elnuri oylab bandi bo'lib yotdi. "Ering Usmonxo'jaev tamom bo'ldi - endi eringdan kech", dedim. Qani kechsa! Boshiga it kunini soldim! Oxiri masalani ko'ndalang qo'ydim: "yo, eringdan kechasan, yo, joningdan kechasan", dedim. "Mayli, jonimdan kechaman, lekin erimdan kechmayman", dedi Elnuri. Ana ayol - mana ayol! Aytganda ham - yuzimga tupurib-yuzimga tupurib aytdi! Yuzimga tupursa ham mayli - baribir Elnuriga qoyil bo'ldim! Ana shundan keyin butun o'zbek ayollariga qoyil bo'ldim!

Ivan Ivanovich po'latsandiqdan semizdan-semiz bir jildtaxlam olib kelib ochdi.

- Xo'-o'sh, poshsho hazratingni Bosh Prokurorimiz o'rnibosari o'rtoq Vasilkjev so'roq qildilar. Mana, so'roq varaqasi. Quloq sol, ana shu so'roqdan picha o'qib beraman:

VASILKjYeV: Siz bir necha bor SSSR Bosh Prokurori nomiga arznomalar bilan murojaat etibsiz. Siz bu arznomalarda qanday yo'llar bilan pora olib-pora berganligingizni bayon etibsiz.

USMONXO'JAYeV: Meni ushbu yil o'n to'qqizinchi o'ktabrda zindonband etdilar. Men ilk kundanoq halol yo'ldan bordim. Oqni oq, dedim, qorani qora, dedim! Barcha javobgarlikni bo'ynimga olib aytdim. Tag'in aytaman: ha, pora olib-pora berish - O'zbekistondan Maskovgacha kundalik voqea edi!

VASILKjYeV: Kimlarga pora berib edingiz?

USMONXO'JAYeV: Men birovga tuhmat qilmasdan aytib beraman! Men nima bo'ldi - ana shuni aytib beraman!..

Men KPSS Markaziy Qo'mitasi tashkiliy-firqaviy ishlar mudiri SMIRNOVga ellik ming so'm berdim. Boisi - Smirnov ochiq-oydin pul talab qildi-da! "Yordam ber-chi, yordam ber!" dedi-da!

Men KPSS Markaziy Qo'mitasi kotibi ROMANOVga bir diplomat olib kelib berdim. Diplomatta turli-tuman milliy sovg'a-salomlar hamda yigirma besh ming so'm pul bor edi.

Men KPSS Markaziy Qo'mitasi kotibi KAPITONOVga ikki marotaba ellik ming-ellik mingdan yuz ming so'm pul berdim.
Berganda-da - o'rtoq Kapitonovni firqaviy ishxonasida berdim!
Men KPSS Markaziy Qo'mitasi huzuridagi firqa nazorati qo'mitasi raisi SOLOMYeNSYeVga yuz ming so'm pul berdim.
Solomensevga ham o'z firqaviy ishxonasida berdim!
Men SSSR Bosh Prokurori RYeKUNKOVga Yurmala shahrida ellik ming so'm pul berdim. Bosh Prokuror qo'limdan pulni oldi-
oldi-da, minnatdorchilik bildirdi. "Qo'llab-quvvatlayman", deb va'dalar berdi.
Toshkentda RYeKUNKOVga tag'in ellik ming so'm pul berdim. SSSR Bosh Prokurori tag'in minnatdorchilik bildira-bildira -
qo'limdan pulni oldi.
Men SSSR Oliy sudi raisi TYeRYeBILOVga qirq ming so'm pul berdim. Ikki ming sakkiz yuz so'mlik gilam berdim. Gilamni
O'zbekiston Markaziy Qo'mitasi ishlar boshqarmasi xodimlari tayyoriga arang-arang yukladilar.
Men KPSS Markaziy Qo'mitasi kotibi o'rtoq LIGACHYeVga oltmish ming so'm pul berdim!.."
Ivan Ivanovich jildtaxlamni yopdi. Iplarini boyladi.
- Ana, eshitdingmi? - dedi, в Ъ”Poshshoi a'zaming-a, poshshoi a'zaming!

21

Men... iloyim, qulog'im karligi chin bo'lsin, dedim.
Men... iloyim, bari aybni karligimdan ko'rayin, dedim.
Men... iloyim, umrbod kar bo'lsam bo'layin - ammo-lekin... ana shu gaplarni eshitmagan bo'layin, dedim.
Shu bois - deraza boqib o'tira berdim.
- Ha, namuncha bezrayib qolding?
Shunda-da Ivan Ivanovich qayrilib boqmadim.
- Ana siz, ana Maskov... - deya ming'illadim.
- U nima deganing?
- Ana, poshshomiz oppa-oydin aytib berayaptilar-ku? Maskovga o'z-o'zidan choychaqa uzatib... O'zbekistonni kallasi shamolda
qoptimi? Maskov qo'l cho'zadiki - O'zbekiston sadaqa beradi!
- Maskovga til tekkizma, baran, Maskovga til tekkizma!
- Maskov bo'lmasa - maskovchi kattalar! Ana, poshshomiz maskovchi kattalarni oppa-oydin aytayaptilar! Yana-tag'in... nomma-
nom aytayaptilar, nomma-nom! Ana, maskovchi kattalarni bandi etib gapirisha bering-da!
- Yo'q, baran, yo'q! Mening maskovchi kattalar bilan ishim yo'q! Maskovchi kattalar - o'zimiznikilar! O'zimiznikilar - Ulug' O'ris!
Ulug' O'ris bilan ishim yo'q! Ulug' O'ris nima qiliq qiladi - bari yarashadi! Men - sen baranlar bilan ishim bor!
- Yo, pirim-e, yo, pirim-e, bizda mima ayb?
- Maskovga pora bergansan!
- Holvani hokim yeydi - kaltakni yetim yeydi, deydilar...
Ivan Ivanovich boshimlab keldi. Ivan Ivanovich halqumimdan g'ippa bo'g'ib ko'tardi.
- Kinolarda Afrika ola-bula eshagini ko'rganmisan? - dedi. - Manavi yuzlaringday ola-pes eshak? Sen ana shu Afrika ola eshagiga
kelbat berasan! Manavi ola-chipor yuzlaring ham aytib turibdi. Afrika ola eshagi Afrikada nima o'jarlik etsa etadi. Boisi, Afrika -
o'z oti o'zi bilan Afrika. Bu yer esa - Maskov! Sening Afrika ola eshagiday o'jarliging Maskovda ketmaydi!
Ivan Ivanovich meni silkilab-silkilab tashladi.
Men gup etib tushdim.
Ivan Ivanovich oldimga qog'oz-qalam qo'ydi.
- Ma, yoz! Raisimizga o'n ming so'm berganman, deb yoz! - dedi. - Tag'in Afrika ola eshagiday qaysarlik eta bersang - manavi
miyangga to'qqiz misqol qo'rg'oshin quyib qo'yaman! Qani, yoz!
- Men hali umrimda qo'limga o'n ming so'm pul ushlagan emasman, katta.
- Bilaman, Afrika ola eshagi! Bilaman, Afrika qaysar eshagi! Sen raisimizga o'n ming so'm berdim, deb yoz - bo'ldi!
Men qog'oz muztar bo'lib-qog'oz muztar bo'lib o'tira berdim.
Qalamni qo'limga-da olmadim!
- Soat to'rt bo'layapti, hademay tong otadi! Bo'l, baran, bo'!
Men ko'zim ketib-ko'zim ketib o'tira berdim. Ivan Ivanovich betimga shama sepib tashladi. Men seskana-seskana ko'z ochdim.
- Raisimizga o'n ming so'm berdim deb, qog'oz qoralab ber - bo'ldi!
Men yo'q deya-yo'q deya, bosh chayqadim.
- Uh, Afrika ola eshagi! Uh, Afrika qaysar eshagi!
Ivan Ivanovich o'ng biqinim oralatib-oralatib tepdi.
Ivan Ivanovich chap biqinim oralatib-oralatib tepdi.
Ivan Ivanovich chatanoqlarim oralatib-oralatib tepdi.

22

Ivan Ivanovich nazorat etib turdi. Do'xtir ayol madda-madda yaralarimni moy doriladi.
Do'xtir ayol qon-qon yaralarimni ko'k doriladi. Do'xtir ayol momataloq-momataloq yaralarimni yod doriladi.
Do'xtir ayol... badanlarimni qaradi-qaradi... piq-piq yig'ladi...
- Nega yig'layapsiz? - dedi Ivan Ivanovich. - Nima bo'ldi, Nina Sergeevna?
Do'xtir ayol og'iz bekitib-og'iz bekitib yig'ladi.
- Men... men O'zbekistonda besh-olti yil ishlab edim, - deya yig'ladi. - Bechora xalq-a, bechoragina xalq-a...
- Shu baranlarni nimasiga kuyasiz? Bari haromtomoq, bari boqimanda!
- O'zbekiston unday emas... O'zbeklar unday emas...

23

- Dalilingiz bordir-da: raisimizni qulf-kalit etib o'tiribsiz?
- Bo'ladi, dalil bo'ladi!

- Unda, meni beyoziqdan-beyoziq bandi etmang-da? Men bola-baqram oldiga borayin-da?
- Yo'q! Men Ivan Ivanovichman! O'zlarini o'z qo'llaring bilan yo'q qilaman! Birovingni ko'zingni birovingga o'ydiraman!
Birovingni kallangni birovingga yediraman! Birovingni joningni birovingga oldiraman! O'zim esa - pok-pokiza bo'lib qolaman!
Bu yo'l - Ivan Ivanovich Ivanovlar yo'li!
- Xudo xayringizni bersin, beyoziqdan-beyoziq...
- Eshak semirsa oxurini bulg'aydi, deydilar! Sen baranlar mazaxo'rak bo'lib qolding, mazaxo'rak! Sen baranlar qorning to'yib qoldi! Shunday keta bersalaring - qanjiq itday bolalab bora berasanlar! Ana, ko'z ochib yumguncha yigirma milliyon bo'ldilaring!
Yigirma milliyon xalq-a! Sen boqimandalarga nonni qaerdan topamiz! Yo'q, biz yigirma milliyon boqimandani boqmaymiz! Baliq boshidan sasiydi, boshidan! Yigirma milliyonni bosh-boshliqlaringdan boshlab kamaytiramiz! Bosh-boshlaringdan boshlab kamaytiramiz!
O'z-o'zidan ko'nglim ozdi. Yuragim behol bo'ldi. Ko'zlarim tindi.
Suv, deyin dedim - holim kelmadi.
Oldimda turmish piyola uzalдим. Choyqoldiqni og'zim oldim.
Ivan Ivanovich qo'limdan piyolani yulqilab-yulqilab oldi.
- Buyoqqa ol! - dedi. - Senga kim qo'yibdi choy ichishni!
Og'zimdagi og'zimda qoldi, bo'g'zimdagi bo'g'zimda qoldi. Men mo'l-mo'lt qoldim.
Ivan Ivanovich boshmaldog'ini lunjlarimga nuqib-nuqib oldi.
Og'zimda turmish choy pirq-pirq otildi.
Tomog'imda turmish choy tiqilib-tiqilib qoldi.
Men qir-qir yo'talдим.
Men ko'zlarim yoshlanib-yoshlanib yo'talдим.
Men Ivan Ivanovichga mo'lt-mo'lt boqib yo'talдим.
- O'l, shu kuningga! - dedi Ivan Ivanovich. - Ivan Ivanovich Ivanovlar piyolasidan choy ichishni sen baranlarga kim qo'yibdi?! Ana shunday yo'talib-yo'talib - Bobomurod Omonovday o'lasan-qolasan! Namuncha angrayasan? Ha, Bobomurod Omonov o'ldi!
Termiz ketgan tergovchilarim telefonda aytib berdi. Omonov o'z ajali bilan o'ldi, deb o'ylaysanmi? Ana shu-da, baransan-da, baran! Omonov ham senday oyoq tirab turib olib edi. Nimani so'rasa b'?"Usmonxo'jaevga javob beraman, Usmonxo'jaevga javob beraman", deb turib olib edi. Oxiri... olgichini oldi! O'limichi etib urdilar! Tepib-tepib - muzxonaga olib kirib tashladilar! Yetmish yashar chol muzxonaga bardosh berarmidi? Ana, o'ldi-ketdi! Bobomurod Omonov - Sotsialistik Mehnat Qahramoni edi, Ulug' Vatan urushi ishtirokchisi edi, xalq deputati edi! Sen kimsan?! Itday o'lasan-ketasan! Yo'qol, yigirma milliyon baran, yo'qol!

24

Yuztuban bo'lib yota berdim. Shunda, yelkamdan tepki yedim. Men boshimni ko'tarib qaradim. Boshimda "Sadist" bilan "Sokol" turdi.

- Ha, churban? - dedi "Sadist", - o'lib-po'lib qolmadingmi?
- O'lma, qo'y, o'lma, - dedi "Sokol". - Sen hali bizga keraksan.
- Nimaga miq etmaysan, gapir.
Men darmonim yo'q, deya bosh chayqadim. Hovuchimni og'zim olib bordim - suv, ishorasini berdim.
- Masala ravshan, - dedi "Sadist". - Bechora churban och.
- Yarim kechada qaerdan to'q bo'ladi, - dedi "Sokol".
- Endi birato'la tamaddi etadi-da.
- Oldin hojat olib borib kelaylik.
- Qani, qo'ltig'idan ol.
"Sadist" bilan "Sokol" hidoyat qo'llarini uzatdi.
Meni ohista-ohista tuvak olib bordi.
Ko'nglim "Sadist" bilan "Sokol" hidoyatidan taskin oldi.
"Ursalar-da mayli. Shular bo'lmasa, holim ne kechar edi?" - deya xayollandim.
Burchakda turmish tuvak oldida tik bo'ldim.
- Teskari qarab turinglar, - dedim.
- Uyalasanmi? Yo'g'-e?
- Uyaladi-da! - dedi "Sadist", - O'zbeklar birov oldida yozilish uyoqda tursin... O'zbeklar tikka turib choptirmaydi!
- Or-nomusli o'zbek xalqining sadag'asi ketsang-da! - dedi "Sokol".
"Sadist" bilan "Sokol" shunday deya-deya, teskari bo'lib turdi.

25

...Men cholvorimni tortib-tortib tugmaladim. Men tuvakdan bir qadam oldin bosib turdim.
- Bo'ldi! Ana endi qaray beringlar! - dedim. "Sadist" bilan "Sokol" tag'in qo'ltiqlarimdan kirdi. Tizzalarimdan olib tosh o'tirg'izdi.
Ajabdan bir "Sadist" qaradim, bir "Sokol" qaradim.
- Nima qilayapsizlar? Men o'tirib bo'ldim! - dedim.
- Endi... tamaddi etamiz!
- Qani, palov yegich qo'lingni ber, qani. "Sadist" o'ng qo'limni oldi. Tuvak olib bordi.
Kaftimni... tezagim bosdi.
- Ay, nima qilayapsizlar, ay!..
- Seni tamaddi ettiramiz.
- Bechoragina, holdan toyib qolding.
- Bari tomoqdan-da, tomoqdan.
- Qani, oshamlab-oshamlab ol, qani.
- Ay, u tezak, u tezak!.. - deya, tipir-tipir etdim.
- Nima farqi bor? - dedi "Sadist". b'?"Atala oldin qozonda edi. Qozondan kosaga o'tdi. Kosadan qorningga o'tdi. Qorningdan

tuvakka o'tdi. Mana endi... tag'in qorningga o'tadi! O'sha-o'sha atala!

- Chin, u teshikdan kiradi - bu teshikdan chiqadi! - dedi "Sokol".

- Ha-da, farqi yo'q! Farqi - bir teshik yuqorida, bir teshik quyida!.. - dedi "Sadist".

- Qani, katta-katta ol, qani!

Men barmoqlarimni yummadim. Men barmoqlarimni tik tutdim.

- O'ldir! - dedim. ВЂ”Mayli, o'ldir!..

- Yo'q, biz seni o'ldirmaymiz.

- Biz seni tamaddi ettiramiz, tamaddi. Joyimdan turayin, deya talpindim. Tuvak oyoq tirab kuchandim.

Men "Sadist" bilan "Sokol"ga kuch bermadim.

Shunda, "Sokol" chuydamdan bosdi.

Men shunda-da kuch bermadim!

Endi, "Sadist" bo'ynimni chatanoqlari orasi olib-olib bo'g'di. Kekirdagimga boshmaldoq bosib-bosib bo'g'di...

Men og'zimni kappa-kappa ochdim. Hir-hir etdim.

"Sokol" qo'lro'mol bilan tezak oldi. Misoli palov oshatmishdayin-palov oshatmishdayin og'zim soldi.

Men yutinmadim ВЂ” tezagamnn og'zimda ushlab turdim.

"Sadist" boshimni chayqab-chayqab oldi. "Sadist" boshimni siltab-siltab oldi.

Men shunda-da yutinmadim!

"Sokol" ichimga sozlab-sozlab ko'rmusht urdi!

Ichim shilq etdi!

Ichim tortdi ВЂ”tezagamni tortib oldi...

- Osh bo'lsin! - dedi "Sadist".

- Osh bo'lsin! - dedi "Sokol".

- O'qchiyapti... tuyilib qoldi-yov!

- Tuyilib qolsa... to'qson besh choy ichiramiz-da! "Sadist" tuvakdan bir hovuch siydik oldi. Og'zimdan siydik quydi...

- Osh bo'lsin!

26

- Bir yildan oshdi! - dedi Ivan Ivanovich. - Afrika ola eshagiday oyoq tirab yotishingga ham bir yildan oshdi! Yota ber, qaysar eshak bo'lib yota ber! Ana shunday o'lasan-ketasan!

- Birovga o'lim tilamang. Ajali yetgan o'ladi.

- O'lasan! Bekordan-bekor o'lasan! Xo'sh, o'lsang - sen baranni kim yo'qlaydi! Yo'qlaydigan yo'lboshching qolmadi! Mana, quloq sol: raising Botirov zindonda yotibdi. Ijroqo'm raising Xoliqulov zindonda o'z tomirini o'zi kesib o'ldi! Tumaning firqa qo'mitasi birinchi kotibi Mirzaboev zindon ikkinchi qavatidan o'zini o'zi tashlab o'ldi! Viloyating ijroqo'mi raisi Beknazarov zindonda o'z joniga o'zi qasd etib o'ldi! Viloyating firqa qo'mitasi birinchi kotibi Karimov zindonda yotibdi. O'zbekiston Ichki Ishlar vaziri Yahyoev zindonda yotibdi. O'zbekiston Bosh Prokurori Bo'rixo'jaev zindonda yotibdi. O'zbekiston Bosh Vaziri Xudoyberdiev zindonda yotibdi, O'zbekiston Jumhuriyati Qo'mitasi birinchi kotibi Usmonxo'jaev eindonda yotibdi! Ana, raisingdan tortib poshshongacha zindonda yotibdi! Bor boshpanohing zindonda yotibdi! Xo'sh, endi seni kim yo'qlaydi?

"Chin, chin, - deya o'ylab qoldim. - Raisimizdan tortib, poshshomizgachayin zindonda yotibdi-ya!"

- Zindonimda yigirma besh ming bo'ldilaring - yigirma besh ming! Bari zindonbandlarim - Yo'lchi Yulduz zindonbandlar!

Zindonimda to'rtta Markazqo'm kotibi yotibdi - Usmonxo'jaev, Aytmurodov, Salimov, Abdullaeva! Zindonimda yigirmata general yotibdi! General Yahyoev... Dunyoda general zoti to'lib yotibdi, baran. Lekin o'zbek Yahyoevdayi kamdan-kam topiladi. O'zbek Yahyoevdan Maskov generallari ham saboq olar edi. Maskov generallaridan bitta Shchelokovni o'zbek Yahyoev bilan yonma-yon qo'ysa bo'lar edi. Boshqa generallar o'zbek Yahyoev oldidan o'ta bersin edi. Ana shu Yahyoevday yigirmata generaling zindonimda yotibdi! Zindonimda sakkizta viloyat kotibi yotibdi. Zindonimda o'nta Sotsialistik Mehnat Qahramoni yotibdi! O'nta Sotsialistik Mehnat Qahramoniyam O'zbekiston yulduzlari! Jami yigirma besh ming yo'lchi Yulduzing zindonimda yotibdi!

Ivan Ivanovich zo'rma-zo'raki iljaydi.

- Yo'lchi yulduzlaringni bola-chaqasi-yu, qarindosh-urug'lariyam zindonimda yotibdi! - deya iljaydi. - Poshshong Usmonxo'jaevni yigirma uchta bola-chaqasi bilan qarindosh-urug'i yotibdi! Bilasanmi poshshong Usmonxo'jaevni zindonband etish uchun kim qo'l qo'ydi? SSSR Oliy Soveti Prezidiumi raisi o'rtoq Gromiko qo'l qo'ydi, Gromiko! Xo'-o'sh... Karimovni yigirma bitta bola-chaqasi yotibdi! Xudoyberganovni o'n beshta bola-chaqasi yotibdi! Kamolov, Rajabov, Jabborov degichlarni sakkiz-to'qqiztalab bola-chaqasi zindonimda yotibdi!.. Qahramon Onalaringgacha zindonimda yotibdi - Qahramon Onalaringgacha! Zindonbandim Saidova o'n ikkita farzand onasi bo'ladi! Zindonbandim Dolieva o'n bitta farzand onasi bo'ladi! Zindonbandim Matg'omova o'n bitta farzand onasi bo'ladi! Zindonbandim Alimova to'qqizta farzand onasi bo'ladi!..

Ivan Ivanovich iljaya-iljaya choy ichdi.

- Anavi payg'ambaringni oti nima edi... Xo'-o'sh... xotiram o'lsin-a... Afsus, o'sha payg'ambaringni qo'lga kishan solishga ulgurolmadim, afsus. Xudo mendan oldin jonini olib qo'ydi! O'sha payg'ambaringni oti nima edi...

- Muhammad payg'ambar.

- Yo'q-yo'q... Xo'-o'sh... Sharof Rashidov! Afsus, Sharof Rashidovingni zindonband etishga ulgurolmadim, ming afsus!..

Ivan Ivanovich po'rillatib-po'rillatib choy ichdi. Ivan Ivanovich kiborona-kiborona aytdi:

- Endi... O'zbekiston toj-taxtini o'zimiz boshqaramiz! O'zbekiston Markazqo'mi kotibi Anishchev, O'zbekiston Xalq Nazorati Qo'mitasi raisi Yefimov, O'zbekiston Bosh Prokurori Buturlin, Toshkent shahar prokurori Terkin, Toshkent shahar firqa qo'mitasi birinchi kotibi Satin... Jami o'ttiztacha azamat! Azamatlarni Maskov yubordi! Nasib bo'lsa - ana shu azamatlar O'zbekistonda pichoqqa ilashadigan o'zbekni omon qoldirmaydi! Nasib bo'lsa - ana shu azamatlar bosh ko'targan o'zbekni boshini yanchib-yanchib keladi! Nasib bo'lsa - ana shu azamatlar ko'zi ochilgan o'zbekni ko'zini o'yib-o'yib keladi!

Devordan sado bo'ldi - mendan sado bo'lmadi.

Men toshday-toshday bo'lib o'tira berdim.

Ivan Ivanovich horiqulodda aynidi...

Ivan Ivanovich zahar yuz bo'ldi.

Ivan Ivanovich tana ko'z bo'ldi.

Ivan Ivanovich qalt-qalt qo'l bo'ldi.

- Hali zindonbandlarim ellik mingta bo'ladi! Hali zindonbandlarim yuz mingta bo'ladi! - deya lik etib turdi. - Pichoqqa ilashajak o'zbek - omon qolmaydi! O'zbekiston - tutday kallak bo'ladi!

- "Sokol", sindir oyog'ini, sindir!

"Sokol" etik uchi bilan tizzalarim ko'zilab-tizzalarim ko'zilab tepdi.

Tizzalarim etik tepkilarni ko'tarolmadi. Tizzalarim o'z-o'zidan yoyildi.

Shunda, cholvorim lip etib tushdi...

- Bay-bay-bay! - deya, "Sadist" quymuchlarim shapatiladi. - Tarvuz, misoli tarvuz!

- Umr bo'yi yotib yegach... tarvuzday bo'ladi-da!

- Bilqillaydi-ya, bilqillaydi! - deya, "Sadist" quymuchlarim shapatiladi.

Men bor ovozim bilan baqirdim:

- "Yula"-a-a-a!..

- Baqirma, churban, baqirma! Yarim kechada "Yula" qoldimi!

- "Yula"-a-a-a!.. - deya, yig'lab-yig'lab qo'ya berdim.

- Baqirma deyaqman!

- Nima... qizmisan?

- Qizmidinki... dod deysan?

- "Yula-a-a-a!.. - deya, yig'lab-yig'lab qo'ya berdim. Osmon - tosh bo'ldi. Yer - tosh bo'ldi. Devor - tosh bo'ldi...

- Aytaman, "Sadist"boy, aytaman! - deya, yig'lab-yig'lab yolbordim.

- Ana endi o'zingga kelayapsan! - dedilar.

- Qo'ybering, "Sokol"boy, meni qo'ybering! - deya, yolborib-yolborib yig'ladim. - Aytaman, "Sadist"boy, mana-mana aytaman!

- Ana endi esing kirdi! - dedilar. Mendan qo'l oldilar.

28

Oppoq qog'oz tikilib-tikilib shaylandim. Qalam ushlab-ushlab shaylandim.

- Qani, yoz, qani, - dedi Ivan Ivanovich. - SSSR Bosh Prokurori o'rinbosari o'rtoq Sorokoga...

Ivan Ivanovich aytib-aytib turdi.

Men bitta qoldirmayin, bitib-bitib turdim.

- Qani, menga ber, qani, - dedi Ivan Ivanovich. - Ay, kuchingdan, jigit! Ana endi jigitmisan-jigit bo'lding! Shugina gap uchun

Sho'ro qonun posbonlarini bir yildan ziyod qiynading-a!

- Endi... ust-boshimni bersangiz deb edim.

- Ust-bosh? Ust-boshni nima qilasan?

- Manavi zindoni ust-bosh bilan qishloq borib bo'ladimi? El-yurt nima deydi? Do'st bor, dushman bor...

Ivan Ivanovich og'iz ushlab-og'iz ushlab kuldi.

Ivan Ivanovich bet changallab-bet changallab kuldi.

Ivan Ivanovich ko'z artib-ko'z artib kuldi.

- Hay, jigit-ay, jigit-ay!.. - dedi. - Ayt, tag'in nima qilay?

- Tag'in... meni kechasi bir mahalda olib kelib edilar. Men bediramdan-bediram kelib edim. Shu bois... ayta berayinmi?

- Ayt-ayt?

- Shu bois... bir-ikki so'm yo'lkira qariz berib tursangiz... deb edim. Bola-baqram oldiga eson-omon yetib borsam armonim yo'q...

Omonatingizni chaqama-chaqa jo'nataman...

Ivan Ivanovich xandon-xandon kuldi.

O'ninchi bob

1

Sayyor sud Denov paxta zavodi madaniyat saroyida bo'ldi.

- Joyingizdan turing, sud kelayapti! El-yurt to'la saroy bir qalqib oldi.

- ...Aybdor Jamoliddinov Dehqonqul Aqrabovichga so'ngso'z beriladi!

Bola-baqralarim qoshimda bo'ldi. Xesh-aqrabolarim qoshimda bo'ldi. Ko'ngil yetarlarim-da qoshimda bo'ldi. Unda, tag'in, kimim... tag'in kimim yo'q bo'ldi?

- Shu... shu, dalalarimni bir ko'rib ketayin, - dedim.

- Kimni-kimni? - dedi qozikalon.

- Dalalarimni bir ko'rib ketayin...

Qozilar o'zaro qarashib-qarashib oldi. Qozilar o'zaro bosh irg'ashib-bosh irg'ashib oldi.

- ...Jamoliddinov Dehqonqul Aqrabovich O'zbekiston Jumhuriyati jinoyat tuzugining 153-moddasiga binoan... sakkiz yil muddat bilan ozodlikdan mahrum etiladi!

El-yurt to'la saroy bir yig'lab oldi!

2

Zindonmashina ravon-ravon yurdi. Zindonmashina do'qib-do'qib yurdi.

Zindonmashina bir joyda manzil etdi.

Temir eshik lang ochildi.

Qizil askar avtomat bilan tush, ishorasini berdi.

Men zindonmashinadan tap etib tushdim.

Favqulodda yorug'dan ko'z ocholmadim. Ko'zlarimni chirt yumib turdim.

Ohista-ohista ko'z ochdim...

O'zimni... o'zimni shiyponimiz oldida ko'rdim!

Tevarak-boshim dalalarim bo'ldi.
Dalalarim sokin-sokin bo'ldi.
Dalalarimda qarg'alar uchib-qo'nib turdi.
Dalalarimda qoramollar o'tlab-o'tlab yurdi.
G'o'zalar shipshiydam g'o'zapoya bo'ldi.
G'o'zapoyalar shumshuk-shumshuk bo'ldi. G'o'zapoyalar sariq-sariq bo'ldi.
G'o'zapoyalar bo'y-bastidan... ushbu yil hosili mo'l-mo'l bo'ldi!..
Qizil sorbon bir dalalarim qaradi, bir men qaradi.
"Mana, dalalaringga-da olib keldik, - demish bo'ldi. - Xo'sh, endi nima deysan?" "B" demish bo'ldi.
- Nu? - dedi Qizil.
Qizil! Dalalarimda Ivan Ivanovichlik etmay tur, endi.
Dalalarim bilan omon-esonlashib olayin, endi.
Qizil! Dalalarimda Ivan Ivanovichlik etmay tur, endi.
Ko'nglim tub-tubida kuyuklarim bor, kuyuklarim... Kuyuklarimni dalalarimga yorayin, endi. Kuyukni kuyuk olsin, endi...

4

Ivan Ivanovich! Men senga yuz o'ttiz yil yurtim to'rini berdim, yuz o'ttiz yil uyim to'rini berdim - ammo sen bilan el bo'lmadim!
Ivan Ivanovich! Men sen bilan yuz o'ttiz yil yelkama-elka kun kechirdim, yuz o'ttiz yil chizgan chizig'ingdan chiqmadim - ammo sen bilan el bo'lmadim!
Yuz o'ttiz yil tur desang turdim, o'tir desang o'tirdim, yuz o'ttiz yil kul desang kuldim, yig'la desang yig'ladim - ammo sen bilan el bo'lmadim!
Ivan Ivanovich! Men yuz o'ttiz yil o'zim kiymadim - senga kiydirdim!
Ivan Ivanovich! Men yuz o'ttiz yil o'zim kiymadim - senga kiydirdim, yuz o'ttiz yil o'zim yemadim - senga yedirdim, yuz o'ttiz yil o'zim ichmadim - senga ichirdim... ammo sen bilan el bo'lmadim!
Ivan Ivanovich! Men yuz o'ttiz yil kofir to'q - musulmon tinch, maqomda kun ko'rdim... ammo sen bilan el bo'lmadim!
Dini boshqa minba'd-minba'd el bo'lmaydi!
Tili boshqa minba'd-minba'd el bo'lmaydi!
Ivan Ivanovich! Sen tirigim tirnog'in yeding, sen o'ligim yog'in yeding - ammo to'yumading!
Ivan Ivanovich! Men ochlikdan o'lmadim - sen to'qlikdan yorilmading!
Ivan Ivanovich! Men seni yuz o'ttiz yil to'ng'ich akam, dedim. Bo'ldi - men endi sen to'ng'ich akam, demayman.
Men endi seni to'ng'ich aka degich tillarimni kesib itga tashlayman!

5

- Nu? - dedi Qizil.
Ivan Ivanovich! Dalalarimda nu-nulamay tur, endi.
Dalalarim diydoriga to'yib-to'yib olayin, endi.
Ivan Ivanovich! Sen dala nimaligini bilarmiding? Sen sadqai dala ket!
Sen qo'sh jomadon ko'tarib daydishni bilasan. Sen g'ildirakli jomadon sudrab daydishni bilasan.
Sen qaysi yurt mevazor - shu yurtni makon etasan. Sen qaysi el mehnatkash "B" shu elni makon etasan.
Ivan Ivanovich! Qaysi yurt mevali-chevali bo'ladi - shu yurt sen uchun vatan bo'ladi!
Qator-qator deydim kelasanu... osoyishta-osoyishta el-yurti alg'ov-dalg'ov etasan.
Ota bilan bolani gij-gij etasan.
Aka bilan ukani kov-kov etasan.
Hamsoya bilan hamsoyani oqkaltak-qorakaltak etasan.
O'rtada maza-maza... Sen maza etasan! Sen o'rtada payg'ambar bo'lib davron surasan. Sen o'rtada qozikalon bo'lib davron surasan.
Ivan Ivanovich! Sen qadam qo'ymish el-yurt aslo tinch-totuv bo'lmaydi. Sen qadam qo'ymish el-yurt aslo tinib-tinchimaydi.
Ivan Ivanovich! Sen ko'zingga tuproq to'lmaguncha - sen el-yurtga to'yumaysan!

6

- Nu? - dedi Qizil.
Ivan Ivanovich! Picha oyoq il, endi.
Dalalarim bilan xayr-xo'shlashib olayin, endi.
Dalalarim bobolarim achchiq-achchiq ko'z yoshlaridan dala bo'ldi.
Dalalarim otalarim sho'rpehona terlaridan dala bo'ldi,
Dalalarim ayollarim gulday hazon umridan dala bo'ldi.
Dalalarim - bobolarim sho'r-sho'r peshonasi.
Dalalarim "B" otalarim yag'ir-yag'ir yelkasi.
Dalalarim - ayollarim xazon-xazon umri.

7

Men... dalalarimni deya, qaytib kelaman!
Tupkani tagidan bo'lsa-da, qaytib kelaman!
Ana shunda sho'rtuproq dalamga a'lo nav paxta ekaman. Undan a'lo-a'lo tola olaman.
Qumloq dalamga moy bergich paxta ekaman. Undan xushta'm-xushta'm paxtamoy olaman. To'yimli-to'yimli paxtamoy olaman.
Oqtuproq dalamga oqlik mo'l paxta ekaman. Undan yegulik oqlik olaman. Ichgulik oqlik olaman.
Men qaytib kelaman!
Men hali dalalarimda elektr motorli traktorlar minib ter to'kaman. Kun nuri bilan yurgich traktorlar minib ter to'kaman. Olti g'ildirakli traktorlar minib ter to'kaman.

Mazkur traktorlar qar-qarlamaydi - bilinar-bilinmay odimlaydi!
Kabinasida barcha sharoitlar muhayyo bo'ladi: mitti sovutgichi bo'ladi. Mitti muzxonasi bo'ladi. Mitti choy qaynatgichi bo'ladi.
Tayyorlardagiday chanoq-jo'mragi bo'ladi.
Men qaytib kelaman.
Yetti iqlimdan bo'lsa-da, qaytib kelaman.
Ana shunda paxtamni cho'tkali-cho'tkali mashina bilan yig'ib-terib olaman.
Mashina bilan bir oralaboq terib olaman. Boshqa qaytib dala oralamayman.
Yig'im-terimni bosh-adoq bir mashina bilan bajaraman. Bir vaqtni o'zida bajaraman.
Mashina a'lo tola paxtamni alohidalaydi, mundayroq tola paxtamni alohidalaydi.
Ayni vaqtda paxtamni xas-cho'pdan pokizalaydi. Chang-g'ubordan forig'laydi.
Tolani bir yoqli etadi, chigitni bir yoqli etadi.
Paxtamni o'zi taxlaydi, o'zi toylaydi. Toylarni yuk mashina joylaydi.
Yuk mashina paxtamni dalalarimdan fabrika olib jo'naydi.
Men qaytib kelaman.
Yetti qavat yerni ostidan bo'lsa-da, qaytib kelaman.
Men dalalarimni deya, qaytib kelaman.
Meni dalalarim qaytarib keladi...
1986Б”1991 yillar.

Men
Men Surxondaryo viloyati, Denov tumani, Xo'jasoat qishlog'ida dunyoni ko'rdim.
Shu qishloqda katta bo'ldim. Shu qishloqda o'rta maktabni bitirdim.
Maktabda hikoyalar mashq etdim.
Toshkent Davlat Dorilfununi Jurnalistika fakulKjtetini tamomladim.
Dorilfununda hikoyalar mashq etdim.
Jumhuriyat radiosida to'rt yil muharrir bo'lib ishladim.
Qizil Armiya saflarida harbiy xizmat qildim.
Ikki yil "O'zbekiston fizkulKjturachisi" gazetasida tarjimon bo'ldim.
"Fan va turmush" jurnalida ikki yil muharrir bo'lib ishladim.
Moskvadagi Jahon Adabiyoti institutida o'qib keldim.
Men o'rta maktabni bitirib, shunday niyat etdim: o'ttiz-o'ttiz besh yoshlargacha uylanmayman, oila qurmayman, biror idorada faqat tirikchilik uchun ishlayman.
Men faqat bir maqsadni ko'zladim: o'ttiz-o'ttiz besh yoshlargacha jahon adabiyotini o'qish. Faqat o'qish, o'qish, o'qish, qo'l qotib olmasin uchun mayda-mayda hikoyalar mashq etib turish.
Men shu niyat yo'lida imorat solmadim, mashina olmadim, mansab egallamadim, shon-shuhrat qizg'anmadim.
Men dunyo talashmadim!
Faqat izlandim, faqat o'qidim.
G'animlarim meni ishdan haydadilar.
Kurashda bir tabiat qonuni bor: polvon davrada mag'lub bo'lsa, taqdirga tan berib ketmaydi. Yo'q, polvon o'zini boqadi. Polvon o'zini parvarishlaydi. Polvon tinimsiz mashq oladi. Raqibidan mag'lubiyat alamini olish uchun shaylanadi. Raqibidan alamini olmasdan-da qo'ymaydi.
Men go'dakligimdan davralarda kurashib katta bo'ldim. Polvonlik ajdodimda bor, polvonlik qonimda bor.
Menda ana shu polvonlik qonim qo'zg'aldi.
Men g'animlarimdan alam olish uchun shaylandim.
Men kim ekanimni bir ko'rsatib qo'yish uchun katta asarga qo'l urdim.
Nihoyatda... nihoyatda sanoqli kunlarda "Yulduzlar mangu yonadi" nomli birinchi qissamni yaratdim.
Men bu qissam bilan g'animlarimga: "Mana, men kimman!" degan bo'ldim.
Qissa elga manzur bo'ldi.
O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi hisobot yig'ilishida yilning eng yaxshi qissasi, deya baholandi.
G'animlarim bir kuydi, bir kuydi-e!
Bu - tasodif, dedilar. Kesakdan olov chiqdi, dedilar. Fisq-fasod tarqatdilar.
Bir chaqasiz kunlarim bo'ldi. Ijara haqini to'lay olmay, ijaradan haydalmish kunlarim bo'ldi. Boshpanasiz kunlarim bo'ldi.
Men qishlog'imga qaytdim.
Onam sandiq kovladi. Lattalar ostidan bir tuguncha oldi. Tugunchani uch-to'rt aylantirib ochdi.
Tugunchadan besh-olti so'm pul chiqdi.
Onam shu pulni menga uzatdi.
Shunda... men bir boshqa bo'lib qoldim. Men tashqari otilib chiqib ketay, dedim.
Bu pul... onamni... o'limlik puli bo'ldi.
Men devorni ushlab qoldim.
- Olmayman... - dedim.
- Ol, sen shoir bo'lsang bo'ldi, ol, - dedi onam.
- Yo'q... - deya bosh chayqadim.
- Ol, sen shoir bo'lmaguningcha men o'lmayman, - dedi onam. - Men sening shoirligingni ko'rmagunimcha o'lmayman.
Men tag'in Toshkent qaytib keldim.
Men endi onamni o'limlik puli bilan tirikchilik kechirib izlandim.
Bir jurnal muharriri meni ishga olaman, dedi.
Ammo g'animlarim xabar topib, meni ishga oldirmadilar.
- O'zi boshqa, asari boshqa, - dedilar.

- O'zidan asari yaxshi, - dedilar.

- Asari kerak, o'zi kerak emas, - dedilar. Ana shunda polvonlik qonim tag'in qaynadi.

"Uh, qoraqo'ng'izlar! - deya, g'animlarimni ichimda yandim. - Sen qoraqo'ng'izlar kim-u, men kim ekanimni ana endi ko'rasanlar!"

- deya qo'zg'oldim.

Kech kuzda yurtimizga yo'l oldim.

Sattor chavandoz degich bilan til topishdim. U menga bir ot topib berdi. Men... otlandim!

Sattor chavandoz bilan qishloqma-qishloq yurdim. To'yma-to'y yurdim. Ko'pkarima-ko'pkari yurdim.

Kunduzlari turli yurtlardan kelmish chavandozlar bilan ko'pkari chopdim.

Necha bor otlardan yiqildim.

Kechalari to'yxonalarda chavandozlar bilan guring qildim.

Chavandozlar do'mbira chalib, ko'pkarilardan so'yladi, otlardan so'yladi, chavandozlardan so'yladi.

Uzun qish ko'pkarixona - ish joyim bo'ldi, chavandozlar - hamxonam bo'ldi, otlar - birodarim bo'ldi.

Nihoyat, ko'klamda "Ot kishnagan oqshom" nomli ikkinchi qissamni jurnalga ko'tarib keldim.

Qissa adabiyot osmonida bir momoqaldiroq bo'ldi.

O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi hisobot yig'ilishida yilni eng yaxshi qissasi, deya baholandi.

Men yelkamdan nafas oldim. Men entikdim. Men xumordan chiqdim!

Yurtimiz tog' etagida So'fi Olloyor qabri bor. Shu qabr qabatida tog'chorbog' bor.

Men bir qishni ana shu yurtim chorbog'ida qishladim. So'fi Olloyor bobo bilan qabatma-qabat yotib, "Oydinda yurgan odamlar" nomli qissa bitib keldim.

Qissani chop ettirish uchun uch yil sarson-sargardon bo'ldim. To'rtinchi yil kuya-pisha chop ettirdim.

Shu qissadan keyin meni olqishlovchilar ko'paydi. Meni qo'llab-quvvatlovchilar ko'paydi.

O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi qissalarimga Oybek mukofotini berdilar.

Ittifoq Yozuvchilar Uyushmasi s'ezdiga delegat etib sayladilar.

Ittifoq Yozuvchilar Uyushmasi pravleniesi a'zoliciga sayladilar.

G'animlarim qoraqurtday g'imirlab qoldilar.

Dunyoda qanaqa mag'zava bor - meni boshimdan to'kdilar. Dunyoda qanday fisq-fasod bor - meni nomimga tupuklab yopishtirdilar.

Tog'ay Murod nomimni qop-qora etdilar.

Men ular haqida "Momo Yer qo'shig'i" nomli qissa yaratdim.

Savob ish barcha uchun bo'ladi. Ayol-erkak uchun bo'ladi. Yosh-qari uchun bo'ladi. Yetti yashar-u, yetmish yashar uchun bo'ladi.

Men el-yurt uchun ana shunday bir savob ish qilgim keldi.

Seton-Tompsonni "Yovvoyi yo'rg'a" kitobini o'zbekchaga tarjima etdim.

Tabiat, jonivorlar hayotidan so'ylaguvchi mazkur kitob yetti yashar kitobxon uchun-da, yetmish yashar kitobxon uchun-da birday suyuqli, birday ardoqlidir.

Ana shu vaqt qatag'on avj oldi.

Ishdan hayda-hayda avj oldi. Firqadan o'chir-o'chir avj oldi. Sur-sur avj oldi.

Nihoyat... qama-qama avj oldi.

O'zbek ziyolilari kishanband bo'ldi. O'zbek ziyolilari mahbus bo'ldi.

O'zbek ziyolilari kechalab-kechalab Moskvaga olib ketildi.

So'roq Moskvada bo'ldi. Sud Moskvada bo'ldi. Hukm Moskvada o'qildi.

Ana shunda polvonlik qonim qaynadi!

Endi qonim o'z g'animlarim uchun qaynamadi. Yo'q, o'z g'animlarim o'z yo'lida qoldi.

Endi qonim... olamjahon g'animlarim uchun qaynadi. Endi qonim... qudratli g'animlarim uchun qaynadi.

- Men o'zbek xalqiga haykal qo'yaman!

Men ana shunday shahd bilan olamjahon g'animlarim sari shaylandim.

Jahon Adabiyoti institutida o'qish uchun yo'l oldim.

Barcha hayron bo'lib qoldi.

Boisi - men endigina uylanib edim.

- Savodni mazasi yo'q, Moskvada o'qib kelmasak bo'lmadi, - dedim. Dardim o'qish bo'lmadi. Dardim prokuraturalar bo'ldi, dardim sudlar bo'ldi.

Bir oyog'im institutda bo'ldi, bir oyog'im sudlarda bo'ldi.

Men tanish-biliig yo'li bilan tergov matnlarini sotib oldim. Ikki og'iz axborot olish uchun yarimtalar quydim.

Baribir... baribir bo'lmadi.

Men o'zimni... halq hayoti bilimdoni, deya o'ylar edim, xalq xarakteri bilimdoni, deya o'ylar edim, xalq ruhiyati bilimdoni, deya o'ylar edim.

Men paxta bilan yuzma-yuz bo'lib... men hali o'zbek dehqonini bilmasligimni angladim. Men paxta bilan yuzma-yuz bo'lib... men hali paxtakor kim ekanini bilmasligimni angladim.

Men qog'oz-qalam g'amladim. Men Surxon dalalarini nishonladim.

Ikki bor jumhuriyat gazetasida: "Men paxta dalalariga ketaman", deya so'z berdim. El-yurtga ikki bor so'z berdim.

Ilk ko'klamda Oltinsoy tumaniga yo'l oldim. Tuman kattalari bilan yuzlashdim.

- Men sizni Aliqulov brigadasiga olib boraman, - dedi xo'jalik raisi Toshboev. - Faqat aybga buyurmaysiz, Aliqulovni bet-boshi sal oqarib qolgan.

- Oqarib qolgan? - deya angraydim.

- Chin, chin, - dedi tuman vakili. - Dastlab ko'rishimda men ham shunday deb o'ylab edim.

- Beti haligi bir kasalday oqarib qolgan, - dedi Toshboev. - Bari jaziramada kuyib-pishib ishlashidan.

Rais aytmish Aliqulov dala shiyponini makon etdim.

Men bo'lajak... Dehqonqul bilan yuzma-yuz bo'ldim.

Men bo'lajak... Dehqonqul dalalarini ish joyim etdim.

This is not registered version of TotalDocConverter
Dehqonlar qanday keyinida bo'lsa men shunday keyinib oldim.

Dehqonlar o'tirsa - o'tirdim, dehqonlar tursa - turdim.

Chigit ekish boshlandi.

Men dehqonlar bilan chigit ekdim.

Men... dehqon bo'lib, chigit ekdim!

Men g'o'za yaganaladim. G'o'za chopiq qildim. G'o'za o'toq qildim. G'o'zaga go'ng berdim. G'o'zaga suv taradim. G'o'za chilpidim.

Men dehqonlar bilan paxta terdim.

Men g'o'zalarga suv taray-taray, necha-necha tonglarni oqladim.

Men shiyponlarda uxlab qoldim. O'qariq bo'ylarida uxlab qoldim. Egatlarda uxlab qoldim.

Men Surxon dalalarida olti oy kezdim. Surxon oftobida olti oy kuydim. Surxon changlarini olti oy yutdim.

- Men o'zbek xalqiga haykal qo'yaman!

Men ana shunday orzuda dalalar bilan xayr-xo'shlashdim.

Nihoyat, orzularim oxir-oqibati - ushbu roman bo'ldi.

Men nimaga erishgan bo'lsam - barchasi uchun g'animlarimdan minnatdor bo'ldim.

G'animlarim bo'lmasa - men Tog'ay Murod bo'lolmas edim.

Yashasin, g'animlarim!

AvvalgiII- qismB Keyingi